

T.C
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ALİ KÜÇÜK'ÜN BESÂİRÜ'L-KUR'ÂN ADLI TEFSİRİ VE AHKÂM
ÂYETLERİNE YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yakup KAYA

ŞIRNAK, 2024

T.C
ŞIRNAK ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

ALİ KÜÇÜK'ÜN BESÂİRÜ'L-KUR'ÂN ADLI TEFSİRİ VE AHKÂM
ÂYETLERİNE YAKLAŞIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yakup KAYA

Danışman
Doç. Dr. Mehmet BAĞIŞ

ŞIRNAK, 2024

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu tez çalışmasının Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırlandığını, bu tez çalışmasında yer alan tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, bahse konu bu kural ve ilkelerin gerektirdiği üzere, bu çalışmada özgün olmayan tüm bilimsel içerikleri kurallara uygun biçimde alıntılıyıp kaynak gösterdiğimi beyan ederim. Beyanımınla çelişen herhangi bir delil bulunduğu takdirde tüm sorumluluğu üstleneceğimi kabul ederim.

Yakup KAYA

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Ali Küçük’ün Besâiru’l-Kur’ân Adlı Tefsiri ve Ahkâm Âyetlerine Yaklaşımı” adlı Yüksek Lisans Tezi, Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan

Yakup KAYA

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mehmet BAĞIŞ

Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı Başkanı

Doç. Dr. Ahmet ÖZDEMİR

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Mehmet BAĞIŞ danışmanlığında **Yakup KAYA** tarafından hazırlanan “**Ali Küçük’ün Besâiru’l-Kur’ân Adlı Tefsiri Ve Ahkâm Âyetlerine Yaklaşımı**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Şırnak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri** Ana Bilim Dalı’nda **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Jüri Başkanı	Doç. Dr. Mehmet Bağış	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ahmet Gül	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Beşir Çelik	

Savunma Tarihi: 06 /08/2024

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun/.... tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü
Doç. Dr. İbrahim HÜSEYİNİ

ÖN SÖZ / TEŞEKKÜR

Kâinat hayatında insanı en şerefli mahlûk olarak yaratan Allah, onun ihtiyaçlarını gidermiş ve ona doğru yolu göstermiştir. Bunun için tarih boyunca insanlık ailesini doğru yola iletmek için peygamberler göndermiştir. Bu peygamberlerin bazılarını ayrıca kitapla desteklemiştir. Tüm insanlığa gönderilmiş olan son peygamber Hz. Muhammed ve ona verilen kitap da Kur'ân-ı Kerim'dir. Allah Teâlâ, insanlara hidayet kaynağı olarak gönderdiği bu kitapla, onların dünya ve ahiret saadetini sağlamayı amaçlamıştır. Bu sebeple Kur'an insanın Allah'a karşı olan sorumlulukları (ibâdât), topluma karşı olan vazifeleri (muamelat), bu sorumluluk-vazifeler yerine getirilmediğinde verilecek cezalar (ukûbat) ve geçmiş ümmetlerin ibret verici kıssalarını içeren, hayatın her alanını kuşatan bir kitaptır.

Bu çalışmada, Kur'ân-ı Kerim'in hayata yön veren ve onu şekillendiren ahkâm ayetleri üzerinde durarak müfessir Ali Küçük'ün bu ayetlere dair günümüz yaklaşımlarını inceledik. Bu bağlamda, belirlenen ahkâm ayetlerini ele alarak, Ali Küçük'ün bu konudaki yorumlarını ve perspektifini ortaya koymayı amaçladık.

Tez çalışmamın hazırlanmasında bilgi ve birikimleriyle bana yol gösterip yoğun iş temposuna rağmen her zaman vakit ayırarak desteklerini sunan ve çalışmam boyunca bana rehberlik eden, bilgi ve tecrübelerini cömertçe paylaşan değerli danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Bağış'a en içten teşekkürlerimi sunarım. Jüride yer alarak katkılarıyla çalışmamı zenginleştiren Doç. Dr. Ahmet Gül'e ve Dr. Öğr. Üyesi Beşir Çelik'e de şükranlarımı sunuyorum. Ayrıca, bu süreçte manevi desteklerini her zaman yanımda hissettiğim sevgili aileme, sabırları ve anlayışları için minnettarım

Allah Teâlâ'dan bu çalışmayı bereketli kılmasını ve ondan istifade edilmesini niyaz ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI.....	iii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK SAYFASI.....	iv
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
ÖZET.....	x
ABSTRACT.....	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	1
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	2
C. Araştırmanın Yöntemi ve İçeriği.....	3
D. Araştırmanın Kaynakları.....	5
1.ALİ KÜÇÜK VE BESÂİRU'L KUR'ÂN ADLI ESERİ	7
1.1. Ali Küçük'ün Hayatı	7
1.1.1. Doğumu ve eğitim hayatı.....	7
1.1.2. Sosyal yönü ve becerileri	8
1.1.3. Yaşadığı bazı zorluklar ve hukuki sorunlar.....	9
1.1.4. Kişisel özellikleri ve davranışları.....	9
1.1.5. Çalışma hayatı.....	11
1.1.6. Hastalık süreci ve vefatı	12
1.2. <i>Besâiru'l-Kur'ân</i>	12
1.2.1. <i>Besâiru'l-Kur'ân</i> adlı tefsirin telif Süreci.....	12
1.2.2. <i>Besâiru'l-Kur'ân</i> adlı tefsirin kaynakları	16
1.2.3. Müfessirin tefsirinde izlediği yöntem.....	17
1.2.4. Günümüzde Kur'ân-ı Kerîm'e yönelik bazı yaklaşımlar	23
1.3. <i>Besâiru'l-Kur'ân</i> Müellifine Göre Kur'ân'ı Anlama Kriterleri	24
1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında arapça bilmenin önemi.....	25

1.3.2. Kur'ân-ı Kerîm'i dört temel üzere okumak.....	26
1.3.3. Kur'ân-ı Kerîm'den istifade edebilmek için dikkat edilecek hususlar	28
1.3.4. Kur'ân-ı Kerîm davetçisi olan müslümanda bulunmaması gereken özellikler	29
1.4. Kur'ân'ı Okuma ve Anlama Üzerine Bazı Öneriler.....	29
1.4.1. Yavaş yavaş okunması.....	30
1.4.2. Sadece Allah'a kulluk maksadıyla okunması.....	30
1.4.3. Gece okuma alışkanlığı.....	30
1.4.4. Allah sözü olduğunun bilincinde olarak okunması	31
1.4.5. Kitabı öncelikli kılma ve ona ciddiyetle bağlanma	32
1.4.6. Âyetler üzerinde tefekkür edilerek okunması.....	33
1.4.7. Önyargılardan arınmış bir şekilde okunması	34
1.4.8. Kur'ân'ın her zaman ve zeminde rehber edilerek okunması	34
1.5. Selefin Kur'ân Okuma Yöntemlerine Ait Örnekler	35
1.6. Müfessirin Yazdığı Eserler	36
1.6.1. Besâiru'l-Kur'ân	36
1.6.2. Besâiru'l-Ehadis.....	49
2. BESÂİRUL-KUR'ÂN'DA AHKÂM ÂYETLERİNE YAKLAŞIM.....	40
2.1. İbâdât	43
2.1.1. Besmele	44
2.1.2. Abdest ve Teyemmüm	47
2.1.3. Namaz	50
2.1.4. Oruç.....	56
2.1.5. Zekât	59
2.1.6. Hac.....	62
2.1.7. Cihad	67
2.2. Muâmelât.....	70
2.2.1. Faiz	70
2.2.2. Nikâh	73
2.2.3. Miras	78
2.3.4. Talak	81
2.3. Ukûbat.....	85
2.3.1 Hırsızlık.....	86

2.3.2. Zina	88
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	91

ÖZET

ALİ KÜÇÜK'ÜN BESÂİRÜ'L KUR'ÂN ADLI TEFSİRİ VE AHKÂM ÂYETLERİNE YAKLAŞIMI

KAYA, Yakup

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Mehmet BAĞIŞ

Ağustos 2024, 96 Sayfa

Tarih boyunca birçok tefsir telif edilmiştir. Başta rivayet ve dirayet tefsir yöntemiyle yazılan bu tefsirlerin kimisi sadece Kur'ân'ın tüm âyetleri, kimisi de ahkâm âyetleri gibi belli konular ele alınarak yapılmıştır. Kur'ân'ı tefsir eden eserlerden biri de Ali Küçük'ün yazmış olduğu *Besâiru'l-Kur'ân* adlı eserdir.

Bu çalışmada öncelikle Ali Küçük'ün hayatı, sonrasında *Besâiru'l-Kur'ân* adlı tefsirin telif şekli, içeriği, ahkâm âyetlerine yaklaşımı, tefsir bakış açısı ve âyetleri açıklama yöntemi ele alınmış, ardından ahkâm âyetlerinin açıklanmasında mezheplere yaklaşımı incelenmiştir. Ali Küçük, ahkâm âyetlerini tefsir ederken mezheplerden birinin görüşünü tercih etmiş bunu gerekçeleriyle izah etmiştir. Bazen de hiçbir mezhebin görüşünü tercih etmeden kendi görüşünü açıklamıştır. Yine kimi zaman ihtilaflı herhangi bir konuda, konunun detaylarına girmeden fikhî kitaplara yönlendirmiştir. Müfessir fikhî konularda açıklama yaparken genel olarak ihtilaflardan kaçındığı görülmektedir. Müellif ayrıca, Kur'ân'a yaklaşım ve ondan nasıl istifade edilebileceğine dair şartları; onun yavaş okunması, gece okuma alışkanlığı ve tefekkür gibi başlıklar altında ele almıştır. Araştırılan konular belirli kategoriler altında toplanmış ve bu bağlamda müellifin düşünce yapısı ve yorumları ortaya konulmuştur. *Besâiru'l-Kur'ân* tefsirinde, âyetlerin mesajlarına odaklanılmış ve uzun tartışmalara yer verilmemiştir. Tefsirde klasik ve yeni bilgiler harmanlanarak herkesin okuyup istifade edebileceği yalın bir üslup tercih edilmiştir. Ali Küçük, tefsirinde kendi bakış açısıyla sınırlı kalmayıp önceki İslam âlimlerinin ve fakihlerinin birikimlerinden faydalanarak geniş bir perspektif sunmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Ali Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, Ahkâm âyetleri.

ABSTRACT

ALİ KÜÇÜK'S QUR'ĀNIC COMMENTARY (*TAFSİR*) TITLED *BESĀİR AL-QUR'ĀN* AND HIS APPROACH TO THE LEGAL VERSES (VERSES OF *AHKĀM*)

KAYA, Yakup

Master's Thesis, Department of Basic Islamic Sciences

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet BAĞIŞ

August 2024, 96 Pages

Many Qur'ānic commentaries (*tafsīrs*) have been composed throughout history. Some of these commentaries composed with the method of narration and *Dirayah tafsīr* (interpretation of the Qur'ān through reasoning) dealt only on some verses of the Qur'ān while some others were written by addressing different subjects such as legal verses (verses of *ahkām*). One of the treatises that exegete the Qur'ān is Ali Küçük's *Besāir al-Qur'ān*.

This study first examines Ali Küçük's life, followed by examining the method he employed in composing his *tafsīr* titled *Besāir al-Qur'ān*, its content, his approach to the verses of *ahkām*, his *tafsīr* perspective and his method of explaining the verses, and then his approach to the sects in explaining the verses of *ahkām*. Ali Küçük, while exegeting the verses of *ahkām*, preferred the views of a sect and explained this with reasons. Sometimes, he explained his own view without referring to the views of any sect. Also, on any controversial issue, referred to *fiqh* (Islamic jurisprudence) books on a controversial issue without getting into the details of the subject. While explaining jurisprudential issues (issues of *fiqh*), it is evident that the *mufasssīr* generally avoided controversies.

The author also addressed the conditions for approaching the Qur'ān and how to benefit from it under the headings of the necessity of slow reading, the habit of reading at night, and contemplation. The subjects researched are grouped under certain categories and in this context, the mindset and interpretations of the author are revealed. *Besāir al-Qur'ān* focuses on the messages of the verses and does not include long discussions. The *tafsīr* blends classical and new information with a simple style that everyone can read and benefit from. Ali Küçük, in his *tafsīr*, does not limit himself to his own point of view, but tries to present a broad perspective by benefiting from the knowledge of previous Islamic scholars and jurists.

Keywords: *Tafsīr*, Ali Küçük, *Besāir al-Qur'ān*, Verses of *ahkām*.

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.m.	: Adı geçen makale
a.s	: Aleyhi'sselam
ed.	: Editör
b.	: Bin/İbn
çev.	: Çeviren
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
Hz.	: Hazreti
ö.	: Ölüm
s.a.v	: Sallahu Aleyhi ve Sellem
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
Tlf.	: Telefon
Trc.	: Tercüme eden

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu araştırma, dirayet tefsirinin bir alt dalı sayılan ictimaî tefsir metoduyla kaleme alınmış *Besâiru'l-Kur'ân* isimli tefsir ve müellifi Ali Küçük'ün hayatı, tefsir yöntemi ve ahkâm âyetlerine yaklaşımını ele almaktadır.

Bu çalışma giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Ali Küçük'ün doğumundan vefatına kadar olan hayatı ile ilgili detaylar verilmeye çalışılmıştır. Müellifin hayatı ele alınırken özellikle yakın arkadaşları ve aile fertleri ile yapılan röportajla bilgiler elde edilerek sunulmaya çalışılmıştır. Küçük'ün doğumu, eğitim hayatı, sosyal yönü ve becerileri, yaşadığı bazı zorluklar, çalışma hayatı ve vefatı başlıkları ile detaylandırılmıştır. Ayrıca Ali Küçük'ün yazmış olduğu tefsirin nasıl telif edildiği onu buna iten nedenler, tefsirinin kaynakları, tefsirinde izlediği yöntem, günümüzde Kur'ân'a yönelik bazı yaklaşımlar, Kur'ân'ı Kerim davetçisi olan kişide bulunmaması gereken vasıflar, Kur'ân'ı okuma ve anlama üzerine vermiş olduğu öneriler ve bu tefsir ile amaçladığı hedefler sunulmuştur. Ayrıca müellife göre Kur'ân'a yaklaşım ve ondan istifade edilebilme şartları da yine bu bölümde ele alınmıştır.

İkinci bölümde ise, müellifin ibâdât, muamelat ve ukûbat kısımlarında belirlenmiş konular üzerinden ahkâm âyetlerine yönelik yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılmıştır. İncelenen konular şu şekilde kategorize edilmiştir:

İbâdât bölümünde, müellifin besmele, abdest ve teyemmüm, namaz, oruç, zekât ve hac gibi temel ibadetlerle ilgili âyetlere yaklaşımı ele alınmıştır. Bu konular, İslam'ın beş temel şartı çerçevesinde incelenerek, müellifin bu âyetlere nasıl bir yorum getirdiği ve bu yorumların dini pratiklere nasıl yansıdığı değerlendirilmiştir.

Muamelat bölümünde, faiz, nikâh, miras ve talak konuları incelenmiştir. Bu kısımda, müellifin toplumsal ilişkiler, ekonomik düzenlemeler ve aile hukuku gibi alanlarda Kur'ân-ı Kerîm âyetlerini nasıl yorumladığı ve bu yorumların İslam hukuku açısından değerlendirmeleri üzerinde durulmuştur.

Son olarak, ukûbat bölümünde hırsızlık ve zina konuları ele alınmıştır. Bu bölümde, müellifin cezai hükümlere dair âyetlere yaklaşımı ve bu hükümlerin İslam ceza hukukundaki yerini nasıl değerlendirdiği incelenmiştir.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Kur'ân, tüm zamanlara hitap eden evrensel bir kitaptır. Dolayısıyla günümüz perspektifinden Kur'ân'ı yorumlayan tefsirlerden birisinin incelenmesi, Kur'ân'ın günümüzdeki önemini ve anlamını daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır. Bu sebeple, çağdaş bir bakış açısıyla yapılan tefsir çalışmaları, Kur'ân'ın mesajlarının günümüz koşullarında nasıl anlaşılması gerektiği konusunda önemli bir argüman sağlayacaktır. Bu bağlamda araştırmanın konusu olan *Besâiru'l-Kur'ân* adlı tefsir de böyle bir özelliği haizdir. Örneğin bu tefsirde müfessir, Fecr sûresini açıklarken boykot yıllarında bu sûrenin nazil olduğunu ve Hz. Peygamberi ve Müslümanları manevi açıdan takviye etmek için gönderildiğini belirtir. Dolayısıyla Müslümanların zor zamanlarında nazil olan bu sûre sıkıntılarını gidermek konusunda onlara destek olurken, aynı zamanda onları hor gören müşrikleri de korkutmuştur. Mekke'de kâfirler, zayıf Müslümanlara saldırarak onları dini inançlarından döndürmeye çalışıyorlarken Fecr sûresi, müşrikler tarafından uygulanan zulüm, baskı ve işkence altındaki zayıf Müslümanlara bir umut olduğu ve onlara adeta şunu söylediği belirtilmiştir: “Ey suçlanan, zayıf görülen ve işkenceye maruz bırakılan Müslümanlar! Üzülmeyin, umudunuzu kaybetmeyin ve sabredin çok yakında bu karanlık günler, zulüm ve işkence bitecek; zafer ve aydınlık günler gelecektir. Kurtuluş gelecek ve yeni bir gün doğacak, işte o gün zaferin günü, aydınlık bir gün olacaktır.”¹

Çağdaş dönemde Müslümanlar, Batı karşısında ilim alanında geri kalmış ve bu durum, bazı Müslümanları yeni kalkınma yolları arayışına sevk etmiştir. Bu arayışlardan biri de “*Kur'ân'a dönelim, ana metinlere ve kaynaklara dönelim*” görüşüdür. Bu yaklaşım, Kur'ân ve Sünnet'e yeniden dönme çağrısını ifade eder. Bu durum genel halk kitlesi ve okuyucuları Kur'ân'a yönlendirme açısından önemli bir fırsat sunmuştur. Ancak, Müslümanlar açısından genel okuyucu kitlesinin klasik tefsir kitaplarını okuma altyapısı yetersiz kalmıştır. Klasik tefsirler genellikle ilim ehline yönelik yazılmış olup, kavramsal düzeyleri yüksek ve teorik tartışmaları

¹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 12/555.

yoğundur. Üslubu ağır olan bu eserler, belagat, nahiv ilmi, fıkıh ve kelim gibi konuları içerir ve rivayetlere geniş yer verir. Bu sebeplerle, genel halk kitlesinin anlayış seviyesinin üzerinde kalmışlardır.

Bu durum, çağdaş dönemde Kur'ân tefsirlerinin yeniden yazılmasına yol açmıştır. Bu yeni tefsirler, genel halk kitlesinin anlayabileceği şekilde sade, anlaşılır ve Kur'ân'ın mesajını güncelleyerek ön plana çıkaran eserler olarak ilim ehli tarafından kaleme alınmıştır. Bu tefsirlerden biri olan Ali Küçük'ün "*Besâiru'l-Kur'ân*" adlı eseri de Kur'ân mesajının daha kolay anlaşılmasını sağlamayı ve Müslümanların problemlerinin Kur'ân'a arz edilerek bu açıdan ele alınmasını amaçlayan bir tefsirdir. Bu tefsirde, toplumun Kur'ân mesajına ulaştırılması ve temel olarak topluma bilinç aşılması hedeflenmiştir. Temelde, Kur'ânî bilinç aşılmasını amaçlayan bu eser, rivayetlere sadece ihtiyaç miktarında başvurmuş ve fikhî, kelâmî tartışmalara az yer vermiştir.

Dolayısıyla, Müslümanların meselelerinin gündeme taşındığı, Kur'ân'ın merkeze alındığı ve âyetlerin sûre bütünlüğü, siyak ve sibakı itibarıyla ne söylediğinden ziyade, bu âyetlerin kişiye ne söylediği ve Müslümanın vazifesinin ne olduğu üzerinde durulmuştur. Toplumun Kur'ân çerçevesinde nasıl şekillenmesi gerektiği konusunda bir şuur ve bilinç oluşturmaya yönelik bir çalışma yapılmıştır.

Bu tefsirde öne çıkarılan ana düşünce ve yaklaşım, âyet mesajlarının merkeze alınmasıdır. Tefsirde lafzi tahliller sınırlı tutulmuş, belagat konularına az yer verilmiş ve nahiv tartışmaları kısıtlı tutulmuştur. Bu tefsirde asıl önemli olan, âyetlerin mesajlarının toplum tarafından anlaşılması ve bu anlayışın toplumsal dönüşümü sağlamaya yönelik olmasıdır.

C. Araştırmanın Yöntemi ve İçeriği

Ali Küçük'ün *Besâiru'l-Kur'ân* adlı tefsiri ve ahkâm âyetlerine yaklaşımının konu edinildiği bu çalışmada, Ali Küçük'ün hayatı ile ilgili aile bireyleri ve 47 yıl arkadaşlık yaptığı yakın arkadaşlarından röportaj yoluyla bilgiler elde edilmiştir. Ali Küçük'ün *Besâiru'l-Kur'ân* adlı tefsirinin nasıl telif edildiği, ayrıca tefsirinde ahkâm âyetlerine yaklaşımı kısa ve anlaşılır bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmada Ali Küçük'ün doğumu, eğitim hayatı, sosyal yönü, becerileri, yaşadığı zorluklar, çalışma hayatı ve vefatı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, Ali

Küçük'ün yazmış olduğu tefsirin nasıl telif edildiği, bu çalışmaya yönelten nedenler, tefsirinin kaynakları, izlediği yöntem, günümüzdeki Kur'ân'a yönelik bazı yaklaşımlar, Kur'ân davetçisinde bulunmaması gereken vasıflar, Kur'ân'ı okuma ve anlama üzerine verdiği öneriler ve bu tefsir ile amaçladığı hedefler incelenmiştir. Müellifin Kur'ân yaklaşımı ve ondan nasıl istifade edilebileceğine dair şartlar da bu bölümde ele alınmıştır.

Çalışmada *Besâiru'l-Kur'ân* adlı tefsir esas alınarak ibâdât, muamelat ve ukûbat konuları ile bağlantılı olarak seçilen ahkâm âyetleri sınıflandırılarak incelenmeye çalışılmıştır.

İbâdât bölümünde ele alınan konular şu şekildedir:

Besmele: Müellifin, besmelenin önemi ve anlamına dair getirdiği açıklamalar ve bu âyetin günlük hayatta nasıl uygulanması gerektiği konusundaki görüşleri ortaya konulmuştur.

Abdest ve Teyemmüm: Abdest ve teyemmüm âyetlerinin müellif tarafından yorumlanması, bu ibadetlerin dini ve pratik yönleri ile ilgili değerlendirmeler sunulmuştur.

Namaz: Namaz âyetlerine dair müellifin açıklamaları ve bu ibadetin Müslümanların yaşamındaki merkezi rolü üzerinde durulmuştur.

Oruç: Oruç ile ilgili âyetlerin müellif tarafından nasıl ele alındığı ve bu ibadetin manevi ve toplumsal boyutları değerlendirilmiştir.

Zekât: Zekâtın ekonomik ve sosyal boyutları ile ilgili âyetlerin müellif tarafından yorumlanması incelenmiştir.

Hac: Hac ibadetine dair âyetlerin müellif tarafından nasıl değerlendirildiği ve bu ibadetin sembolik ve pratik yönleri ele alınmıştır.

Muamelat bölümünde ise aşağıdaki konular ele alınarak incelenmiştir:

Faiz: Faiz yasağına dair âyetlerin müellif tarafından nasıl yorumlandığı ve bu yasağın ekonomik sistem üzerindeki etkileri üzerinde durulmuştur.

Nikâh: Nikâh ile ilgili âyetlerin müellifin perspektifinden değerlendirilmesi ve aile yapısına yönelik yorumları incelenmiştir.

Miras: Miras hukuku ile ilgili âyetlerin müellif tarafından nasıl ele alındığı ve bu düzenlemelerin toplumsal adalet üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir.

Talak: Boşanma ile ilgili âyetlerin müellif tarafından yorumlanması ve bu konuda getirilen dini hükümler aktarılmıştır.

Ukûbat bölümünde ise hırsızlık ve zina ele alınmıştır.

Hırsızlık: Hırsızlık suçuna dair âyetlerin müellif tarafından nasıl yorumlandığı ve bu suçun cezai karşılıkları üzerinde durulmuştur.

Zina: Zina suçuna dair âyetlerin müellif tarafından ele alınışı ve bu suçun toplumsal ve hukuki boyutları değerlendirilmiştir.

Bu incelemeler sonucunda, müellifin ahkâm âyetlerine yönelik genel yaklaşımı ortaya konulmuş ve bu yaklaşım değerlendirilmiştir.

Belirlenen bu konular ile ilgili olarak ilk olarak sözlük ve ıstılahi kavramlar ele alınmıştır. Ardından belirlenen konuları, konu edinen ilgili âyetler referans alınmış ve incelenmiştir. Âyetlerdeki hükümler konusunda fıkıh âlimlerinin konu ile ilgili vermiş oldukları hükümlere kısaca değinilmiş ve mezhep imamlarının, fıkıh âlimlerinin görüşlerine yer verilmiştir. Son olarak Ali Küçük'ün âyetlerle ilgili yorumları incelenmiş değerlendirmede bulunulmuş ve görüşleri aktarılmıştır.

D. Araştırmanın Kaynakları

Bu çalışmada, Ali Küçük ve onun *Besâiru'l-Kur'ân* adlı eseri ile ahkâm âyetlerine yaklaşımı ele alınmıştır. Öncelikle, Ali Küçük hakkında daha derinlemesine bilgi edinmek amacıyla ailesi ve yakın çevresi ile röportajlar yapılmıştır. Bu röportajlar, Ali Küçük'ün kişisel, çalışma, eğitim hayatı ile ilgili bilgiler sunmuş, böylece eserin arka planı daha iyi anlaşılmıştır. *Besâiru'l-Kur'ân* adlı eser, çalışmanın ana kaynaklarından biri olarak kullanılmış ve âyet mealleri sunulurken Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanan meal esas alınmıştır. Bu, eserin güvenilirliğini artırmak ve âyetlerin doğru anlaşılmasını sağlamak için önemli bir tercih olmuştur.

Ahkâm âyetleri incelenirken, öncelikle bu âyetlerin konularının lügat anlamlarını belirlemek amacıyla İbn-i Manzûr'un *Lisânü'l-Arap* ve Rağîb el-İsfahânî'nin *el-Müfredât* gibi klasik Arapça sözlükler kullanılmıştır. Bu eserler, kelimelerin tarihsel ve dilsel kökenlerini anlamada büyük bir yardımcı olmuştur.

Ayrıca, kavramların sözlük ve terim anlamlarının daha kapsamlı bir şekilde tespit edilmesi için *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cessas'ın *Ahkâmü'l Kur'ân*'ı, Kurtubî'nin *el-Câmi'li-ahkâmi'l-Kur'ân*'ı ve Zemahşerî'nin *Keşşaf* adlı eserlerinden de faydalanılmıştır. Bu kaynaklar, ahkâm âyetlerinin tefsiri ve fihhi yorumları açısından zengin bir bilgi birikimi sunmaktadır.

Temel ahkâm âyetleri için Ebu Bekir Ahmed b. Ali er-Razi El-Cessas'ın *Ahkâmü'l Kur'ân*'ı ve İbni Arabî'nin *Ahkâmü'l Kur'ân*'ı, Zemahşerî'nin *Keşşaf*'ı gibi klasik tefsir eserleri kullanılmıştır. Bu eserler, İslam hukukunun temel prensiplerinin anlaşılması ve yorumlanması açısından büyük bir öneme sahiptir. Mezheplerin fihhi görüşlerine dair bilgi edinmek için İbrahim El-Halebi'nin *İslâm Fıkhı*, Burhaneddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu Bekir b. Abdülcélil'in *Delilleriyle Hanefî Fıkhı El-Hidaye*'si, Gazalî'nin *İhyau 'Ulümi'd-Din*'i, Seyyid Kutub'un *Fî Zılâli'l-Kur'ân*'ı kitapları incelenmiştir. Bu eserler, farklı mezheplerin ahkâm âyetlerine yaklaşımlarını ve bu âyetlerin pratik uygulamalarını anlamak için kritik bir rol oynamıştır.

Çalışmamızın tefsir çalışması olması nedeniyle, genel olarak âyetlerin tefsiri ve âyetler hakkında âlimlerin muhtelif görüşlerine de başvurulmuştur. Bu bağlamda, Taberî'nin *Cami'ul-Beyan fi Tefsir'il-Kur'ân*, Beydavî'nin *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil*, ve Ömer en-Nesefî'nin *Et-Teyisir fi't-Tefsir* adlı tefsir eserlerinden de faydalanılmıştır. Taberî, Beydavi ve Ömer en-Nesefî gibi önde gelen tefsir âlimlerinin yorumları ve analizi ve âyetleri anlamada büyük katkı sağlamıştır. Bu âlimlerin farklı görüş ve yorumları, ahkâm âyetlerinin çeşitli perspektiflerden değerlendirilmesine imkân tanımış ve çalışmamızın tefsir boyutunu derinleştirmiştir.

Bu kapsamlı araştırma, Ali Küçük'ün *Besâiru'l-Kur'ân* eserini ve ahkâm âyetlerine yaklaşımını daha iyi anlamamızı sağlamakta ve İslam hukukunun temel prensiplerine bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca, klasik ve çağdaş tefsir kaynaklarının geniş yelpazesi, âyetlerin daha derinlemesine anlaşılmasına ve tefsir biliminin zengin mirasının ortaya çıkmasına imkân sağlamaktadır.

1. ALİ KÜÇÜK VE BESÂİRÜ'L KUR'ÂN ADLI ESERİ

Bu bölümde Ali Küçük'ün hayatı ve tefsiri *Besâiru'l-Kur'ân* adlı eser incelenmiştir. Ali Küçük'ün doğumu ve eğitim hayatı, sosyal yönü ve becerileri, yaşadığı bazı zorluklar, kişisel özellikleri, çalışma hayatı ve vefatı hakkında bilgiler verilmiştir. Akabinde tefsirin telifi ve Kur'ân'dan istifade edilme şartları onun anlaşılması için sunduğu öneriler ile ilgili bilgiler aktarılmaya çalışılmıştır.

1.1. Ali Küçük'ün Hayatı

1.1.1. Doğumu ve eğitim hayatı

Müfessir Ali Küçük (1953 - 2017), Konya'nın Çumra ilçesinin Apa köyünde doğmuş ve eğitim hayatına köyünde başlamıştır. İlköğrenimini köyünde tamamladıktan sonra Konya İmam-hatip okuluna kaydolmuştur. 1972 yılında imam-hatip lisesinden mezun olan Küçük, ardından Çumra Merkez Kur'ân Kursu'nda üç yıl boyunca öğreticilik yapmıştır. Daha sonra Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. Avrupa'da altı yıl boyunca din görevlisi olarak hizmette bulunan Küçük; *Ribat dergisi*, *İlk Adım* dergisi ve *Vahdet* gazetesinde yazılar yazmıştır.²

İyi derecede Arapça, Almanca ve Fransızca bilen Küçük, evli ve altı çocuk babasıdır. İki evlilik yapmış olan Küçük'ün ilk eşi 1977 yılında vefat etmiştir. İlk eşinden iki kızı, ikinci evliliğinden ise üç kız ve bir erkek çocuğu bulunmaktadır.³

Özellikle İmam-hatip lisesi yıllarında, Ali Küçük'ün, çevresiyle sıkı bir arkadaşlık kurduğu ve ilk vaaz deneyimi yaşadığı, bu dönemin verimlilik açısından dolu geçtiği, yakın arkadaşı Mehmet Küçükçuldur tarafından aktarılmıştır. Küçük'ün, Tahir Büyükkörükçü'yü örnek alarak vaaz vermesi bu konudaki yeteneğini geliştirmiş ve onun gibi vaaz verme becerisine sahip olmasına katkı sağlamıştır.⁴ Süreç içinde kazanılan bu deneyimler, Küçük'ün ilerleyen yıllarda vaizlik kariyerine yön vermiş ve önemli anılarını oluşturmuştur.

Ali Küçük'ün dikkat çekici bir özelliği de, henüz sekizinci sınıfta iken Konya Şerafettin Camii'nde ilk vaazını vermiş olmasıdır. Bu duruma oldukça şaşırarak arkadaşları ona vaazını nasıl verdiğini sorduklarında Küçük, Konya'da

² <http://www.alikucukhoca.com/hakkinda> (Erişim 20.12.2023)

³ Mehmet Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

⁴ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

bulunan Tahir Büyükkörükçü'yü taklit ettiğini ve onun vaazlarını örnek aldığını söyler. Dolayısıyla Küçük, Büyükkörükçü'nün konuşma yeteneğini, konuyu bir arada tutma becerisini ve cümlelerini taklit ederek o dönemden itibaren vaaz vermeye başlamıştır.⁵

İmam-hatip okulu yıllarında hitabet yeteneğini denemek ve geliştirmek amacıyla fırsatlar arayan Ali Küçük'ün, zilin çalmasıyla dersten çıkan hocanın yerine kürsüye çıkarak "Arkadaşlar bir bakın!" diyerek konuşmaya başladığı belirtilmektedir. Bu şekilde kendisini test ettiği ifade edilmektedir. Ali Küçük'ün kendi kurguladığı cümlelerle hitap ettiği; örneğin, "*Arkadaşlar, Roma'yı fethediyoruz!*" gibi ifadelerle dikkat çekmeye çalıştığı ve heyecanla hitap ettiği aktarılmıştır.⁶ Ayrıca, okul yıllarında sürekli olarak hadis ezberlediği ve cebinde taşıdığı kartelalarla çalıştığı, bu kartelalarda hadislerin hem Arapça hem de Türkçe çevirilerinin bulunduğu ifade edilmiştir. Ali Küçük'ün Arapça konusundaki ileri düzey bilgisi ve Türkçe hitabet yeteneği, okul yıllarında da gözlemlenen özelliklerinden biri olarak öne çıkmıştır.⁷

1.1.2. Sosyal yönü ve becerileri

Ali Küçük, eğitimdeki başarısının yanı sıra bazı spor yeteneklerine de sahiptir. Okullar arası boks turnuvası müsabakalarında müsabakaya katılacak kimse bulunmadığında kendisi ringe çıkmış ve maçı kazanmıştır. Ayrıca, yüzücülükte de yeteneklidir. İyi bir yüzücü olarak tanımlanmıştır ve suyun içinde ellerini kullanmadan yüzebildiği belirtilmiştir. Bu da su sporlarına olan ilgisinin ve yeteneklerinin bir göstergesidir.⁸

O, sanatsal yönleri de olan bir kişiliktir. Tiyatro ile ilgilenmiş⁹ hatta İslâm'ı tiyatro aracılığıyla anlatmayı teklif etmiştir. Bir tiyatrodaki rol almış ve rolünü başarıyla oynamıştır. Ancak sonradan sanatsal ilgi alanlarında bir değişim yaşadığı, tiyatro yapmayı bıraktığı ve "*tiyatro bize yaramaz*" dediği belirtilmiştir.¹⁰

1975 yılında İmam-hatip okulunda düzenlenen veda gecesi etkinliği sırasında yaşanan bir olayda; Ali Küçük ile birlikte âşık atışması yapıldığı ve bu

⁵ Harun Yılmaz, "Önde Giden Mücahit", *Konya Yenigün Gazetesi*, (12 Haziran 2018), 16.

⁶ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

⁷ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

⁸ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

⁹ Yılmaz, "Önde Giden Mücahit", 16.

¹⁰ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

esnada saz çalmayı bilmeyen katılımcıların elinde saz olan kişiler tarafından perde gerisinden çalınan sazın ritmine uyarak çalmaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Ali Küçük, ansızın saz çalmaya başladığında, izleyicileri sadece şaşırtmakla kalmamış, aynı zamanda hocalarını da hayretler içinde bırakarak, yetenekleriyle farklı bir kişiliğe sahip olduğunu ortaya koymuştur.¹¹

1.1.3. Yaşadığı bazı zorluklar ve hukuki sorunlar

Ali Küçük, ilk tefsir derslerine “Ali Sağır” müstear adıyla kasetlere/bantlara ses kaydı yaparak başlamıştır. Bu bantlar, o dönem ‘heyecanlı bantlar’ olarak adlandırılmıştır. Küçük, bu kayıtlar nedeniyle bazı sorunlar yaşamıştır. Bazı gruplar tarafından şikâyet edilmiş bu sebeple Devlet Güvenlik Mahkemelerinde (DGM) yargılanmıştır. Bu durum sebebiyle vatandaşlıktan çıkarılma riski ile karşı karşıya kalmıştır. 1982-1984 yılları arasında Küçük, aranmakta olduğu için kaçak yaşamıştır. Bu dönemde, ailesine ve küçük yaştaki iki çocuğuna rağmen evine dönemediği belirtilmiştir. Daha sonra mahkemeye çıkıp iyi bir şekilde ifade vererek kendisini savunan Küçük, suçlamalardan aklanmış ve hayatına devam etmiştir.¹²

Yaşadığı zorluklara rağmen Küçük’ün davasında ve ilkeli kişisel duruşunda bir değişiklik olmadığı ve onun istikrarlı ve ilkelerine bağlı bir kişi olduğu görülmektedir. Nitekim Devlet Güvenlik Mahkemelerine (DGM) rağmen doğru bildiği yoldan ayrılmadığının, hukukî mücadelesini sürdürdüğü ve kişisel değerlerinden vazgeçmediği hakikatini yaşantısıyla ortaya koyduğunun altı çizilmiştir. Küçük’ün herhangi bir dönemde hakkı müdafaa etmekten, doğru bildiği değerleri savunmaktan çekinmediği, cesur ve kararlı olduğu belirtilmiştir.¹³

1.1.4. Kişisel özellikleri ve davranışları

Müfessir Ali Küçük’ün olaylara sabırla yaklaşan biri olduğu, problemleri çözme konusundaki sabrının ve titizliğinin fark edildiği, ihtiyaç sahiplerine yardım ettiği, kadın-erkek, evli-bekâr pek çok kişinin problemlerinde Küçük’e başvurduğu ifade edilmiştir.¹⁴

Müellif Ali Küçük’ün, başkalarının sorunlarını dinlerken empati yaptığı, özellikle evli çiftlerin problemlerini dinlerken eşlerin tek tek ve karşılıklı

¹¹ Yılmaz, “Önde Giden Mücahit”, 16.

¹² Küçükçaldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

¹³ Yılmaz, “Önde Giden Mücahit”, 16.

¹⁴ Küçükçaldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

dinlenmesi gerektiğini vurguladığı, insanlar arasındaki ilişkilerde adalet ve eşitlik prensiplerine dikkat ettiği, hüküm verirken de buna bağlı kaldığı belirtilmiştir.¹⁵

Yardımseverliği ve cömertliği ile bilinen Küçük'ün, ihtiyaç sahibi insanlara yardım söz konusu olduğunda oldukça fedakâr biri olduğu ifade edilmiştir. Misafirperverlik hususunda da kendisine misafir olarak gelenleri kolayca kabul ettiği ve onlara sıcak bir şekilde davrandığı belirtilmiştir.¹⁶ Bu bağlamda sahip olduğu kişiliğiyle Küçük'ün, insanlara örneklik teşkil ettiği, onların davranışlarını etkilediği vurgulanmıştır.¹⁷

İnsanlar arasında saygı duyulan, yardımsever ve sabırlı biri olarak görülen Küçük'ün çevresindeki insanlar arasında emsal bir kişilik olarak gösterildiği ifade edilmiştir. Kendi dönemindeki diğer hocalarla kıyas edildiğinde onun gibi birinin bulunmadığı, bunun da onun ayırt edici bir kişilik olduğu Mehmet Küçükçuldur tarafından özellikle vurgulanmıştır.¹⁸

Küçük'ün, her zaman doğruyu söyleme prensibine sadık kaldığı, onun için doğruluk ve dürüstlüğün oldukça önemli olduğu belirtilmiştir. Hakkı eğip bükmeden dile getirmiş, bu konuda taviz vermemiştir. Hakkın hatırı için, hakkı savunup doğruyu söylerken, başkalarının kırılıp kırılmadığına veya hoşnut olup olmadığına bakmadığı vurgulanmıştır. Onun için, adalet ve doğruluğun her şeyin önünde olduğu belirtilmiştir.¹⁹ Dolayısıyla bu özellikleriyle müfessir Küçük'ün, dürüst, adaletli ve özgün bir kişilik olarak tanındığına dikkat çekilmiştir.²⁰

Ali Küçük, Bosna, Afganistan ve Çeçenistan gibi bölgelerdeki mücadelelere ilgi göstermiş, bu bölgelerdeki gruplarla fikir alışverişinde bulunmuştur. Aynı zamanda bu mücadelelere destek veren Küçük'ün mücahitlik yönünün olduğu, bir dönem, arkadaşı Mehmet Küçükçuldur'a "*Mehmet! Bir cihada gidelim.*" şeklinde bir teklifte bulunduğu da dile getirilmiştir. Bu, onun mücadelecisi bir ruha sahip olduğunu göstermektedir.²¹

¹⁵ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

¹⁶ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

¹⁷ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

¹⁸ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

¹⁹ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

²⁰ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

²¹ Küçükçuldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

Mehmet Küçükçaldur'un belirttiğine göre Konya milletvekilliği için kendisine gelen teklifi reddetmiştir. O, siyasi arenada aktif rol almak istemediğini, milletvekilliğinin kendisine uygun olmadığını ve bu alanda hizmet edemeyeceğini belirtmiştir.²²

Ali Küçük'ün esprili, mizahi ve nükteli bir kişiliğe sahip olduğu, çevresindekileri güldürebildiği ancak kendi davranışlarında genellikle ciddiyet içinde olduğu da vurgulanmıştır. Küçük'ün, bazen etrafındakileri güldürdüğü yalnız kendi ciddiyetini koruduğu, güldürdüklerine de “niye gülüyorsunuz” diyerek ironi yaptığı; bu vasfın onun mizahi ve nükteli yönüne işaret ettiği belirtilmiştir.²³

Harun Yılmaz, *Konya Yenigün* gazetesi (eski) muhabiri olarak Ali Küçük ile röportaj yapma talebinde bulunduğunu ancak Küçük'ün bu teklifi kabul etmediğini ifade etmiştir. Yılmaz, Küçük'ün medyatik bir figür olmadığını bununla birlikte, kendisi için önemli bir şahsiyet olduğunu ve bir dönem çalıştığı gazete binasının altında bir bürosunun bulunduğunu, bu yerde iletişiminin devam ettiğini vurgulamış ve kendisinden istifade ettiğini belirtmiştir. Küçük'ün özellikle Konya'da etkileyici bir kişilik olduğunu dile getirmiştir.²⁴

1.1.5. Çalışma hayatı

Konya'nın Çumra ilçesinde Kur'an kursu hocalığı yapan Küçük, 1973 yılında Yüksek İslâm Enstitüsüne müracaat etmeyi unuttuğundan, Sosyal Bilimler Enstitüsüne müracaat ederek öğrenime başlamıştır. Ancak akabinde hem buradan mezun olmuş hem de sonradan Yüksek İslâm Enstitüsünü bitirmiştir.²⁵

Ali Küçük, iki yıllık bir memuriyet hayatı olmuş ve bu süre zarfında Kredi ve Yurtlar Kurumunda yurt müdürlüğü yaparken Edirne'ye sürgüne gönderilmiştir.²⁶ 1974 yılında yurt müdürüken Edirne'ye sürüldüğünde orada Selimiye Camii imamı ile tanıştığı ve orada da vaaz verdiği, vaazlarının da çok beğenildiği belirtilmiştir. Küçük, bir müddet sonra Konya'ya geri dönmüştür.²⁷

1983 yılında Konya'da bir grup arkadaşı ile birlikte Lale Kolejinin kuran Ali Küçük, kuruluş aşamasında yaklaşık bir yıl boyunca Ankara'ya gidip gelmiştir.

²² Küçükçaldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

²³ Küçükçaldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

²⁴ Yılmaz, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

²⁵ Küçükçaldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

²⁶ Küçükçaldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

²⁷ Küçükçaldur, Kişisel Görüşme, 18 Ocak 2023.

Eđitimi, Arapça olarak dűşünűlen kolej, kanunlar műsaade etmediđinden normal bir okula dűnűstűrűlműştűr. Kuruluđu tamandıktan bir sűre sonra Kűçük, okuldan uzaklaştırılmıştır. Kűçük'űn kurucu olarak gűrev yaptıđı bu okul, halen ortaokul ve lise olarak hizmet vermektedir.²⁸

1.1.6. Hastalık sűreci ve vefatı

Merhum Kűçük'űn hastalık sűreci, vefatından yaklaşık bir yıl (2016) ۆnce başlamıştır. Hastalık sűrecinde konuđumalarında cűmlelerin kopukluđu, zihinsel dűzensizlikler gibi sorunlar yaşamadıđı belirtilmiştir. Ancak hastalıđın ilerlemesiyle birlikte Kűçük'űn fiziksel durumu bozulmaya başlamıştır. ۆzellikle el ve kol hareketlerinin kısıtlandıđı belirtilmiştir. Kűçük'űn hastalık nedeniyle iyice zayıfladıđı ve adeta tanınmaz hale geldiđi vurgulanmıştır.²⁹

Műfessir Ali Kűçük, bu hastalık sebebiyle 2017 yılında vefat etmiđu ve cenaze tۆreni Tűrkiye'nin farklı bۆlgelerinden yođun katılımıla gerćekleđuirmiştir. Merhum Ali Kűçük, ikinci namazını műteakip Konya Sultan Selim Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından ۆçer Mezarlıđı'na defnedilmiştir.³⁰

1.2. Besâiru'l-Kur'ân

1.2.1. Besâiru'l-Kur'ân adlı tefsirin telif Sűreci

Allah Teâlâ, insanlık tarihi boyunca birćok peygamber ve ilahi kitap gۆndermiştir. Bu ilahi kitapların sonuncusu Kur'ân-ı Kerim'dir. Kur'ân-ı Kerim, indiđi gűnden bu yana insanlık hayatını kۆklű bir şekilde deđiştiren, insanları karanlıktan aydınlıđa ۆıkaran, onlara dođru yolu gۆsteren, yűce amaçlara ulađumalarını sađlayan ve hayatı her yۆnűyle yeniden inđu etmeyi hedefleyen kutsal bir kitaptır.

İslâm inancına gۆre insanlıđın huzur ve mutluluđu, Kur'ân-ı Kerim'e yakın olmakla hatta onu hayatın merkezine koymakla műmkűndűr. İnsanlar ondan uzaklaştıkları oranda huzursuzlukları ve mutsuzlukları da artar. İnsanlık ona sarıldıđı, onu dođru anladıđı ve dođru yaşıadıđı műddetće saadete ve mutluluđa ulađuır. Bu aćıdan İslâm âlimleri, indiđi dۆnemden gűnűműze kadar Kur'ân űzerinde sayısız ۆalıđumalar yapmıđuır. ۆűnkű o, sadece dini hűkűmler ićeren bir kitap deđil

²⁸ Kűçükćuldur, Kişisel Gۆrűđume, 18 Ocak 2023.

²⁹ Kűçükćuldur, Kişisel Gۆrűđume, 18 Ocak 2023.

³⁰ Kűçükćuldur, Kişisel Gۆrűđume, 18 Ocak 2023.

aynı zamanda insanların kişisel, sosyal, siyasi ve ahlaki yaşamlarıyla ilgili geniş bir yelpazede rehberlik sağlar. Bu yönüyle Kur'ân-ı Kerîm, hayatın her yönüne rehberlik eden ve her alanını kuşatan bir kitaptır.³¹

İslamiyet'in ilk dönemlerinde Kur'ân'ı anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik daha çok rivayet odaklı tefsirler ve yaklaşımlar sergilenirken daha sonra dirayet yani yorum ve yorumlamayı önceleyen, akli çıkarımlar yapmaya dayanan yöntemler ortaya çıkmıştır.³² Bunun sonucunda Kur'ân'ın farklı bir yönünün ele alındığı tefsirler oluşmuştur. Bu eserler (tefsirler), yazıldıkları dönemin şartlarını ve ilmi birikimlerini sonraki dönemlere aktarması yönüyle büyük öneme sahiptirler.³³ Ancak günümüzde yazılan ve Kur'ân-ı Kerîm'in hidayet rehberi olma yönünü ön plana çıkaran bazı eserler, Kur'ân-ı Kerîm'in mesajına odaklanmış hatta daha önceden fikhi, mezhebi ve dilsel olarak yazılan tefsirler eleştirilmiştir.³⁴ Bu nedenle Kur'ân-ı Kerîm'in insanlığın hidayet ve ıslahına yönelik mesajlarına önem verilmiş, bu mesajlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.³⁵

Müfessir Ali Küçük'ün Kur'an'a olan yaklaşımı, Allah'ın istediği dini yaşayabilmenin ancak vahye yönelmekle mümkün olabileceği şeklindedir. Bu sebeple İmam-hatip yıllarından itibaren doğrudan veya dolaylı olarak Kur'ân-ı Kerîm'i anlatan Arapça, Türkçe kitaplara yönelen müfessir, Kur'ân-ı Kerîm'i ve uygulayıcısı olan Hz. Peygamberin sünnetini tanımaya çalışmıştır.³⁶ Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'le beraber *Kütüb-i Sitte* hadis kitaplarını da okuduğunu belirten müfessir, sünnetin Kur'ân-ı Kerîm'i ikinci derecede beyan eden tefsir olduğu düşüncesiyle, sünnetle yoğun bir şekilde iştiğal etmiştir.³⁷

Kur'ân-ı Kerîm hakkında alt yapısının yeterli olduğunu düşündüğünde ise küçük gruplar kurarak bunlarla Kur'ân-ı Kerîm dersleri yapmaya başladığını ve bu derslerden sonra Kur'ân-ı Kerîm'e olan vukufiyetinin arttığını belirtmiştir.³⁸

³¹ Ahmet Akbaş, "Mesaj Odaklı Tefsir ve Kur'ân-ı Kerim Kültürünü Topluma Ulaştırmadaki Rolü: Ali Küçük Örneği", *Batman Akademi Dergisi*, 4/2 (Aralık 2020),3.

³² Akbaş, a.g.m, 3.

³³ Akbaş, a.g.m, 3.

³⁴ Akbaş, a.g.m, 3.

³⁵ Akbaş, a.g.m, 3.

³⁶ Ali Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân* (Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset, 2016), 1/7.

³⁷ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/7.

³⁸ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/7.

Ali Küçük, Kur'ân-ı Kerîm'i bölümlere ayırarak 40-45 civarında dinleyici gruba anlattığını, ders gruplarında söz konusu tefsir derslerinin ses kaydını alarak kasetler yoluyla daha geniş kitlelere ulaşmasını denediklerini, ilk olarak 40 kasetin dolaşımında olduğu ve bunları dinleyenlerden olumlu beyanlar gelince 40 kaset daha yapılarak dağıtıldığını, bu şekilde Bakara sûresinin tamamlandığını ifade etmiştir. Bu sayede kasetler birçok kimsenin evine girmiş ve birçok radyoda yayınlanmıştır.³⁹

Müfessir, birçok kimsenin bu derslerin kitap haline getirilmesi için yoğun talepte bulunduğunu, dolayısıyla kasetlerin yazıya aktarılıp insanların istifadesine sunulmasının bu alanda çalışanlara yardımcı olacağını düşünmüştür. Kur'ân-ı Kerîm'e yönelenlere kendi ders notlarından gönderdiği ancak uzakta bulunanlara ulaştırma imkânı olmadığını, kendisinin de kitap yazmayı sevmediği için kitabın bu derslerden oluşmasını uygun gördüğünü vurgulamıştır. Ayrıca toplumu oluşturan erkek, kadın, genç, yaşlı, talebe ve esnafın hayatını da kapsayacak örneklemeler ile oluşacak kitabın daha canlı, güncel ve kalıcı olacağını düşündüğünü belirtmiştir.⁴⁰

Ders grubu arkadaşlarına anlatarak olgunlaştırdığı sohbetlerini cebinde taşıdığı ses kayıt cihazına kaydettiğini, sonrasında bir grup talebesi tarafından yazıya aktarıldığını ve sonrasında bir kitap halinde sunulduğunu beyan etmiştir. Bunun yanı sıra bu eser ile tek bir insanın hidayet bulmasının kendisi için dünyadan daha değerli olduğu inancını paylaşmıştır.⁴¹

Kendisinden önce Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup anlayan ve kendisine ulaştırılanlar vesilesi ile Kur'ân-ı Kerîm'i anladığını ve etrafına anlattığını belirten müfessir, yirmi yıl boyunca Kur'ân-ı Kerîm'i anlatmaya çalıştığını ancak hiçbir Müslümanı kendi anlayışına çağırmadığını, hiçbir Müslümana “*Benim gibi düşünün, benim gibi anlayın, benim gibi yaşayın, beni örnek alın, beni takip edin*” demediğini, yaşadığı dönem boyunca insanları vahye davet ettiğini ve kendisinin de Peygamberin sünnetini okuyup öğrenmeye çalıştığını ifade etmiştir.⁴²

Ali Küçük, Kur'ân-ı Kerîm sohbetlerinden oluşan kitabının eksiksiz ve kusursuz olmadığını, kendi anlayışının dışında da güzel anlayışlar bulunduğunu,

³⁹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/7.

⁴⁰ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/8.

⁴¹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/8.

⁴² Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/8.

ayrıca varsa yanlışlarının kendisine bildirilmesinin kardeşlik görevi olduğunu belirtmiştir.⁴³ Küçük, bu anlayışı ile Müslümanların farklı görüşlere sahip olabileceğini, yorumlarının eksik veya kusurlu olabileceğini de dile getirmiştir. Müfessir, sohbetlerinde Müslümanların hedef kitlesi olduğunu, her meslek grubundan toplumun her seviyesinden oluşan insanlara dersler yaptığını belirtmiştir. Bu sebeple ilim ehlini ilgilendiren birçok tartışmaya girmedeğini, gramer üzerinde fazla durmadığını, irab ve harfî manaya yoğunlaşmadığını zaten bu konuların selef tarafından uzun uzadıya anlatıldığını belirtmiştir.

Söz konusu sohbetlerinin daha çok “*Rabbim burada bana ne dedi? Rabbim bu âyetinde benden ne istedi? Ben bu bölümü nasıl anlayacağım? Bununla hayatımı nasıl düzenleyeceğim?*” konuları üzerinde yoğunlaştığını ve âyetlerin anlaşılabilmesi için toplumsal hayattan örneklendirmeler yaptığını belirtmiştir.⁴⁴

Müfessirin hedefi, Kur’ân-ı Kerîm’in mesajını anlamak ve günlük hayata nasıl uygulanabileceğini anlatmaktır. Bu yaklaşımla Kur’ân-ı Kerîm’in öğretilerini daha erişilebilir ve uygulanabilir hale getirmeyi hedeflemiş, dinî konuları daha geniş bir kitleye ulaştırmaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, dinî öğretinin geniş bir kitleye ulaştırılmasında etkili ve dinî bilgileri daha anlaşılır ve uygulanabilir kılmıştır.

Küçük, konuşma dili ile yazı dili arasında cümle kuruluşlarında farklılıklar olduğunu, dolayısıyla cümlenin öğelerinin farklı yerlerde bulunması sebebiyle konuşma dilinin direkt yazıya aktarılmasının zor olduğunu belirtmiş; özellikle ilkökul eğitimi görmüş kitesinin de bulunması sebebiyle kitabî cümleleri anlamakta güçlük çekileceğinden tefsirinin daha kolay ve anlaşılır olması için ağır kitabî cümlelere yer vermediğini dile getirmiştir. Buna neden olarak da yazılmış olan kitapların anlaşılmasının zorluğundan şikâyet edildiği, bu sebeple eserinin, onların anlayabileceği yalınlıkta bir kitap olmasını istemiştir. Yazar çokça kitap okuyan ve kitabî cümlelere alışmış olan kişiler için yazı diline ters gelebilecek cümle kuruluşları dolayısıyla özür beyan etmiştir.⁴⁵

Müfessir, eserinin yaklaşık yirmi yıl boyunca çok farklı gruplar içinde anlatılan sohbetlerden oluştuğundan içinde tekrarların bulunabileceği, verilen

⁴³ Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 1/8.

⁴⁴ Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 1/9.

⁴⁵ Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 1/9.

örneklemelerin ve açıklamaların eserin değişik yerlerinde tekrarının bulunabileceğini dile getirmiştir.⁴⁶ Yine yapılan ilk sohbetlerin daha sonradan kitaba dönüştürüleceği fikri bulunmadığından ötürü tekrarların sıkıcı olabileceğinden endişelendiğini, ancak tüm bunların yanında Kur'ân-ı Kerîm'i anlatma gayreti içinde olanların istifade edeceğine olan inancının tam olduğunu ifade etmiştir. Son olarak o, Müslümanların bu eserden istifade etmeleri, çevrelerine duyurmaları ve kendisine duayı eksik etmemeleri istegindedir.⁴⁷

Müfessirimiz, tefsirini isimlendirirken “*Rabbinizden size gerçekleri gösteren deliller geldi. Artık kim gözünü açar, hakkı idrak ederse...*”⁴⁸ şeklindeki En'am sûresi 104. âyette geçen “*Besâir* (gerçekleri gösteren deliller)” ifadesini kendi tefsirine isim olarak belirlemiştir.⁴⁹

1.2.2. Besâiru'l-Kur'ân adlı tefsirin kaynakları

Müfessir Küçük'ün tefsirini telif ederken faydalandığı kaynaklar tespit edilebildiği kadarıyla aşağıdaki şekildedir;

* Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (ö.1250/1834): *Neylü'l-Evtâr*

* Vehbe ez-Zühaylî (1932-2015): *el-Fıkhü'l-İslamî ve Edilletühü*

* Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (ö. 538/1144): *el-Keşşâf*

* Muhammed b. Cerîr et-Taberî (ö.310/923): *Târîhu'r-rusûl ve'l-enbiyâ' ve'l-mülûk ve'l-hulefâ'*

* Muhammed Ali es-Sâbûnî (1930- 2021): *en-Nübüvve ve'l-Enbiyâ*

* İzzeddin İbnü'l-Esîr (ö.630/1233): *el-Kâmil fi't-târîh*

* Râgıb el-İsfahânî: *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân*

* İbnü'l-Cezerî (ö.833/1429): *en-Neşr fi'l-Kırâ'âti'l-'Aşr*

* Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö.606/1210): *Mefâtihu'l Gayb*

⁴⁶ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/9.

⁴⁷ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/9

⁴⁸ Kur'an-ı Kerim , (01 Ocak 2024), el-En'âm 6/104.

⁴⁹ <http://www.alikucukhoca.com/hakkinda> (Erişim 16.11.2023).

* İbn Kayyim el-Cevziyye: *Zâdü'l-me'âd fi hedyi hayri'l-ibâd*

* Ali b. Muhammed el-Hâzin'in (ö.741/1341): *Lübâbü't-te'vîl fi me'âni't-tenzîl (Tefsir-i Hâzin)*

* Ebü'l-Hasen Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdi (ö.450/1058): *en-Nuket ve'l-Uyûn Tefsiri*

* Seyyid Kutub (ö.1966): *Fi Zilâli'l-Kur'ân.*

* Seyyid Ebu'l-A'lâ el-Mevdudî (1903-1979): *Tefhîmu'l-Kur'ân Meali*

* Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, (1878-1942): *Hak Dini Kur'ân Dili*

* Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî'nin (ö.671/1273): *el-Câmi' li-Ahâmi'l Kur'ân*

* Ebü'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî (ö.103/721): *Tefsîru Mücâhid*

* Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö.911/1505): *Celâleyn Tefsiri*

* Muhammed Abduh b. Hasen Hayrillâh et-Türkmânî el-Mısrî (1849-1905): *Tefsir'u Cüz'i Amme.*

* İbn Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449): *Bulûgu'l-merâm.*

1.2.3. Müfessirin tefsirinde izlediği yöntem

Küçük, tefsirinde dirayet yönteminin yanı sıra rivayet yöntemini de kullanmaktadır. Rivayet yöntemine şu şekilde örnek verilebilir:

1.2.3.1. Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiri

Müfessir, okunup anlaşılmadan, üzerine tefekkür edilmeden, ne dediği bilinmeden okunan bir Kur'ân'a, Kur'ân-ı Kerîm denilmeyeceği gibi hayata müdahale etmeyen, kalbe etki etmeyen kitaba da Kur'ân-ı Kerîm denilemeyeceğini belirtmiştir. Yine bize konuşmayan, bize bir şeyler anlatmayan, ümit vermeyen ve korkular sunmayan, emir ve yasakları belirlemeyen kitaba da Kur'ân-ı Kerîm denilmeyeceğini ifade etmiştir.⁵⁰

⁵⁰ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/18.

Ali Küçük, Kur'ân-ı Kerîm'i anlamının ilk adımının ve Kur'ân'ı ilk tefsir edenin yine Kur'ân'ın kendisi olduğunu vurgulamıştır. Müellif, bu kitabın tüm zamanları, mekânları ve insanlığı kapsayan âyetleriyle bir yasa, bir ferman, bir yazgı ve hayat programı olarak sağlamlaştırıldığını belirtmiştir. Hiçbir gücün bu âyetleri nakzetme, kaldırma veya değiştirme yetisine sahip olmadığını belirten müfessir, kıyamete kadar bu Kitap'tan daha üstün veya güzelinin sunulamayacağını vurgulamıştır. Kur'ân'ın âyetleri, semâvat gibi Allah'ın diğer muhkem âyetleri gibi korunmuş, bozulmaktan ve tahrifattan uzak tutulmuştur. Müellif, Kur'ân-ı Kerîm'in hayata hükmeden ve tüm yaşamın belirleyicisi olan âyetlerinin, değişmez yasalar olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Kur'ân'ın söylediklerinin, iyi-kötü, hayır-şer, hak-bâtıl, adalet-zulüm, iman-küfür, cennet-cehennem, hayat-ölüm gibi konularda tek kıstas ve hüküm olduğu vurgulanmıştır.⁵¹

لَا تُحْرِكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ ۖ ۱۶ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ ۗ ۱۷

فَإِذَا قَرَأْتَهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ ۗ ۱۸ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ ۗ

{16 } Onu zihnine bir an önce kaydetmek için, okumada acele etme. { 17 } Onu zihninde toplayıp okumanı sağlama işi bize aittir. {18 } O halde onu okuduğumuz zaman sen onun okunuşunu takip et. {19 } Sonra onu anlatmak elbette bize aittir.”⁵²

Vahyin inişi sırasında Allah'ın Resûlü, kendisine gelen âyetleri hemen öğrenip ezberlemek, insanlara ulaştırmak amacıyla dilini hareket ettirince Rabbimizin ona uyarıda bulunarak Peygamberine acele etmemesi ve dilini oynatmaması gerektiğini ayrıca Allah, Peygamberine indirdikleri âyetlerin daha sonra gelecek âyetlerle açıklanacağını, tefsir edileceğini müjdelediğini belirtmiştir. Peygamberimize eğer bir âyeti anlamakta zorlanırsa, bu konuda endişe duymamasını, çünkü bundan sonra gelecek olan vahiylerle bu âyetlerin açıklanacağını belirtmiştir. Bu durumda, Kur'ân'daki bir âyetin ilk müfessirinin yine Kur'ân olduğu belirtilmiştir. Anlamı kapalı gibi görünen bir âyet geldiğinde, sadece okumaya devam edilmesini başka bir âyetle Allah Teâlâ'nın o âyeti açıklayacağı vurgulanmıştır.⁵³

⁵¹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/11-12.

⁵² el-Kıyâmet 75/ 16-19.

⁵³ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/12.

Besâiru 'l-Kur'ân'da Kur'ân'ın Kur'ân ile tefsiri şu şekilde örneklendirilebilir::

Nasr sûresi'nin ilk ayetini, “Allah'ın yardımı gelip fetih gerçekleştiğinde,”⁵⁴ tefsir ederken, buradaki “Allah'ın nusretinin”, yani lütuf ve yardımının, İslam dininin tamamlanması ve kemale erdirilmesi anlamına geldiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, Maide sûresi'nin “...Bugün sizin için dininizi kemale erdirdim, size nimetimi tamamladım, sizin için din olarak İslâmiyet'i beğendim”⁵⁵ ayetiyle bu lütuf ve yardımın açıklandığını ifade etmiştir. Müellif ayrıca, Allah'ın dininin diğer tüm dinlere ve beşeri sistemlere galip gelmesini "zafer" olarak nitelendirmiştir. Tevbe sûresi 33. ayete atıfla, “Bütün dinlerin üzerindeki yerini alsın diye resulünü, doğru yol rehberi ve hak din ile gönderen O'dur; müşrikler hoşlanmasalar da!”⁵⁶ ifadesini kullanarak, Allah'ın dininin tüm beşerî dinlere ve sistemlere üstün geleceğini vurgulamıştır. Küçük, ayrıca Allah'ın yardımının, Müslümanların dünyadaki istek ve arzularının gerçekleşmesi olarak da anlaşılması gerektiğini belirtmiştir.⁵⁷

1.2.3.2 Kur'ân'ın sünnet ile tefsiri

Müfessir Küçük, Kur'ân-ı Kerîm'i anlamının ikinci yolunun âyetleri sünnet ile tefsir etmek olduğunu belirtmektedir. Ona göre Kur'ân-ı Kerîm'in ikinci müfessiri Hz. Peygamber'dir.⁵⁸

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik”⁵⁹ Müellif, bu ayeti, Kur'ân'ın ikinci müfessiri olan Hz. Peygamber'in açıklamalarıyla destekler. Ali Küçük bu âyete göre, Hz. Peygamber'in, Kur'ân'ın açıklayıcısı olduğunu belirtmektedir.⁶⁰

وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلَّا لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

(64)Sana kitabı, özellikle ayrılığa düştükleri konuda onları aydınlatman için ve inanan bir topluluğa rehber ve rahmet olsun diye indirdik. ‘⁶¹

⁵⁴ Nasr 110/1.

⁵⁵ Maide 5/3.

⁵⁶ Tevbe 9/33

⁵⁷ Küçük, *Besâiru 'l-Kur'ân*, 12/595-596.

⁵⁸ Küçük, *Besâiru 'l-Kur'ân*, 1/13.

⁵⁹ en-Nahl 16/44.

⁶⁰ Küçük, *Besâiru 'l-Kur'ân*, 1/13.

⁶¹ en-Nahl 16/64.

Müfessir, eğer insanlar Kur'ân-ı Kerim'i anlayamaz, ihtilafa düşer ve kitabın yorumlarını kavrayamazlarsa, kitabın açıklanmasının Peygambere ait olduğunu belirtir. Bu anlamda Kitabın âyetlerinin açıklanmasının ve beyanının peygambere ait olduğunu, aynı zamanda peygamber olmaksızın anlaşılmasının mümkün olmadığını belirtir.⁶²

Müfessir, sünnet ve onun bir parçası olan hadislerin, Kur'ân'ın anlaşılmasında temel kriter, ölçü ve bilirkışı olduğunu belirtir. Onlar olmadan Kur'ân'ı tam anlamının mümkün olmadığını vurgular. Örneğin, namazı sadece duadan ibaret görmek, sünnetsiz bir namazın gerçek mahiyetinin anlaşılmasının mümkün olmadığını Resûlullah efendimizin sünnetine başvurduğumuzda, tekbirle başlayan, rükûsu, sücudu olan, kıyâmı ve kıraati bulunan, sonu selamla tamamlanan bir manzum ibadet olarak namazı anlama imkânını elde edilebileceğini belirtir.⁶³

Ali Küçük'e göre günümüzde bazı kimseler, dini yaşayabilmek için yalnızca Kur'ân-ı Kerim'in yeterli olduğunu ve onu kendi akılları ile anlayabileceklerini savunmaktadırlar. Bu görüşü benimseyenlerin, peygamberi devre dışı bırakarak yeni bir din icat etmeye çalıştıklarını ifade etmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in esas alınması gerektiğini belirten bu kimselerin, peygamberin rehberliğini reddetmelerinin dini anlamada ve yaşamada önemli eksikliklere yol açacağını vurgulamaktadır.⁶⁴

Müellif, Kur'an'ın anlaşılması ve uygulanması konusunda Peygamber'in merkezi bir rolü olduğunu vurgulamıştır. Müellif, Nahl sûresinin *"O peygamberleri apaçık delillerle ve kutsal metinlerle gönderdik. İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklamaları için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik."*⁶⁵ 44. ayetine dayanarak, Allah'ın Peygamber'e Kur'an'ı açıklama ve insanların anlaşmazlıklarını çözme yetkisi verdiğini belirtmiştir. Küçük, Peygamber'siz Kur'an'ın tam olarak anlaşılamayacağı ve Müslümanca bir hayatın yaşanamayacağını ifade etmiştir. O, Kur'an'ı sadece akıl yoluyla anlamaya çalışanların, sünneti ve Peygamber'in rehberliğini reddederek kendi keyiflerine göre bir din oluşturmaya çalıştıklarını eleştirmiştir. Sonuç olarak, Peygamber'in açıklamaları olmadan Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılması ve yaşanmasının

⁶² Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/13.

⁶³ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/16.

⁶⁴ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/14.

⁶⁵ en-Nahl 16/44.

mümkün olmadığı vurgulanmıştır. *Besâiru'l-Kur'ân'da* Kur'ân ayetlerinin Hz. Peygamberin açıklamaları eşliğinde açıklanmasına dair şöyle bir örnek verilebilir:

Küçük, Hicr sûresi'nin 87. ayeti olan “*Kuşkusuz sana tekrar tekrar okunandan (âyetlerden) yedisini ve yüce Kur'an'ı verdik.*”⁶⁶ ifadesini yorumlarken, burada geçen “tekrarlanan yedi”nin Fatiha sûresi olduğunu belirtmiş ve bu görüşünü Peygamber Efendimizden gelen bir hadise dayandırmıştır. Peygamber Efendimiz, Fatiha sûresini “Seb'ul Mesani” yani “tekrarlanan yedi”⁶⁷ olarak nitelendirmiştir. Küçük'e göre Allah, Peygamber Efendimize yedi ayetten oluşan Fatiha sûresi ile birlikte büyük Kur'ân'ı bahşetmiştir. Fatiha sûresi, her namazda ve her rekâta tekrarlanan ve Kur'ân'ın tüm sûrelerinin içeriğini özetleyen bir sûredir. Ayrıca, Küçük, Allah'ın Peygamber Efendimize bu sûre ve Kur'ân vasıtasıyla insanları uyarması ve onlara rehberlik etmesi görevini verdiğini vurgulamıştır.⁶⁸

1.2.3.3 Kur'ân'ın sahabi kavli ile tefsiri

Müfessir, Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında üçüncü yol olarak sahabe kavline müracaat edilmesi gerektiğini ifade eder. Onların anlayış ve yorumlarına başvurulması gerektiğini aşağıdaki âyetle açıklar.⁶⁹

*“İyilik yarışında önceliği kazanan Muhacirler ve Ensar ile onlara güzelce uyanlardan Allah hoşnut olmuştur, onlar da Allah'tan hoşnutturlar. Allah onlara, içinde temelli ve ebedî kalacakları, içlerinden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır; işte büyük kurtuluş budur.”*⁷⁰

Sahabe-i kirâmın Allah'a kulluk, Rasûlullah'a ittiba, iyilik ve takva konularında öncü olduklarını ifade etmekte olan müfessir, sahabilerin Müslümanlar arasında Allah'a en iyi şekilde hizmet ettiklerini ve takva konusunda bir rekabet içinde olduklarını belirtmektedir. Sahabe döneminin, özellikle İslâm'ın yayılması ve güçlenmesi açısından önemli ve verimli olduğuna; aynı şekilde sahabe-i kirâmın örnek alınması ve onların yolunun takip edilmesinin önemine işaret etmektedir.⁷¹

Kur'ân-ı Kerîm'i anlama, yorumlama ve yaşama konusunda sahabenin anlayış ve yorumlarının örnek teşkil ettiğini, dinin onlar içinde tekâmüle ulaştığını,

⁶⁶ Hicr 15/87.

⁶⁷ Müsned, IV, 211; V, 114.

⁶⁸ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 5/596.

⁶⁹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/17.

⁷⁰ Tevbe 9/100.

⁷¹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/19.

âyetlerin onların arasında nazil olduğunu, ortaya çıkan ihtilafların çözüme kavuşturulması için dönemin sosyal hayatının bilinmesi gerektiğini; bu bilinmez ise âyetlerin tam anlaşılamayacağını ifade etmektedir. Müfessire göre inen âyetin kimin hakkında indiği, niçin indiği ve sonucunun ne olduğu bilinmeden âyetin anlaşılması mümkün değildir.⁷²

İslam, toplumun düzenlenmesi, adaletin sağlanması ve insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin düzenlenmesi gibi sosyal ve toplumsal boyutları da içerir. Bu nedenle, İslam'ın öğretilerinin topluma aktarılması ve yaşanması da peygamberler vasıtasıyla gerçekleşir. Netice itibariyle ona en yakın olan sahabiler de peygamberin mesajını topluma en iyi şekilde aktaran ve onun yaşamını en doğru biçimde örnekleyen kişilerdir.⁷³

Sahabinin hayatı ve deneyimleri, Kur'ân âyetlerinin neden ve nasıl indirildiğini, hangi sosyal veya tarihsel olaylar üzerine geldiğini anlamak için önemlidir. Sahabiler, Hz. Muhammed'in yaşadığı dönemin sosyal yapısını, kültürel özelliklerini ve toplumdaki dinamikleri doğrudan deneyimlemişlerdir. Dolayısıyla onların yaşantıları ve bilgileri, Kur'ân âyetlerinin tam anlamıyla kavranmasına ve doğru yorumlanmasına yardımcı olur. Ayrıca, sahabinin bilgi birikimi ve deneyimleri, İslam hukukunun oluşumunda ve fıkıh yorumlarında da önemli bir rol oynamıştır. Sahabi, Kur'ân ve Peygamberin uygulamalarıyla birlikte, kendi içtihatlarını geliştirmiş ve dinin hükümlerini pratik hayata uygulamıştır. Bu nedenle, sahabinin bilgi ve tecrübeleri, İslam hukukunun ve fıkıh geleneğinin temelini oluşturur.⁷⁴

Abdullah b. Mes'ud, Kur'ân ile ilgili olarak; *“Yemin ederim ki Allah'ın kitabında, nerede nâzil olduğunu bilmediğim bir sûre ve kimin hakkında indiğini bilmediğim bir âyet yoktur. Bununla birlikte Allah'ın kitabını benden daha iyi bilen ulaşılabilir birinin var olduğunu bilsem hemen ayağına gider, ondan faydalanırdım”* demiştir.⁷⁵

⁷² Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/19.

⁷³ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/18.

⁷⁴ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/18.

⁷⁵ Buhârî, *“Fezâ'ilü'l-Kur'ân”*, 8.

Abdullah b. Mes'ud bu ifadesinde, sahabilerin Kur'an âyetlerinin iniş sebepleri hakkında sağlam bir bilgiye sahip oldukları ve bu bilginin onları dinin anlaşılması konusunda güvenilir bir kaynak haline getirdiğini belirtmektedir.⁷⁶

Cerrahoğlu'nun da belirttiği gibi sahabiyi yücelten en önemli etken, âyetlerin sebab-i nüzulüne vakıf olmalarıdır. Sahabiler, Hz. Peygamber'e bir âyet indiğinde, sahibinin bu âyetin inme sebebini anladıkları ve eğer âyet bir soruya cevap vermek amacıyla indiyse, soru soranın durumunu ve soru sormasındaki sebeplerini kavradıkları bilinir. Bu bağlamda, farklı sebeplerle ve çeşitli olaylara göre inen âyetler, çeşitli hükümler ifade eder. Özellikle Hz. Peygamber'in yanında sürekli bulunan bazı sahabiler, bu hükümlerle sebepler arasındaki ilişkiyi kurabilmişlerdir.⁷⁷

Müellif Küçük, Nasr sûresinin tefsirini yaparken, sûrenin inişi ile birlikte bazı sahâbilerin Hz. Peygamber'in vefatının yaklaştığını fark ettiklerini belirtmiştir. Bu bağlamda, Hz. Ömer'in sahâbinin ileri gelenleriyle düzenlediği bir ilim meclisinde, İbn Abbas'ın dindeki derin anlayışını ve bilgisini göstermek amacıyla sahâbiye Nasr sûresi hakkında ne anladıklarını sorduğunu aktarmıştır. Sahâbiler, bu sûreyi Allah'ın yardımı ve fetihlerin müjdesi olarak yorumlamışlardır.⁷⁸ Ancak Hz. Ömer, aynı soruyu İbn Abbas'a yönelttiğinde, İbn Abbas Nasr sûresi'nin Hz. Peygamber'in vefatının yakın olduğunu haber verdiğini ifade etmiştir.⁷⁹

1.2.4. Günümüzde Kur'an-ı Kerim'e yönelik bazı yaklaşımlar

Müfessir, Kur'an-ı Kerim'e olan yaklaşımları şöyle ele almaktadır: Bir grup Müslüman, Kur'an-ı Kerim'in bir dönem anlaşıldığını ve fıkha dönüştürüldüğünü atalarımızın onu anlayıp fıkha döktüğünü ve bizim onlar gibi Kur'an-ı Kerim'i anlama yeteneğimiz olmadığı gibi, anlama yükümlülüğümüz de bulunmadığını, bu yüzden bizim yapmamız gerekenin onların anlayışına uymak olduğu inancındadır.⁸⁰ Ayrıca bugün Kur'an-ı Kerim'i yeniden anlama çabası yerine, fıkıh okumaya yönelmesi ve Kur'an-ı Kerim'in sadece ibadet niyetiyle okunması gerektiğini belirtmektedirler. Böylece, tamamen geçmişe bağımlı olmamız gerektiğinin iddia

⁷⁶ Küçük, *Besâiru'l-Kur'an*, 1/19.

⁷⁷ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 116.

Mehmet Bağış, "*Beydâvi Tefsirinin Ulumu'l Kur'an ve Tefsir Usulü Açısından Tahli*" (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Temel İslami Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2017) 89-90.

⁷⁸ Küçük, *Besâiru'l-Kur'an*, 12/594.

⁷⁹ Buhârî, *Tefsir*, 110/4

⁸⁰ Küçük, *Besâiru'l-Kur'an*, 1/21-22.

edildiğini; başka bir grup Müslüman ise bu yaklaşımın tam tersini savunarak geçmişteki anlayışın bizi bağlamadığını ve geçmiş nesillerin anlayışının onlar için engel olduğunu savunmaktadırlar.⁸¹

Müfessir Ali Küçük de Kur'ân-ı Kerim'in bugün de anlaşılmasına çalışılması gerektiğini savunmuş, ancak bu çabanın geçmiş yorumları yok saymadan, Allah'ın Rasûlünden bugüne kadar yapılan tüm yorumlara ve anlayışlara başvurarak gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kur'ân-ı Kerim'in yalnızca geçmiş nesillere değil, bize de hitap ettiğini belirtmiş; bizden öncekilerin bu kitaptan sorumlu oldukları kadar, bizlerin de bu kitaptan sorumlu olduğumuzu ifade etmiştir. Allah'ın onlardan istediği kulluk gibi bizden de aynı kulluğu istediğini, dolayısıyla Kur'ân-ı Kerim'i okuyup anlamaya çalışırken, geçmiş anlayışları silmeden, önceki nesillerin yorumlarına da başvurmanın gerekli olduğunu dile getirmiştir.⁸²

Müfessir, Kur'ân-ı Kerim'i anlama sürecinde geçmişin değerlerine saygı gösterme ve aynı zamanda çağımız bağlamında anlama çabalarını birleştirmenin önemli olduğunu vurgulamıştır. Geçmiş Müslümanların yorumlarına müracaat etmek, ancak bu yorumları çağımızın gereksinimleriyle bütünleştirmek, sağlıklı bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu çerçevede oluşacak denge, Müslüman topluluğun hem köklerine bağlılığını sürdürmesine hem de çağının sorumluluklarını yerine getirmesine olanak tanıyacağına dikkat çekmiştir.⁸³

1.3. Besâiru'l-Kur'ân Müellifine Göre Kur'ân'ı Anlama Kriterleri

Ali Küçük, Kur'ân-ı Kerim'in sadece bir metin olarak değil, derinlemesine düşünülp yaşantıya uygulanması gereken ilahi bir rehber olduğunu vurgulamıştır. Kur'ân'ı anlamanın Arapça bilmekle sınırlı olmadığını, öğrenmeye niyet edip çaba göstermenin asıl önemli unsur olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Kur'ân okumanın sadece tilavet değil, içsel bir bağ kurarak, anlamını kavrayarak ve hayata rehber kılarak yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Allah'ın kelamı olduğunun bilincinde, samimi bir niyetle ve özellikle gece vakti okunmasının etkili olduğunu savunmuştur.

⁸¹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/22.

⁸² Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/22.

⁸³ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/22.

1.3.1. Kur'ân-ı Kerîm'in anlaşılmasında arapça bilmenin önemi

Müfessir, Kur'ân-ı Kerîm'i anlayabilmek için Arapça bilmenin şart olup olmadığı konusunda bazı insanların kendilerini Kur'ân-ı Kerîm'i okuma ve anlama yükümlülüğünden 'Arapça bilmiyorum' diyerek kurtarmaya çalıştığını, böyle bir eğitimi almayı çok istediğini ancak alamadığını belirtmiştir. Bu durumda Kur'ân-ı Kerîm'i anlama imkânı olmadığını dile getirenlerin aksine, ısrarla her Müslümanın, Kur'ân'ı anlama ve yaşamına yansıtma mecburiyeti olduğunu vurgulamıştır. Bu yüce kitabın Allah tarafından herkese gönderildiğini ve herkesin ondan sorumlu tutulduğunu belirtmiştir.⁸⁴

Müfessire göre, Kur'ân'ı anlamak önemlidir ve bu, sadece Arapça bilmekle sınırlı değildir. Önemli olan öğrenmeye niyet etmek ve çaba göstermektir. Kur'ân'ı anlama konusunda Allah herkese fırsat tanımıştır. Müfessir, kimilerinin bu fırsatı değerlendirdiğini, kimilerinin ise bunu değerlendirmedeğini ve yeterince çaba göstermediğini belirtmiştir. O, İslâm'ın öğretilerinin herkese eşit fırsat tanıdığını ve sorumluluklarını yerine getirmek için çaba gösterenlerin, Allah katında değerli olduğunu vurgulamıştır. Küçük, İslâm'ın adalet ve eşitlik prensiplerini vurguladığı; çalışan, gayret eden ve Allah'ın emirlerini yerine getirmek için çaba gösteren kişinin İslâm'a göre değerli olduğunu belirtmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'i anlamanın, salt Arapça bilmekle sınırlı olmadığını ve farklı yöntemlerle de mümkün olduğunu ifade etmiştir. Ali Küçük'e göre İslâm'ın öğretileri, Kur'ân-ı Kerîm'in sadece dil bilgisi ile anlaşılamayacağını, aynı zamanda içeriğinin üzerinde düşünülmesi ve imkânlar nispetinde anlaşıldıktan sonra yaşantıya uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. O, Kur'ân-ı Kerîm'in, yalnızca dil aracılığıyla değil, semboller, örnekler ve tabiat olayları üzerinden de anlam kazandığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, öğrenme ve anlamının önemine vurgu yapmış, İslâm'ın öğretilerinin yalnızca dil bilgisiyle sınırlı kalmadan, farklı tecrübeler ve düşünsel çabalar aracılığıyla da kavranabileceğini belirtmiştir. Esas önemli olanın, niyet etmek, çaba göstermek ve öğrenmeye istekli olmak olduğunu vurgulamıştır.⁸⁵

⁸⁴ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/23.

⁸⁵ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/23-24.

1.3.2. Kur'ân-ı Kerîm'i dört temel üzere okumak

Kur'ân-ı Kerîm'in nasıl okunması gerektiği konusuna değinen müfessir Küçük, bu hususu “*Nasıl, Kur'ân-ı Kerîm okumalıyız?*” başlığı ile detaylandırmıştır.

Okuma eylemini dört temel üzerine bina eden müfessir şöyle demektedir: İslâm, okuma eyleminin sadece gözle görme ve dilin telaffuz etme eylemi olmadığını aynı zamanda akıl tarafından anlaşılma, tercüme edilme ve kalp tarafından bir tavır alınma süreci olduğunu vurgulamıştır.⁸⁶

Müfessir, göz, dil, akıl ve kalp azalarından birisinin devre dışı kalması durumunda, İslâm'ın buna gerçek bir okuma demediğini ifade etmiştir. Ona göre gerçek bir okuma; bu dört azanın yani gözün görmesi, dilin harfleri doğru bir şekilde telaffuz etmesi, aklın okunanı anlaması ve tercüme etmesi, kalbin ise buna uygun bir tavır almasıyla mümkün olur. Kalbin tavır almasıyla ilgili cennet, rahmet, nimet gibi konuların okunduğu durumlarda kalbin sevinç, coşku ve heyecan içinde olması beklenirken cehennem, azap, vaat gibi konuların okunduğu durumlarda kalbin korku, titreme ve ürperti içinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre ehl-i kitabın, müşriklerin veya kâfirlerin Allah'a iftira etmeleri gibi durumlarda kalp saygıyla boyun bükmeli ve onlar adına Allah'tan özür dileme durumunda olmalıdır. Bu şekilde, metinlerin anlaşılması ve içselleştirilmesiyle okumanın mümkün olabileceğini belirtmiştir. Okunan âyetlerin anlaşılmadığı durumda da kalbin bu tür tavırlar almasının mümkün olamayacağını vurgulamıştır. Yani, Ali Küçük'e göre İslâm'ın okuma eylemi sadece kelime düzeyinde değil, aynı zamanda anlam düzeyinde de gerçekleşmesi gerektiği şeklindedir.⁸⁷

Müfessir, Kur'ân-ı Kerîm'in okunmasının yalnızca bir tilavet eylemi olmadığını, okunan âyetlerin gereğinin yerine getirilmesi gerektiğini vurgulanmıştır. Bu bağlamda, âyetlerin içerdiği emirlerin ve öğütlerin anlaşılması ve uygulanmasının önemi aktarılmıştır. Örneğin, okunan bir âyetin namaz kılınması gerektiğini emretmesi durumunda, bireyin hayat programını buna göre düzenlemesinin Kur'ân-ı Kerîm'i gerçek anlamda okumak olduğu ifade edilmiştir.⁸⁸

⁸⁶ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/25.

⁸⁷ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/25.

⁸⁸ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/26.

Müfessir Ali Küçük, Kur'ân-ı Kerîm'in okunması sırasında kişinin kalbinin ve dikkatinin kitapla olan bağlantısının kesintisiz bir şekilde sürdürülmesi gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, Kur'ân okuma faaliyeti derin bir manevi bağ kurulmasını gerektiren bir eylemdir. Ali Küçük'e göre, bir kişi Kur'ân-ı Kerîm'i okurken âyetlerle olan bağı kaybettiğinde ve düşünceleri dağılmaya başladığında, okumayı sürdürmemelidir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm, sıradan bir metin ya da hikâye değil, Allah'ın kelâmıdır ve bu sebeple derin bir manevi bağ ile okunmalıdır. Ayrıca, Kur'ân-ı Kerîm'in okunmasının sadece bir rutin veya alışkanlık olarak görülmemesi, bunun ötesinde derin bir içsel bağ ve anlayış gerektiren bir faaliyet olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda, okuyucunun âyetlerle etkileşim içinde olması ve dikkati dağılmadan anlamaya çalışması önem arz etmektedir. Aynı şekilde, İslam geleneğinde Kur'ân-ı Kerîm'i okuyan herkesin, onu daha derinlemesine anlamaya ve içselleştirmeye çaba göstermesi gerektiği vurgulanmıştır.⁸⁹

Ali Küçük konu ile ilgili olarak şöyle demektedir;

“Çünkü Kur'ân'ın okunmasından maksat tedebbürdür. Yâni düşünerek onun ne dediğini anlamaya çalışmak ve hayatı onunla düzenlemektir. Hz. Ali efendimiz buyurur ki: “Anlamayarak yapılan ibâdet ve düşünülmeden gerçekleştirilen kıraatte hayır yoktur.” Selef âlimlerimizin hepsi böyle düşünür, böyle inanırdı. Bakın Süleyman ed-Dârâni: “Anlamadığım ve kalp huzuruyla okumadığım âyetlerden sevap alacağımı ummuyorum. Ben bir âyeti okurum, sonra dört beş gece onunla meşgul olurum ve onu iyice anlamadan başka bir âyete geçmem.” der. Yine selef âlimlerimiz meselâ bir Bakara sûresini anlayabilmek için yıllarca üzerinde düşünmüşlerdir. Meselâ bir hatmi otuz senede bitirenler vardır. Mâlik Bin Dinar der ki: “Ey Kur'ân okuyucuları! Ey ehli Kur'ân olanlar! Okuduğunuz Kur'ân-ı Kerîm sizin kalplerinize ne ekti ona bir bakın. Nasıl ki yağmur arzın baharı ise okuduğunuz Kur'ân da mü'minin kalbinin baharıdır.” Katâde de der ki: “Kur'ân-ı Kerîm ile oturup kalkan ya kâr eder, ya da zarar eder.” (Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/27)

Müfessir, okumanın sadece metni anlamakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda öğrenilenleri yaşamak, hayata uygulamak ve başkalarına aktarmak anlamına geldiğini vurgulamıştır. Ayrıca, bu sürecin samimiyetle gerçekleşmesi gerektiğine işaret etmiştir. Müfessir, Allah'ın Resûlü'nün örnek alınması gerektiğini belirterek, o vahyi önce kendisinin okuyup öğrendiğini sonra eksiksiz bir şekilde uyguladığını ve en küçük ayrıntısına kadar insanlara aktardığına dikkat

⁸⁹ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/26.

çekmiştir. O bu tutumun, bu kutlu yolda ilerleyenlerin de benimsemesi gereken bir davranış olduğunu ifade etmiştir.⁹⁰

Müfessir Küçük, Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş amacının insanları düşünmeye ve ahlaki bir rehberlik sağlamaya yönelik olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, okuma eylemi sadece kelimeleri gözden geçirmekle sınırlı değildir; anlamak, derinleşmek ve bu anlamı yaşamak önemlidir. Müfessir İslâm öğretisine göre, Kur'ân-ı Kerîm'in mesajlarının insanların hayatlarını düzeltmeye, doğru yolu bulmalarına ve Allah'a yaklaşmalarına rehberlik etmesi gerektiğini belirtmiştir. Ali Küçük'e göre, Kur'ân-ı Kerîm'de okunan mesajın kişiyi harekete geçirmesi ve ona belirli sorumluluklar yüklemesi gerekmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'i anlamak ve yaşamak, sadece okuma eyleminin ötesine geçer. Kur'ân-ı Kerîm'in mesajlarını günlük hayatta uygulamak, insanın karakterini şekillendirmek ve toplumda olumlu bir etki bırakmak önemlidir. Kur'ân-ı Kerîm'in hayatımızın her alanında rehberlik etmesinin gerektiği belirtilmektedir.⁹¹

1.3.3. Kur'ân-ı Kerîm'den istifade edebilmek için dikkat edilecek hususlar

Müfessir, tefsirinin mukaddimesinde Kur'ân-ı Kerîm'den istifade edilebilmesi için onun derinlemesine düşünerek, anlamaya çalışarak okunması ve yaşantıya rehberlik etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre, Kur'ân-ı Kerîm'i okuma pratiğinde Hz. Peygamber ve sahabe-î kirâm örnek alınmalıdır. İslâm geleneğinde, Kur'ân-ı Kerîm'in sadece okunmakla kalmayıp aynı zamanda anlaşılıp yaşantıya dönüştürülmesi ve öğretilerin çevreye duyurulmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'in on âyetini okuyup anlamadan diğer on âyete geçilmemesi gerektiği, bu kutsal metnin derinliklerine inme ve her bir âyetin anlamını kavramanın önemi vurgulanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in okunan bölümlerini anladıktan sonra iman etmek ve bu imanı günlük hayata uygulamak gerektiği, Kur'ân-ı Kerîm'in sadece bilgi kaynağı olarak değil, yaşantının bir parçası olarak görülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca, Kur'ân-ı Kerîm'i hızlıca hatmetmek yerine, en az yedi gün süreyle okunmasına izin verilmiş; hem gündüz hem de gece okuma pratiği yapılmasının önemi belirtilmiştir. Okunan âyetlerin sadece bireysel

⁹⁰ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/27.

⁹¹ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/26-27.

düzyeyde değil, çevredeki insanlara da duyurularak öğretilerin günlük yaşantının bir parçası haline getirilmesi ve paylaşılması gerektiği vurgulanmıştır.⁹²

1.3.4. Kur’n-ı Kerm davetçisi olan müslümanda bulunmaması gereken zellikler

Müfessir Ali Küçük, Kur’n-ı Kerm hamili olan Müslümanın taşımaması gereken özellikler olarak bir Müslümanın kaba ve zalim olamayacağını aynı zamanda gafil, ilgisiz, gülüp oynayan (hafif meşrep) sert ve haşin olmaması gerektiğini belirtmiştir. Kur’n-ı Kerm hamili birinin, çevresine kayıtsız ve ilgisiz olan biri olamayacağını, aynı zamanda insanların arasına karışıp onların dertleri ile dertlenmesi, onların hidayetine vesile olması için çabalayan biri olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda Kur’n hamilinin gülüp oynayan, her Şeyi unutmuş, zevk peşinde koşan biri olamayacağını, böyle olması halinde birinin ondan uzaklaşacağını belirtmiştir. Böyle bir kişinin yumuşak olmasının, her gelenin ona zulmetmesine veya her durumda boyun eğmesine izin vermek anlamına gelmemesi gerektiğini, Müslümanların izzetini koruyacak Şekilde davranmaları gerektiğini de ifade etmiştir.⁹³

Bu hassasiyetine dair tefsirinde Şu ifadelere yer vermiştir:

“Rabbim kendisinin istediği biçimde kitabıyla ilgi kurmayı, razı olduğu biçimde okumayı, okuduğumuz yetler üzerinde kafa yorup anlamaya çalışmayı, anladıklarımızla amel etmeyi, anladıklarımızı başkalarına da duyurarak kendimizi dirilttiğimiz bu kitapla Allah kullarının dirilişlerine de vesile olmayı, bunu bu dünyada en büyük dert, en Şerefli sorumluluk bilmeyi bize nasip buyursun, kolay kalsın inşallah”(Küçük, *Besiru’l-Kur’n*, 1/63),

Kur’n’ı Okuma ve Anlama zerine Bazı neriler

Müfessir Ali Küçük, Kur’n’ın ağır ağır, her kelimenin ve cümlenin anlamı sindirilerek, tedebbür ve tefekkürle okunması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre, Kur’n, hayatı anlamak, kavramak ve yaşamak için okunması gereken bir kitaptır. Kur’n’sız bir hayatın mümkün olmadığını vurgulayan Küçük, bu kitabın hayatımızın programı olduğunu ve bize çözümler sunduğunu ifade etmiştir.

⁹² Küçük, *Besiru’l-Kur’n*, 1/28.

⁹³ Küçük, *Besiru’l-Kur’n*, 1/62.

1.4.1. Yavaş yavaş okunması

Müfessir, Kur'ân'ın hızlıca değil, ağır ağır okunması gerektiği, her kelimenin ve cümlenin anlamının sindirecek yani manayı kavrayacak şekilde, tedebbür ve tefekkürle okunması gerektiğini belirtir. Müfessire göre Kur'ân, hayatımızın programı olup bize çözümler sunar. . Onun olmadığı bir dünyada çaresiz kalacağız ve cennet yolunu bulamayacağız. Bu nedenle Kur'ân'a yönelmek ve Ondan çıkarılacak derslere odaklanmak gereklidir.⁹⁴

1.4.2. Sadece Allah'a kulluk maksadıyla okunması

Müfessir Ali Küçük, Kur'ân'ın sadece Allah'a kulluk için okunması gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre Kur'ân'ı okurken, esasen Allah'ın adıyla okumanın önemli olduğunu ve sadece Allah'ın adına, O'nun rızası için yapılan okumanın gerçek anlamda kabul edileceğini belirtmiştir. O, başka amaçlarla yapılan okumaların, Allah'ın istediği bir okuma olmadığını ve asıl hedefin, Allah'a kulluk yapmak ve iyi bir Müslüman olmak olduğunu ifade etmiştir. Yine bu bağlamda diğer tür okumaların, bu temel hedeften sapma olduğunu ve Allah'ın rızasını kazanmaya yönelik bir değer taşımadığını belirtmiştir.⁹⁵

O, bu konuda Allah adına okumanın gerekliliğini vurgulayarak şöyle demiştir;

“Vahye dayanmayan, sadece zanna dayanan bilgilere yönelmek nasıl boşsa, Allah'tan gelen bilgileri Allah adına, Allah namına, Allah'a götürücü bir niyetle değil de, başka maksatlarla okumak da boştur. Meselâ adam âyet okuyor, doktora adına. Hadis okuyor, diploma adına. Kur'ân öğreniyor, sosyal bir statü adına. Tefsir okuyor, bilir desinler adına. Ferâiz öğreniyor, paylaşım konusunda bana müracaat etsinler adına. Onunla yeryüzünde Allah'ın ferâiz yasalarını hakim kılmak adına değil, okuduklarını amele dönüştürmek adına değilse, bu da Allah'ın istediği bir okumak değildir.” (Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/27)

1.4.3. Gece okuma alışkanlığı

“Şüphesiz gece vakti etki ve uyum yönünden daha uygun ve sözün zihne yerleşmesi bakımından daha elverişlidir.”⁹⁶

⁹⁴ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/27.

⁹⁵ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/28-29.

⁹⁶ el-Müzemmil 16/44.

Ali Küçük yukarıdaki ayeti açıklarken, kişinin Kur'ân ile beraberlik kurması için gece okumasının önemine değinmiştir. Ona göre sessiz ve huzurlu bir ortamda geceleyin Kur'ân okumanın, manevi bir bağ kurmak için etkili olduğunu vurgulamıştır. O Kur'ân'ı anlamak ve Allah'ın mesajını kavramak için gece okumasının önemli olduğunu belirtmiştir. Gece, sessizlik ve sükûnetin hâkim olduğu bir ortam sağlar, bu da anlama ve kavrama için daha elverişlidir. Küçük'e göre gündüzün meşguliyetleri ve dikkati dağıtan unsurları olmadığı için gece vakti Kur'ân ile beraberlik kurmanın daha verimli olduğunu aktarmıştır. Küçük, Rasûlullah gibi gece ve gündüz vahiyle beraber olmanın önemine vurgu yaparak, hayatımızı Kur'ân'a göre düzenlemenin gerekliliğini belirtmiştir.⁹⁷

Ali Küçük, geceyi Allah'ın istediği gibi düzenleyenlerin, gündüzlerini de aynı yönde düzenleyebilecekleri manevi güce ve kapasiteye erişebileceklerini iddia etmiştir.⁹⁸

1.4.4. Allah sözü olduğunun bilincinde olarak okunması

Müfessir Küçük, okunan Kur'ân'ın sıradan bir metin olmadığına hatırlanması gerektiğini belirtmiştir.⁹⁹ Ona göre Kur'ân, sıradan bir insan, peygamber veya melek sözü değil, Allah'ın kelâmı olduğu ve bu kitabın ağırlığı ve değerinin unutulmaması gerektiğini onu okurken Allah'la karşı karşıya olduğunun bilinmesi ve bu bilinçle okunması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁰⁰

*“Şayet biz bu Kur'ân'ı bir dağın üzerine indirmiş olsaydık, onu Allah korkusundan titremiş ve paramparça olmuş görürdün. İşte bu misalleri insanlar düşünsünler diye veriyoruz.”*¹⁰¹

Ali Küçük, Kur'ân'ın indirilmesiyle dağların bile paramparça olacak kadar etkilendiğini; dolayısıyla insanların da bu kitaba karşı aynı hâşyetle yaklaşması gerektiği, aynı şekilde Kur'ân'a göre şekil alınması ve harekete geçilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kur'ân, insanlar ve toplumlar üzerinde büyük değişimler gerçekleştireceği ve bu kitabın Allah'ın kelâmının azametini gizleyerek bize

⁹⁷ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/30-32.

⁹⁸ Ahmet Akbaş, *21. Yüzyılda Yazılan Türkçe Tefsirlerden Ali Küçük'ün Besâiru'l-Kur'ân'nın Dayandığı Temel Prensiplerin Tahlili, Din Bilimleri Klasik Sorunlar Güncel Tartışmalar*, ed. M. Nesim Doru - Ömer Bozkurt (Mardin: Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2018), 86.

⁹⁹ Akbaş, *21. Yüzyılda Yazılan Türkçe Tefsirlerden Ali Küçük'ün Besâiru'l-Kur'ân'nın Dayandığı Temel Prensiplerin Tahlili*, 86.

¹⁰⁰ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/30-32.

¹⁰¹ el-Hasr 59/21.

indirildiği onu okurken bu azametın anlaşılması ve ta'zim edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.¹⁰²

1.4.5. Kitabı öncelikli kılma ve ona ciddiyetle bağlanma

*“Ey iman edenler! Allah ve rasûlünün önüne geçmeyin, Allah’a itaatsizlikten sakının! Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte ve bilmektedir.”*¹⁰³

Ali Küçük, herhangi bir görüşün, hükmün veya yargının Allah'ın kitabının önüne geçmemesi gerektiğini savunmuştur. O, daima önde ve yol gösterici olması gerekenin Allah ve elçisinin belirlediği prensipler olduğunu vurgulamıştır.¹⁰⁴

Müellif, önceliğin Kur'ân'a verilmesi ve hiçbir şeyin onun önüne geçirilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Kur'ân'a sıkı sıkıya sarılmı ve ona olan bağlılık korunmalıdır. Müfessir, her adımda Allah ve Rasûlüne danışmanın, izin almadan hiçbir şey yapmanın ve karar vermemenin önemine dikkat çekmiştir. Ona göre tüm varlığımızla Allah'a ve Rasûlüne yönelerek kalbimizi, gözümüzü, kulağımızı, düşüncemizi ve amelimizi onlara adamamız gerektiğini belirtmiştir. O, her şeyimizi Kur'ân'a ve peygambere endekli yapmamız, kitapla düşünmemiz ve peygamberle yürümemiz gerektiğini savunmuştur.¹⁰⁵

Müellife göre tüm hayat problemlerinin vahiyle çözülmesi ve hayatın vahiy kaynaklı olarak yaşanması gerektiğine, hayat felsefesinin oluşturulup sonra vahye onaylatılması yerine önyargılardan ve öncelikli bilgilerden sıyrılıp vahye yönelmek gerektiğine dikkat çekmiştir. O, cemaat felsefelerini bir kenara bırakarak kitabın ve sünnetin önüne hiçbir şeyin geçirilmemesi, saf bir kalple ve berrak bir bakışla vahye yönelmesi halinde kitabın bize gerçeği, adaleti ve doğru yolu göstereceğini vurgulamıştır.¹⁰⁶

Müfessir, Kitab'a kuvvetlice sarılmak ve onu ciddiyetle okumak gerektiğini belirtmiş ve aşağıdaki âyetlerle konuyu açıklamaya çalışmıştır.

¹⁰² Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/33-35.

¹⁰³ el-Hucurât 49/1.

¹⁰⁴ Akbaş, *21. Yüzyılda Yazılan Türkçe Tefsirlerden Ali Küçük'ün Besâiru'l-Kur'ân'ının Dayandığı Temel Prensiplerin Tahlihi*,86.

¹⁰⁵ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/36-39.

¹⁰⁶ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/36-39.

*“Ey Yahyâ! Kitaba var gücünle sarıl!” dedik ve ona henüz çocukken hikmeti verdik.”*¹⁰⁷

*“Hep birlikte Allah’ın ipine sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın...”*¹⁰⁸

Müfessir, kitaba sıkı sıkıya sarılmayı aktarırken Meryem sûresinin 12. âyetini açıklayarak Kitaba, sadece dokunmakla veya onu okumakla değil, hayatta onun rehberliğini hissetmek ve uygulamak olarak anlamıştır. Ona göre kitabın öğretilerini anlayıp yaşamak, onunla sürekli diyalog halinde olmak ve onu hayatın merkezine koymakla mümkün olduğunu vurgulamıştır. O, kitaba kuvvetle sarılmanın sadece imanla değil, imanın gücünü amel ve ahlakla desteklemek olduğunu onun tüm âyetlerine, mesajlarına ve rehberliğine tam anlamıyla bağlı kalmak, onu parçalamadan, eksiksiz olarak benimsemek ve hayatın her alanında tatbik etmek olduğu belirtmiştir.¹⁰⁹

1.4.6. Âyetler üzerinde tefekkür edilerek okunması

*“Kur’ân’ı okuyup düşünmezler mi? Yoksa kalpler üzerinde kilitleri mi var?”*¹¹⁰

*“Anlayıp düşünsünler diye Kur’ân’ı senin dilinde kolaylaştırdık.”*¹¹¹

Müfessir, okunan âyetler üzerinde uzun uzun düşünmesi, derinlemesine tefekkür edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. O, Allah’ın herkese bir kalp ve bu kalp için bir kilit verdiğini ancak kilidin açılması veya kapatılması, insanın kendi iradesine bağlı olduğunu belirtmiştir. O, insanların, istedikleri zaman Allah’a müracaat ederek kalplerini açtırabileceklerini veya ondan uzaklaşarak kalplerinin kilitlerini kapatabileceklerini belirtmiştir. Müellif, ayrıca gözle, gönülle, kulakla, akılla ve düşünceyle kitabı kabul edip onun rehberliğinde bir hayat yaşanılması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda tüm davranışlarda, amellerde ve konuşmalarda kitaba uygun bir şekilde hareket edilmesi gerektiğini savunmuştur.¹¹²

¹⁰⁷ Meryem 19/12.

¹⁰⁸ Âl-i İmrân 3/103.

¹⁰⁹ Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 1/39-42.

¹¹⁰ Muhammed 47/24.

¹¹¹ ed-Duhân 44/58.

¹¹² Küçük, *Besâiru’l-Kur’ân*, 1/42-44.

1.4.7. Önyargılardan arınmış bir şekilde okunması

Müfessir Ali Küçük, Kur'ân'a başvururken önyargılardan arınmak¹¹³ ve öncelikli bilgileri onaylattırmak için değil, doğrudan Allah'ın yönlendirmelerine uygun bir şekilde yaklaşmanın gerekli olduğunu vurgulamıştır. Kur'ân'a iki farklı yaklaşım metodunun olduğunu belirten müfessir, ilk metodun, kişilerin kendi dünya görüşlerini desteklemek veya belirli soruların cevaplarını bulmak amacıyla Kur'ân'a sınırlı bir şekilde başvurmalarını içerdiğini ve bu yaklaşımın sapkınlık olduğunu belirtmiştir. Bu yaklaşımda insanların sadece kendi ön yargılarına ve sorularına cevap aradığını ve Kur'ân'ın bütünlüğünü göz ardı ettiğini vurgulamıştır.¹¹⁴

O, İslam'ı anlamak için Kur'ân'ın bütünlüğüne odaklanmak ve önceden belirlenmiş inançlara dayanmak yerine Kur'ân'ı doğrudan kabul etmek ve Allah'ın yönlendirmelerine göre yaşamının önemli olduğunu ancak bu şekilde, Kur'ân'ın tamamını öğrenmenin ve uygulamanın mümkün olacağını belirtmiştir.¹¹⁵

1.4.8. Kur'ân'ın her zaman ve zeminde rehber edilerek okunması

Müellif Kur'ân'a hürmet etmenin, onu yüksek yerlere kaldırmak değil, sürekli olarak el altında bulundurup onunla bilgilenmeye çalışmanın gerekliliğini savunmuştur. Yine o, Rabbimizin Kur'ân'ı indirdiği gibi, bizlerin de onu hayatımıza indirerek elden düşürmememiz gerektiğini belirtilmiştir. Ona göre Kur'ân ile beraber olmak insana, hayata bereket ve şeref kazandırmaktadır.¹¹⁶

Ali Küçük, Kur'ân'a yönelik seremonik saygı ve hürmet davranışlarının, farkında olmadan Kur'ân'ı günlük hayattan uzaklaştırma sonucunu doğurduğunu ifade etmiştir. Kur'ân'da sıkça geçen "enzelna" ve "nezzelna" gibi ifadeleri mecazi olarak yorumlamış, Allah tarafından aşağıya indirilen bir kitabın müminler tarafından yüksek yerlere kaldırılmasının Allah'ın fiiline aykırı olduğunu belirtmiştir. Bu durumun neticesinde, Kur'ân'ın günlük yaşamın bir parçası ve sürekli başvurulacak bir kaynak olmaktan çıktığını vurgulamıştır. Yazar, Kur'ân'ın

¹¹³ Akbaş, 21. Yüzyılda Yazılan Türkçe Tefsirlerden Ali Küçük'ün Besâiru'l-Kur'ân'ının Dayandığı Temel Prensiplerin Tahlili,87.

¹¹⁴ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/44-45

¹¹⁵ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/44-45.

¹¹⁶ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/45-46.

her zaman açılıp okunabilecek ve her an onunla bağlantı kurulabilecek bir konumda olması gerektiğini savunmuştur.¹¹⁷

Müfessir ayrıca, Kur'ân'ın insanların rehberi olabilmesi için doğru bir niyet ve yaklaşımın önemine de vurgu yapmıştır. Ona göre Kur'ân'ın sadece bilgi kaynağı olarak değil, hayatı düzenleme, doğru ile yanlış ayırt etme, menfaat ve zararları değerlendirme konularında da rehberlik etmektedir. O Kur'ân'a, Allah'ın bilgisine muhtaç olduğumuz bir rehber olarak başvurulması gerektiğini belirtmiştir. Aksi takdirde, Kur'ân'ın sağladığı faydalardan tam olarak istifade edilemeyeceğini vurgulamıştır.¹¹⁸

1.5. Selefin Kur'ân Okuma Yöntemlerine Ait Örnekler

Müellifimiz, önceki nesillerden Kur'ân'ı okuma yöntemlerine dair örnek anlayışların bize rehberlik edebileceğini belirtmiş olup önceki nesillerin Kur'ân'a yaklaşımını örnek alarak bizlerin de doğru bir şekilde kitabı anlamaya çalışılabileceğimizi vurgulamıştır. Bu manada Hasan Basri der ki; *“Allah'a yemin ederim ki, Kur'ân'ı inanarak okuyan bir kulun korkusu artar, hüznü çoğalır, gülmesi ve ferahlanması azalır, meşguliyet ve yorgunluğu artar, istirahat ve tembelliği de azalır.”* Yine Süleyman Dârânî'nin; *“Ben kitabımızdan bir âyet okurum, manayı iyice kavrayabilmek için dört beş gece onunla meşgul olurum, onu iyice anlamadan başka bir âyete geçmem”* dediği belirtilmiştir.

Müfessir Ali Küçük, selef âlimlerinden bazıları, Hud sûresinin anlamını kavrayabilmek için yoğun bir şekilde çalıştıklarını ve bu sûreyi anlamak için altı aydan bir yıla kadar sürekli çalışıp tekrar ettiklerini belirtmiştir. O, bir hatmi tamamlamak için otuz yıl gibi uzun bir süreye ihtiyaç duyabilenlerin de bulunduğunu vurgulamıştır.¹¹⁹

Ona göre, Kur'ân derinlemesine anlaşılmalı ve yaşanmalıdır. Müfessire göre, Kur'ân-ı Kerîm'in her kelimesi ve cümlesi, anlamı derinlemesine kavranarak okunmalıdır. Bu okumaların yalnızca Allah'a kulluk amacı taşıması gerektiğini vurgulayan müfessir, başka maksatlarla yapılan okumaların ise asıl hedeften sapma

¹¹⁷ Akbaş, 21. Yüzyılda Yazılan Türkçe Tefsirlerden Ali Küçük'ün Besâiru'l-Kur'ân'ının Dayandığı Temel Prensiplerin Tahlili,86.

¹¹⁸ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/46-48.

¹¹⁹ Küçük, Besâiru'l-Kur'ân, 1/49-52.

anlamına geldiğini ifade etmiştir. Müfessir, geceleri Kur'ân okumanın, sessizlik ve sükûnetin sağladığı ortamda anlamı kavramak için daha uygun olduğunu belirtmiştir. Ali Küçük, Kur'ân'ın indirilmesinin dağları bile etkilediğini belirterek, kitaba büyük bir hürmet ve saygıyla yaklaşılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Küçük, Kur'ân âyetleri üzerinde tefekkür etmenin ve önyargısız yaklaşmanın önemini vurgulamış; Kur'ân'ın Allah'ın bilgisi olduğunu unutmadan, doğru bir niyetle okunması ve önceki nesillerin Kur'ân okuma yöntemlerinden ders alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu ilkeler, Kur'ân'ın derinliklerine inmek ve onun öğretilerini doğru şekilde yaşamak için temel esaslar olarak görülmüştür.¹²⁰

1.6. Müfessirin Yazdığı Eserler

Müfessir Ali Küçük'ün matbu olan iki eseri bulunmaktadır. Ancak bu kitapların yanında dergi ve gazete yazıları da bulunmaktadır. Bunlardan biri, bizim tez konusu olarak ele almış olduğumuz *Besâiru'l-Kur'ân*, diğeri ise hadisi şerifleri konu alan *Besâiru'l-Ehadis*'tir.

1.6.1. Besâiru'l-Kur'ân

Besâiru'l-Kur'ân adlı eserin ilk baskısı 2003 yılında Konya'da Adım Matbaacılık ve Ofset tarafından yapılmıştır. Söz konusu tefsir, 2019'da yeniden gözden geçirilip düzenlenerek Beka yayınları tarafından 12 cilt olarak basılmıştır.

Ali Küçük tefsiri için şöyle demiştir; “*Neşrettiğimiz tüm yayınlarımızı kapsamak üzere bu eserimizin de hiçbir yayın hakkı mahfuz değildir. Dileyen kişi ve kuruluşlar, ücretsiz dağıtmak şartıyla tamamen veya kısmen bastırıp çoğaltabilirler.*”¹²¹

Ali Küçük, el-En'âm 6/104 âyetinde zikredilen *بَصَائِرُ* “*Hakikati gösteren apaçık deliller*” ifadesini eserine *Besâiru'l-Kur'ân* olarak belirlenmiştir.¹²²

Ali Küçük Hoca, eserine kısa bir önsöz ile giriş yapmış, mukaddime olarak yaklaşık 55 sayfalık bir bölüm kaleme almış ve "Kur'ân'ı Anlamının Yolu" ana başlığı altında, bir Müslümanın Kur'ân'ı doğru bir biçimde anlayabilmesi için izlemesi gereken yöntemleri maddeler halinde açıklamıştır. Bu bölümde, Kur'ân'ı

¹²⁰ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 1/49-52.

¹²¹ Ali Karataş, *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*(İstanbul:2022),274.

¹²² Ahmet Akbaş, *Din Bilimleri Klasik Sorunlar Güncel Tartışmalar*, (Mardin: Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2018), 82.

kavramanın yolları üzerinde durulmuş ve okuyuculara belli bir sıralama halinde bir rehber sunulmuştur. Mushaf sırasını takip eden Ali Küçük, Fâtiha'dan Nâs sûresine kadar bütün Kur'ân'ı tefsir etmiştir. Sohbetlerin yazıya aktarılmış hali olan bu tefsir, her sûrenin tefsirinde Müslümanların bireysel ve toplumsal hayatını ilgilendiren güncel konulara yönelik vaaz ve irşat niteliğindedir. Bu yaklaşım, tefsirin daha geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmesini sağlamış ve Kur'ân mesajlarının günlük hayata nasıl uygulanabileceği konusunda pratik öneriler sunmuştur.¹²³

Tefsirin kaynakları arasında, özellikle Salı Grubu'nda takip edilen Elmalılı Hamdi Yazır'ın "*Hak Dini Kur'ân Dili*", Seyyid Kutub'un "*Fî Zilâli'l-Kur'ân*" ve Ebu'l A'lâ Mevdûdî'nin "*Tefhîmu'l-Kur'ân*" gibi önemli tefsir eserleri bulunmaktadır. Bu kaynaklar, tefsirin içerik ve metodolojisini şekillendirmiş, Ali Küçük, Kur'ân'ın tevhidi mesajını ve yaşam düsturlarını aktarmasında önemli bir rol oynamıştır.¹²⁴

Ali Küçük'ün *Besâiru'l-Kur'ân* tefsiri, Kur'ân'ın derinliklerini ve hikmetlerini insanlara sade ve anlaşılır bir üslupla aktarmaya çalışmış, Müslümanların hayatında Kur'ân ahlakının oluşturulmasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Bu tefsir, günümüzdeki mesaj odaklı tefsir örneklerinden biri olarak, Kur'ân'ın mesajının topluma ulaştırılmasında önemli bir rol üstlenmiştir.¹²⁵

Besâiru'l-Kur'ân tezimizin konusu olduğundan çalışmanın ilgili bölümlerinde hakkında yeterince bilgi verilmiştir. Burada bu kadarı ile iktifa ediyoruz.

1.6.2. Besâiru'l-Ehadis

Ali Küçük İslam'ın temel kaynakları olan Kur'ân ve sünnetin önemini vurgulamış ve Müslümanların bu kaynaklara olan dönüşünü teşvik etmiştir. *Besâiru'l-Ehadis* adlı eserinde, insanların vahiy ile tanışmadan önceki durumlarına ve vahiy ile tanıştıktan sonraki değişimlerine vurgu yapmıştır. Ayrıca, İslam toplumlarında yaşanan değişim ve dönüşüm sürecine değinilirken Kur'ân ve sünnetin toplum hayatına yeniden girmesi gerektiği ifade edilmiştir.

¹²³ Karataş, *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*,271,

¹²⁴ Karataş, *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*,271,

¹²⁵ Karataş, *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*,271,

Müellif, İslam'ın temel kaynaklarını anlama, yaşama ve aktarma çabasının önemine vurgu yaparken, bu çabanın değerli ve bereketli olduğunu dile getirmiştir. Bu bağlamda İslam'ın temel kaynaklarına olan bağlılığın ve bu kaynakların toplum hayatındaki öneminin altını çizerek, Müslümanları bu kaynaklara daha fazla yönelmeye teşvik etmiştir.¹²⁶

Ali Küçük, tefsir çalışması *Besâiru'l-Kur'ân'ın* tamamlanmasından sonra, hadislerin şerhini ele alan *Besâiru'l-Ehâdis* adlı eserini kaleme almıştır. Bu eser, çeşitli ilim meclislerinde yaptığı hadis sohbetleri, farklı ortamlarda verdiği hadis dersleri ve *Ribat Dergisi*'nde yayımladığı hadis yazılarının bazı düzeltmelerle yazıya aktarılmış halidir. Ali Küçük, eserin girişinde şu ifadeleri kullanmıştır:¹²⁷

“Allah'ın izni ve yardımıyla Tefsir çalışmamızın kitap olarak yayınlanmasından sonra, vahyin ikinci çeşidi olan, İslâm'ın iki temel kaynağından biri olan sünnet üzerinde de yoğunlaşmaya, daha önceleri çeşitli vesilelerle Müslümanlarla paylaşmaya çalıştığım hadis derslerimi, notlarımı bir daha gözden geçirerek seri halinde yayınlamaya karar verdim.”

¹²⁸(Küçük, *Besâiru'l-Ehâdis*, 1/12)

Bu eserde, Müslümanların güncel sorunları çerçevesinde, İslam'ın ahlak, âdâb ve inancıyla ilgili sahih hadisler, vaaz üslubuyla şerh edilmiştir. Ali Küçük Hoca'nın temel amacı, Hz. Peygamber'in sünnetini Müslümanlara doğru bir şekilde anlatmak ve buna göre yaşamalarını sağlamaktır. Hoca, bu eseri seri halinde birçok cilt olarak yayınlamayı planlamış, ancak ömrü vefa etmediğinden eser toplam dört ciltten oluşmuştur.¹²⁹

Eserin birinci cildi, İmam Nevevî'nin (ö. 679/1277) *el-Erba'ûne'n-Neveviye* meşhur kitabındaki 42 hadisin şerhini içermektedir. İkinci ciltte 40, üçüncü ciltte 35, dördüncü ciltte ise 14 hadis şerh edilmiştir. Eserin ilk cildi, 2008 yılında Konya'da Sofra Kitap tarafından hazırlanarak basılmıştır. Aynı yayınevinden 2012'de ikinci, 2015 yılında ise üçüncü cilt yayınlanmıştır. Bu üç cilt, 2016 yılında İstanbul'da Kişisel Yayınlar tarafından yeniden neşredilmiştir. Son olarak, Hoca'nın vefatından önce kaleme aldığı dördüncü cilt de eklenerek, *Besâiru'l-*

¹²⁶ Ali Küçük, *Besâiru'l-Ehadis* (Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset, 2016), 1/11-15.

¹²⁷ Karataş, *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*, 272.

¹²⁸ Küçük, *Besâiru'l-Ehâdis*, (İstanbul: Beka Yayınları 2019), 1/12.

¹²⁹ Karataş, *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*, 272,

Ehâdis 2019 yılında İstanbul'da Beka Yayınları'ndan dört cilt halinde basılmıştır.¹³⁰

¹³⁰ Karataş, *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*,272,

2. BESÂİRÜ'L-KUR'ÂN'DA AHKÂM ÂYETLERİNE YAKLAŞIM

Bu bölümde, müfessir Küçük'ün ahkâm âyetlerine yaklaşımı ve bu âyetleri nasıl değerlendirdiği seçilen belirli konular üzerinden aktarılmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın konusunu oluşturan Ali Küçük'ün *Besâiru'l-Kur'ân* isimli eseri aslında bir ahkâm tefsiri olmayıp, daha önce ifade edildiği gibi ağırlıklı olarak ictimaî tefsir metoduyla ele alınan bir eserdir. Bu bölümde müfessirin ahkâm âyetleri ile ilgili değerlendirmeleri ele alınacaktır.

Ahkâm, “*karar vermek, hüküm vermek, ilim ve hükümle hakkı bulmak*,”¹³¹ *yargı; ilim, anlayış*” gibi anlamlara gelen “*hüküm*” kelimesinin çoğuludur.¹³² Müfessir Küçük, “*ahkâm*” ifadesini İslâm dinindeki hüküm ve hükümler ile ilgili olan âyetler için kullanmaktadır. Bu tür âyetlerin, Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan kesin ve açık hükümleri ifade ettiğini belirtmektedir. Müfessirin ahkâm âyetlerine yaklaşımı, İslâm hukukunun temel prensip ve metotlarına dayanmaktadır. O ahkâm âyetlerini, diğer Kur'ân âyetleri ve bunlarla ilişkili hadislerle birlikte anlamaya çalışmıştır. Müfessir Ali Küçük, İslâm hukukunun değişen zaman ve mekânlara göre yorumlanabileceğini ve uygulanabileceğini savunmaktadır. O, geleneksel İslâm hukukunun yanında, içinde bulunulan çağda dünya ile uyumlu olabilecek yorumlar da yapılabileceğini belirtmektedir. Ancak bu yorumların İslâm'ın temel kaynak ve prensipleri ile uyumlu olması gerektiğini ve İslâm âlimleri tarafından kabul görmesi gerektiğinin altını çizmektedir.¹³³

Kur'ân-ı Kerîm'de muhkem olarak nitelendirilen anlamı açık ve genellikle herkesin anlayabileceği tarzda olan âyetler olduğu gibi farklı anlamlara gelme ihtimali bulunan ve anlamı kapalı olan müteşâbih âyetler de bulunmaktadır. Kur'ân'da helal, haram, oruç, hac, zekât gibi ibadetlere dair ahkâmı ilgilendiren ve manası kolayca anlaşılabilen, dolayısıyla geniş bir tefsire ihtiyaç duyulmadan anlaşılabilen âyetler muhkem âyetlerlerdir.¹³⁴ İslâm âlimleri, muhkem ve müteşâbih âyetler konusunda farklı görüşlere sahiptir. Kur'an'daki muhkem âyetlerin tevîl ve tefsiri

¹³¹Ragıp el İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, (İstanbul: Çıra Yayınları, 2022) 282.

¹³² Ahmet Özel, “Ahkâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988),1/.550-551.

¹³³ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/20-22.

¹³⁴ Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, 150.

açık, anlaşılabilir buyruklar olduğunu belirtmişlerdir. Buna karşılık, müteşâbih ayetlerin anlamının Allah tarafından gizlendiği ve insanlara tam olarak açıklanmadığı, kimsenin bunları tam olarak bilemeyeceği ifade edilmiştir. Bu tür müteşâbih ayetlere örnek olarak kıyametin zamanı, Ye'cuc ve Me'cuc'un çıkışı, Deccal'in ortaya çıkması, Hz. İsa'nın inmesi ve sûre başlarındaki bazı ayetler verilmiştir.¹³⁵ Kur'an'da, söz ve anlam açısından farklı yorumlara açık olan âyetler de müteşâbih olarak isimlendirilmiştir.¹³⁶

Müfessir, muhkem âyetleri, hem inanılması hem de uygulanması gereken âyetler olarak belirtmiştir. Ona göre bu âyetler iman edilip amele dönüştürülmelidir. Müteşâbih âyetler ise sadece inanılması gereken, ancak doğrudan eyleme geçilmesi beklenmeyen âyetlerdir.¹³⁷

Kur'an'ın ahkâm âyetlerini konu ediniş inceleş en ve bu âyetlerden Müslümanların dinlerini yaş amalarına imkân sağlayan sonuçlar üreten tefsire de fikhî tefsir adı verilmektedir.¹³⁸ Bu tefsir türü, “İbâdât, muamelât ve ukûbatla ilgili âyetlerin izahlarıyla meş gul olup bu alana ait âyetlerden hükümler çıkarmaya çalış an bir tefsir hareketi” olarak tanımlanmaktadır.¹³⁹

Tefsir ilminin tedvininden bugüne kadar yazılmış olan tefsir eserlerinde ahkâm âyetlerinin tefsirine yer yerilmiş ve bu âyetlerin barındırdığı hükümlere hem müfessirler hem de fakihler işaret etmişlerdir. Hicri III. asırdan itibaren bu alanda bir ihtisas alanı oluşmaya başlamış özellikle İslâm fakihleri, kendi ihtisas alanlarını ilgilendiren âyetlerin tefsiri ile meş gul olmuşlardır. (أحكام القرآن) *Ahkâmü'l-Kur'ân*'a ait ilk eserin İmam Şâfiî tarafından hazırlandığı kabul edilmekle birlikte onun ahkâm âyetleri tefsirine dair görüşlerini, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî derleyerek müstakil bir eserde toplamıştır. Eser, Zâhid Kevserî mukaddimesi ile Kahire'de neşredilmiştir. Bunun akabinde Hanefî, Şâfiî, Mâlikî, Hanbelî mezhebi fakihleriyle

¹³⁵ Muhammed b. Ahmed, Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, çev.M.Beşir Eryarsoy, (İstanbul; Buruc Yayınları,1997), 4/99.

¹³⁶ Hamdi Döndüren, *Ahkâmul Kur'ân Ahkâmul Kur'ân Kur'ân-ı Kerîm ve Fikhî Tefsiri*, (İstanbul; Erkam Yayınları,2020), 1/51.

¹³⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/297.

¹³⁸ Muhsin Demirci, *Tefsir Tarihi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2019), 216.

¹³⁹ Demirci, *Tefsir Tarihi*,216.

Zeydiyye, İmamiyye, Zahiriyye âlimleri *Ahkâmü'l Kur'ân* eserleri yazmış ve bu eserlerde kendi mezheplerini destekleyecek mahiyette tefsir yapmışlardır.¹⁴⁰

Ayrıca ahkâm ile ilgili âyetlerin sayısı ve tasnifiyle ilgili âlimler farklı yaklaşımlar ortaya koymuşlardır. Ahkâm âyetlerinin sayısı konusunda çeşitli görüşler bulunmakta olup sayı konusunda bir ittifak bulunmamaktadır. Zerkeşî, *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân*'da ve Gazzâlî ile Fahreddin er-Râzî'nin Kur'ân'da hüküm bildiren ahkâm âyetlerinin sayısını 500 adet olarak belirledikleri,¹⁴¹ bu sayıyı 800'den fazla kabul edenler olduğu gibi 200'e kadar indirenler de bulunmaktadır. Herhalde bunlar içinde 200 âyet olduğunu iddia eden görüş, ahkâmı açıkça ifade edilen âyetleri kastetmektedir. Çünkü kıssa ve emsâl gibi âyetlerden de dolaylı olarak hüküm çıkarılması mümkündür. Bu ayrımla ahkâm âyetlerini ikiye ayırmanın mümkün olduğunu belirtir. Bunların ilki, içinde ahkâmın açık bir şekilde bulunduğu âyetlerdir. Bu âyetler, Bakara, Nisâ, Mâide ve En'âm gibi sûrelerde çokça bulunmaktadır. İkinci olarak da doğrudan bir hüküm ifade etmeyen ancak istinbât yoluyla hüküm çıkarılabilecek olan âyetlerdir. Ayrıca ahkâm âyetleri, konu ettikleri hükümler dolayısıyla ibâdât, muâmelât ve ukûbat şeklinde gruplara da ayrılmışlardır. Bu gruplamaların her birinde yer alan âyetlerin sayısı kesin değildir. Son dönemlerde benimsenen tasnife göre, yüz kırk âyet ibadetler, yetmiş âyet aile hukuku, yetmiş âyet medenî hukuk, otuz âyet ceza hukuku, bir görüşe göre on üç âyet veya diğerine göre yirmi âyet usûl-i muhâkemât, yirmi iki âyet harp ve sulh hukuku, on âyet de malî ve iktisadî konularla ilgili olduğu belirtilmiştir.¹⁴²

Resûlullah'ın (s.a.v) hayatta olduğu dönemde, Müslümanlar ahkâm âyetleri de dâhil olmak üzere her konuda ona başvurmuşlardır. Ancak, O'nun vefatının ardından, yeni gelişmeler ve durumlar nedeniyle hüküm bildiren âyetlerin zaman zaman içtihat yoluyla açıklanması gereği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik, özellikle Tâbiûn döneminde ahkâm âyetlerinin yorumlanmasına duyulan ihtiyacı artırmıştır. Hicri II. yüzyılda ilk fikhî mezheplerin ortaya çıkışıyla birlikte, *Ahkâmü'l Kur'ân* veya *Tefsiru Ayât'il Ahkâm* başlıkları altında eserler kaleme alınmaya başlanmıştır.

¹⁴⁰ Bedrettin Çetiner, "Ahkâmü'l-Kur'ân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988) .1/551-552.

¹⁴¹ Bedreddin Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân*, thk. Mustafa Abdulkadir Atâ, (Beyrut: Daru'l-Fikr 1988), 2/6, Bilal Deliser, *ez-Zerkeşî ve Kur'ân İlimlerindeki Yeri*, (Ankara: Afşar Matbaası, 2012), 194.

¹⁴² Çetiner, "Ahkâmü'l-Kur'ân", 1/ .551-552.

Bu eserler, Kur'ân'daki hüküm âyetlerinin anlaşılması ve yorumlanmasında önemli bir rol oynamıştır.¹⁴³

Bu devirde yazılan ahkâm tefsirlerinin bir kısmı ise şunlardır:¹⁴⁴

* İmam Şâfiî (ö.204/819), *Ahkâmü'l-Kur'ân*¹⁴⁵

* Et-Tahâvi (ö.321/933), *Ahkâmü'l-Kur'ân*

* El-Cassâs (ö.370/980), *Ahkâmü'l-Kur'ân*

* İbn Ebi Zemenin (ö.399/1008), *Müntehabu'l ahkâm*

* Ebu Ya'la el-Ferrâ (ö.458/1066), *Ahkâmü'l-Kur'ân*

* Ahmed b. Huseyin b. Ali el -Beyhakî (ö.458/1066), *Ahkâmü'l-Kur'ân*

* El-Kiyâ el-Harrâsi (ö.504/1110), *Ahkâmü'l-Kur'ân*

* Ebû Bekr İbnu'l -Arabî (ö.543/1148), *Ahkâmü'l-Kur'ân*

* Ebu'l Hüseyin Kutbüddin Said b. Hibetullah er-Râvendî (ö.573/1187), *Fıkhu'l Kur'ân*

* Abdülmünim Muhammed b. Fers el-Endelüsî el-Gırnati (ö.597/1200), *Ahkâmü'l-Kur'ân*

* El-Kurtubî (ö.671/1272), *el-Câmi'li Ahkâmi'l-Kur'ân*

2.1. İbâdât

İbadet, lügatte boyun eğmek, kulluk, itaat ve tapınma manalarına gelmektedir.¹⁴⁶ Terim olarak da Allah'a saygı, sevgi, itaat etme ve onun rızasını kazanmak için ortaya konulan tutum ve davranışlar anlamına gelir.¹⁴⁷ İbadet, kulun Allah'a duyduğu saygı ve sevgiye istinaden onun rızasına uygun davranması ve bu yönde davranışlar göstermesidir. İbâdât ise ibadet kelimesinin çoğulu olup namaz, oruç, zekât, hac, kurban, dua, infak, hayırlı iş ve davranışların tamamını kapsar. İbadetler, imandan sonra ikinci derecede öneme sahiptirler. İnanç ve ibadetler, dinin temelini oluşturur. İbadetler şeklen basit olarak görünüyorsa bile her

¹⁴³ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 223.

¹⁴⁴ İsmail Çalışkan, *Tefsir Tarihi* (Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 2020), 174.

¹⁴⁵ Demirci, *Tefsir Tarihi*, 223.

¹⁴⁶ Muhammed Murteda Huseyni ez-Zebidi, *Tâcü'l-Arus Min Cevâhirü'l-Kâmus*, Daru'l-Hidaye, ts. 8/330.

¹⁴⁷ Mustafa Sinanoğlu, "İbadet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları, 1999), 19/233-235.

biri, yaratıcı ile bağlantının farklı biçim ve formlarda gerçekleşmesini sağlar. İbadetler, dinin sembolik yönünü temsil etmekte olup dinin dışı yansıyan bölümüdür.¹⁴⁸

Ubudiyet, itaati ve boyun eğmeyi ifade eder.¹⁴⁹ İbadet ise ubudiyetten daha derin bir itaat ve boyun eğme anlamına gelir. İbadet, itaat ve tezellülün (boyun eğme) en yüksek derecesidir. İslam'a göre, bu tür bir tezellül sadece en yüce varlık olan Allah'a gösterilir.¹⁵⁰

Müfessir Ali Küçük, hayatın tamamını ibadet kapsamında değerlendirmiştir. O, bu bağlamda yiyip içmeye, yatıp kalkmaya, konuşup ticaret yapmaya, çocuklarımızla iletişime, birine bir şey anlatmaya, gülüp ağlamaya da bizim kulluğumuz ve ibadetimiz çerçevesinde anlam yükler.¹⁵¹

Bu bölümde *Besâiru'l-Kuran* adlı tefsirin İbadât kısmını içeren Besmele, abdest, namaz, oruç, zekât, hac ve cihad gibi konular ele alınacak ve *Besâiru'l-Kur'ân* sahibinin bu konularla ilgili değerlendirmeleri tahlil edilecektir.

2.1.1. Besmele

İnsan fitrat gereği her zaman bir yaratıcıya inanmak ve O'nunla bağlantı kurmak ihtiyacı hisseder. Besmele, tarihin her döneminde, kendisini yaratanla bağ kurmak isteyen insana, yaptığı tüm iş ve fiillerde kendisine yardımcı olmak amacıyla, O'na yaklaşmayı sağlayan ve bu amaçla kullanılan bir kavram olarak öne çıkmaktadır.

Besmelenin âyet olup olmadığı konusunda fikhî mezhepler arasında ihtilaflar vardır. Neml sûresinden bir âyet olduğu konusunda ise âlimler arasında ittifak vardır.¹⁵² Kurtubî'nin muteber kabul ettiği görüşe göre, besmele Fatıha sûresi'nin bir ayeti olarak sayılmamaktadır.¹⁵³ Basmelenin Fatıha'dan bir âyet olmadığı gibi diğer sûrelerden bir âyet olmadığını savunan Medine, Basra ve Şam kârî ve fakihleri, onun bereketinden dolayı her önemli işe başlarken söylenmesi

¹⁴⁸ Ferhat Koca, "İbadet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları, 1999), 19/240.

¹⁴⁹ Ebu'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garibi'l-Kurân*, thk. Safvân Adnân ed-Dâvudî (Dimeşk; Beyrut: Dâru'l-Kalem; Dâru's-Şâmiyye, 1412/1992), 542.

¹⁵⁰ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 631.

¹⁵¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/83.

¹⁵² Ebû Bekir Muhammed bin Abdullah el Ma'rufî İbnü'l-Arabî, *Ahkamul Kur'ân* (Beyrut: Darul Kitabul Alemiyye), 1/5.

¹⁵³ Kurtubî, *el-Câmi 'li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 1/340.

gereken bir ifade olduğunu sûreleri ayırmak için yazıldığını belirtmişlerdir. Bu nedenle Hanefiler besmeleyi sesli okumamaktadırlar. Mekke ve Kufe kıraat imamları ve fakihleri ise gerek Fatiha’da gerekse diğer sûre başlarındaki besmeleyi âyet saymışlardır. Şâfiî mezhebi de bu görüştedir.¹⁵⁴ Şâfiî mezhebi onun için açıktan okumaktadır. Onlara göre Kur’ân’da olmayan bir şey ona yazılmaz; bu sebeple “Amin” kelimesi yazılmamıştır. Netice olarak Besmele Kur’ân’a yazıldığı için Kur’ân’dandır denilmiştir.¹⁵⁵ Yukarıda da kısmen temas edildiği gibi Hanefî mezhebinin imamları, besmeleyi Fatiha sûresinden ve diğer tüm sûrelerden ayrı bir âyet olarak kabul etmemekte olup sûreler arasını ayırmak için yazıldığı belirtilmiştir.¹⁵⁶ Müfessir Küçük ise Hanefî mezhebine tabi olmasına karşın bismelenin hem Fatiha’dan hem de diğer sûrelerden bir âyet olduğu kanaatindedir.¹⁵⁷

Müfessir, bismelenin Fatiha ve diğer sûrelerden bir âyet olup olmadığı konusunda, besmeleyi Fatiha sûresinin birinci âyeti olarak gördüğü ve 113 tanesinin sûre başlarında bir tanesinin de sûre ortasında olduğunu belirtmiştir. Neml sûresi ortasında bulunan âyetin o sûrenin bir âyeti olduğu diğer sûre başlarında bulunan besmelelerin de o sûrelere ait olduğunu belirten Küçük, âlimlerin çoğunluğunun bu görüşte olduğunu savunmuştur. Besmele çekmenin sadece çeşitli günlük aktivitelerde, eylemlerde ve işlerde kullanılmasının bismelenin hayatımızdaki yeri ve manasını basite indirgemek olduğunu belirten müfessir, inanan bir kişinin her şeyde Allah’ın koruyuculuğunu ve rahmetini hatırlaması, O’na güvenmesi ve işlerine Allah’ın adıyla başlamasının gerekliliğini belirtmiştir. Müfessir Küçük, aynı zamanda Bismelenin İslam kültüründe derin bir anlam taşıyan ve hayatın her alanında kullanılan önemli bir ifade olduğunu vurgulamıştır.¹⁵⁸

¹⁵⁴Ebu Said Nasıruddin Abdullah b. Ömer El-Beydavi, *Envaru’t-tenzil ve esrarut-te’vil*, (Diyarbakır: Seyda Yayınları,2019),1/11. Mehmet Bağış, “Âhkâm Âyetlerinin Tefsîrinde Mezhebe Bağlılık (Beydâvî ve Nesefî Örneği)”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 10, Sayı:23 (Aralık 2019), 639. Ebu Bekir Ahmet b. Ali er-Razi el- Cessas, *Ahkamul Kur’ân*, Terc. Mehmet Keskin, 1/22.

¹⁵⁵ Ebü’l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer Zemahşerî, *Tefsîru’l-Keşşâf an Hakâiki’t-tenzil ve Uyûnü’l-ekâvil fi vücûhi’t-te’vil*, çev. Necdet Çağıl (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 1/66,

¹⁵⁶ Bağış, “Âhkâm Âyetlerinin Tefsîrinde Mezhebe Bağlılık (Beydâvî ve Nesefî Örneği)”, 640.

¹⁵⁷ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/74.

¹⁵⁸ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/74.

Ali Küçük, Müslümanın hayatının başında besmele çekemeyeceği bir işinin bulunmayacağı ve her işinin Allah adına ve İslami olması gerektiğini belirtmiştir. O, Besmeleyi İslami bir hayatın ifadesi ve İslam'ın kendisi olarak yorumlamıştır. Müslümanın her işine Allah'ın adını anarak başlaması, hayatının her alanında İslam'ın rehberliğiyle hareket etmesi gerektiğini belirten Küçük, besmele ile simgelenen bir yaşam tarzının benimsenmesi gerektiğini savunmuştur.¹⁵⁹

Müfessir Ali Küçük, Kur'ân-ı Kerim'de Tevbe sûresinin başında besmele olmadığını ve İslam âlimlerinin bunun nedenini üç şekilde açıkladıklarını belirtmiştir. Küçük, ilk olarak Enfal sûresinin devamı olduğu için sûre ortası olarak değerlendirildiğinden bismelenin çekilmediğini, ikinci olarak bu sûrede müşriklere kesin uyarı ve ölüm fermanı olduğundan savaşın gündeme geldiğini ve bu ortamın Rahman ve Rahim sıfatları ile irtibatlı olunmayacağı, bu sebeple bismelenin olmadığını, buna delil olarak da Kurban kesilirken bismelenin çekilmediği “Bismillahi Allâhu Ekber” denilerek bu işin yapıldığını belirtmiştir. O, Üçüncü olarak da Allah Teala'nın bütün kitapların ilimlerini Kur'ân'a verdiğini, Kur'ân ilminin Fatiha'ya, Fatiha ilmini Besmele'ye, Bismelenin ilmini de ب harfine verdiğini, belirten görüşü vurgulamıştır.¹⁶⁰ Müfessir, Kur'ân-ı Kerim'in tamamının Fatiha'da, Fatiha'nın tamamının besmelede, bismelenin tamamının da (ب) harfinde olduğunu belirtmiştir. Küçük, Tevbe sûresinin de (بِرَّاءَةٌ) ب harfi ile başladığını bu sebeple bu sûrede de bismelenin bulunduğunu belirtmiştir.¹⁶¹

Müellif, Besmele çekmenin, bir eylemin başında Allah'ın adını anma ve O'nun rahmetine sığınma ve ondan yardım isteme niyetini belirlediği ayrıca Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak için yapıldığını ifade etmiştir. O, haram olan bir eylemin başında besmele çekmeyi, bu eylemi helal kabul etmek ve o eylemin Allah'ın izniyle yapıldığını ima etmek olarak yorumlamıştır. Bu durumun, Allah'ın emirlerine ve hükümlerine açıkça karşı gelmek anlamına geldiğini belirtmiştir.¹⁶²

Besmele, yalnızca bir eylem değil, aynı zamanda ruhsal ve manevi yolculukta Allah'ı bir rehber kabul etmeyi amaçlayan bir ifadedir. Besmele ile başlayan her iş, Allah'ın adını anmak ve O'nun rahmetine sığınmak için bir davet

¹⁵⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/76.

¹⁶⁰ Necmeddin Ömer En-Nesefi, *Et-Teyisir fi'T-Tefsir*, çev. Muhammed Coşkun (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019), 1/108.

¹⁶¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/79-80.

¹⁶² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/79-80.

niteliği taşır. Bu durum, Allah'ın adına yapılan ve O'nun hoşnutluğunu kazanmayı hedefleyen bir niyettir.

Müfessir Ali Küçük, bismelenin İslami hayatın temel bir ifadesi olduğunu ve her işin Allah'ın adıyla yapılması gerektiğini vurgulamıştır. O, bismelenin yalnızca günlük işlerde değil, hayatın her alanında Allah'a yönelmenin ve O'nun koruyuculuğunu hatırlamanın bir simgesi olduğunu savunmuştur.

2.1.2. Abdest ve Teyemmüm

Farsçadan Türkçeye geçen, dinî temizliği anlatmak için kullanılan abdest sözcüğü, Farsça âb (su) ve dest (el) kelimelerinden oluşan ve “el suyu” mânasına gelen birleşik bir kelimedir.¹⁶³

Abdest kelimesinin Arapçadaki karşılığı “(وضوء) vudû” olarak ifade edilir, güzellik ve temizlik manasındadır.¹⁶⁴ İstilahî manada “vudû” özel bir temizlik olarak tanımlanmakta olup suyun yüz, baş, eller ve ayaklar üzerinde özel bir şekilde kullanılmasıdır.¹⁶⁵ Mezhep imamları, Kur'ân-ı Kerîm'de geçen yüzün yıkanması, ellerin dirseklere kadar yıkanması, başın meshedilmesi, ayakların yıkanması üzerine ittifak etmişlerdir.¹⁶⁶

Müfessir Küçük, abdest ibadetiyle ilgili âyetleri tefsir ederken öncelikle fikhî meselelere ve ihtilaflara kısaca değindikten sonra kendi görüşünü belirterek konuyu açıklamaya çalışmıştır.

“Ey iman edenler! Namaz kılmaya kalkacağınız zaman yüzlerinizi, dirseklere kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedin, ayaklarınızı da topuklara kadar yıkayın). Eğer cünüp olursanız temizlenin. Şayet hasta veya yolculuk halinde veya içinizden biri ayak yolundan gelirse yahut kadınlarla cinsel ilişkide bulunursa, bu hallerde su bulamadığınız takdirde temiz bir toprağa yönelin (teyemmüm edin), yüzünüzü ve ellerinizi onunla meshedin. Allah size herhangi bir güçlük çıkarmak istemez, fakat O sizi tertemiz kılmak ve üzerinizdeki nimetini tamamlamak ister ki şükredesiniz.” (Kur'ân-ı Kerim, Maide, 5/6)

Abdestin farzları; yüzün, ellerin ve ayakların yıkanması ile başın mesh edilmesi olmak üzere dört tanedir. Yıkama, suyun yıkanan bir nesnenin üzerinden akıtılmasıdır. Mesh ise elin bir nesneye dokunarak temizlenmesi işlemidir.¹⁶⁷

¹⁶³ Abdülkadir Şener, “Abdest”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul, TDV Yayınları, 1988), 1/68-70.

¹⁶⁴ Zebidi, *Tâcü'l-Arus*, 1/489.

¹⁶⁵ Abdurrahman Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul, Çıra Yayınları, 1993), 1/63.

¹⁶⁶ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, 1/84.

¹⁶⁷ Merjinânî, *el-Hidaye*, 1/ 21.

Abdest alan bir kişi için niyet etmek müstehaptır. Hanefi mezhebine göre abdestte niyet, sünnettir. Ancak İmam-ı Şâfiî, teyemmümde niyetin farz olduğu gibi, abdestin de bir ibadet olduğunu belirterek onda da niyetin farz olduğunu ifade etmiştir.¹⁶⁸ Abdestin sünnetlerinden biri, âyet-i kerimede geçen sıraya göre ve sağ uzuvları sol uzuvlardan önce yıkamaktır. İmam-ı Şâfiî'ye göre ise âyet-i kerimede geçen sıraya göre uzuvları yıkamak farzdır.¹⁶⁹

Müfessir, Kıraat farklılığından ötürü Ehl-i Sünnet, “وَأَرْجُلُكُمْ - *Erculekum*” lafzını vucuhekum veya eydiyekumk (*el-yüz*) kelimelerinden birine atfederek fethalı okurken Şia ekolu ise bu kelimeyi *ruûsikum* (baş) kelimesine atfederek “*Erculikum*” şeklinde okumuşlardır.¹⁷⁰ Bu okuyuşun kıraat farklılığından ötürü Ehl-i Sünnet ve Şia arasındaki en büyük fikhî ihtilaflardan birine sebep olduğunu belirtmiştir. Şia, Zeydiler ve Caferiler bu anlayışı benimseyerek çıplak ayakların meshedilmesini kabul etmiş, Ehl-i Sünnet ekolu ise bu ifadenin kendisinden bir önceki uzva atfedilerek çıplak ayakların yıkanması gerektiğini söylemişlerdir.¹⁷¹ Müfessir Küçük ise bu âyette geçen vâv'ların “atıf” mı yoksa “tâkibiyye” vâv'ları mı olduğu konusunda İmam Şâfiî ve İmam Ebu Hanife arasındaki ihtilafa değinmiştir. İmâm Şâfiî vâv'ların, tertip ve takip manası içerdiğini bu yüzden abdestte tertibin farz olduğunu belirtmiştir. Ancak Ebu Hanife, bu vâv'ların atıf vâv'ı olduğunu söyleyerek sıralamanın vacip değil sünnet olduğunu beyan etmiştir.¹⁷² Yine bu âyette geçen “lems” kökünden gelen ve kadınlara dokunmuşsanız ya da cinsel ilişkide bulunmuşsanız manalarına gelen “l-m-s” fiili de farklı anlaşılabilir. İmam Ebu Hanife, mecaz anlam yükleyerek cinsel ilişkide bulunma anlamı verirken, İmam Şâfiî ise bu kelimeyi hakikat manasında ele alarak dokunmak olarak anlamıştır.¹⁷³

Bu âyette geçen mananın “*Kadınlara mücerret dokunduğunuz zaman*” da olabilir, “*Kadınlarla münâsebet ettiğiniz zaman abdest bozulur*” da olabilir. Ancak bazıları âyetin sadece dokunmayı kastettiğini ileri sürmüş ve kendi görüşünü temel

¹⁶⁸ Merginânî, *el-Hidaye*, 1/ 25.

¹⁶⁹ Merginânî, *el-Hidaye*, 1/ 26.

¹⁷⁰ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/294-295.

¹⁷¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/295.

¹⁷² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/295.

¹⁷³ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/295-296.

alarak diğerlerini reddetmiştir. Yine aynı şekilde bazıları da cinsi münasebet manasını anlayarak diğer görüşü reddetmiştir.¹⁷⁴

Teyemmüm ile ilgili diğer bir âyet de şudur:

“*Ey İnananlar! Sarhoşken, ne dediğinizi bilene kadar, cünüpken, yolcu olan müstesna gusledene kadar namaza yaklaşmayın. Eğer hasta veya yolcu iseniz yahut biriniz ayak yolundan gelmişseniz veya kadınlara yaklaşmışsanız ve bu durumda su bulamamışsanız tertemiz bir toprağa teyemmüm edin, yüzlerinize ve ellerinize sürün. Allah affeder ve bağışlar.*” (Kur’ân-ı Kerim, Nisa 43)

Teyemmüm lügatte, “kastetmek” demektir.¹⁷⁵ Şeriatta, temiz toprağa sürülen ellerle yüzü ve dirseklere kadar olan kolları mesh etmektir. Niyet, teyemmüm için şarttır ve temiz bir toprağı kastederek Allah’a yaklaşmayı özel bir şekilde gerçekleştirmektir.¹⁷⁶ Teyemmüm, kasıt gerektirir. Kasıt ise niyet getirilmeden gerçekleşemez. Ancak, teyemmüm özel bir durumda temizleyici olarak kabul edilir. Bu nedenle niyet getirilmediğinde temizleyici olamaz. Su ise, doğal olarak temizleyici olduğu için niyete ihtiyaç duymaz.¹⁷⁷

Zemahşerî, teyemmüm ile ilgili olarak Zeccâc’ın şu görüşüne yer vermiştir; “*Sa’id*” kelimesinin, toprak veya başka bir madde olsun, yeryüzünün tamamını ifade ettiğini belirtmiştir. O, kaya üzerinde hiç toprak bulunmasa bile, teyemmüm alacak kişinin elini toprağa veya toprak cinsinden maddelere vurup yüz ve ellerini meshetmesinin temizlenme için yeterli olduğunu ifade etmiş ve bu görüşün Ebu Hanife’nin görüşü olduğunu söylemiştir.¹⁷⁸ Teyemmüm, abdest gibi olmamakla birlikte, teyemmümde niyet farzdır.¹⁷⁹ Teyemmüm, ellerin iki defa toprağa vurulmasını içerir; birincisinde kişi ellerini yüzüne sürer, ikincisinde ise dirseklere kadar ellerini mesheder.¹⁸⁰

Teyemmüm gerçekte taharet sayılmadığından ve abdestin bedeli olduğundan niyet gereklidir ve niyet edilmeden gerçekleşmeyecektir.¹⁸¹

Hanefi mezhebine göre, sağlıklı bir kimse teyemmüm alabilmek için yolculukta olmalı ve suyu bulamamalıdır. Hanefi mezhebine göre mukim bir kişi,

¹⁷⁴ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 11/370.

¹⁷⁵ İbrahim El-Halebi, *İslâm Fıkhı Kelime Manalı Yeni Mülteka Tercümesi*, Trc. Hüsamettin Vanlıoğlu, 1/48. Zebidi, *Tâcü’l-Arus*, 31/228.

¹⁷⁶ Halebi, *İslâm Fıkhı*, 1/48.

¹⁷⁷ Burhaneddin Ebu’l-Hasan Ali b. Ebu Bekir b. Abdülcelil el-Fergâni Merginânî, *Delilleriyle Hanefi Fıkhı El-Hidaye*, çev. Ahmed Meylani, (İstanbul: Kahraman Neşriyat), 1/56.

¹⁷⁸ Zemahşerî, *Tefsîru’l-Keşşâf*, 1/36.

¹⁷⁹ Merginânî, *el-Hidaye*, I/55.

¹⁸⁰ Merginânî, *el-Hidaye*, I/54.

¹⁸¹ Cessas, *Ahkamul Kur’ân*, 1/610.

su bulamasa bile teyemmüm alamaz. Eğer su bulunuyor ancak kişi hastalığı nedeniyle abdest alması durumunda hastalığının artacağına inanıyorsa, teyemmüm edebilir.¹⁸²

Müfessir Küçük, teyemmümün nasıl yapılacağını, daha önce yapılan tarif gibi teyemmümü tarif ederek¹⁸³ abdestin maddi bir temizlenme şekli ancak teyemmümün ise niyete dayalı (manevi) bir temizlenme olduğunu belirtmiştir.¹⁸⁴

Müfessir, teyemmümün baştan sona niyet olduğunu ikrar ederek Allah'a teslimiyet, Allah ile irtibatın sürdürülmesi ve Allah ile olan kopukluğun giderilmesi manasını taşıdığını belirtmiştir.¹⁸⁵ O, bu durumla bağlantılı olarak bazı ibadetler yerine getirilirken bazı kolaylıklar gösterildiğini, bu kolaylıkların gösterilme sebebinin de her durum ve şartta ibadetlerin yerine getirilmesi ve Müslümanların kulluklarını yapabilmelerini sağlamak için olduğunu ifade etmiştir. O, teyemmümün de suyun olmadığı veya suyu kullanma imkânı bulunmadığı zamanlarda Müslümanlara verilen örnek kolaylıklardan biri olduğunu vurgulamıştır.¹⁸⁶ Buna binaen halk arasında dolaşan, “*dinin kurallarına uymak zordur, dinî davranışlar, ibadetler ne kadar zor olursa, o kadar makbuldür.*” söyleminin yanlış olduğunu belirten Küçük, bu söylemlerin insanları dinden uzaklaştırdığını, aksine dinin kolaylık olduğunu ve su bulunmadığında teyemmümün bu kolaylıklardan biri olduğunu savunmuştur.¹⁸⁷

Teyemmüm, Allah'a teslimiyet, Onunla irtibatın sürdürülmesi ve kopukluğun giderilmesi anlamını taşır. İbadetlerde bazı kolaylıkların gösterilmesi, her durumda ibadetlerin yerine getirilmesini ve Müslümanların kulluklarını yapabilmelerini sağlamak için önemlidir.

2.1.3. Namaz

Farsçadan dilimize geçen “tâzim için eğilmek, kulluk, ibadet” anlamlarına gelen namaz, sözlükte “dua etmek¹⁸⁸, ibadet etmek, bağışlanma dilemek,

¹⁸² Merginânî, *el-Hidaye*, I/53.

¹⁸³ Küçük, *Besâiru'l-Kur'ân*, 4/55.

¹⁸⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/295.

¹⁸⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/295.

¹⁸⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 10/545.

¹⁸⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 12/288-290.

¹⁸⁸ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 567.

yalvarmak” anlamlarındaki Arapça *salât* (صلاة) kelimesinin karşılığıdır.¹⁸⁹ Belli bir ibadet için kullanılan *salat* kelimesinin asıl manası duadır. Bu bir ibadetin içeriğinin bir kısmıyla isimlendirilmesidir. Namaz, bütün şeriatlerde olan bir ibadettir.¹⁹⁰

Salat terim olarak, tekbirle başlayan ve selamla son bulan belirli hareket ve sözlerden oluşan bedeni bir ibadettir.¹⁹¹

İslâm inancına göre namaz, insanın günlük olarak Allah ile irtibatını sağlayan, (mü'min) insan için en önemli ibadetlerdendir. Namaz, inanan insanların yaşamında Allah'a olan kulluğunun en önemli belirtilerinden biridir. Bu sebeple kişiyi yüce mertebelere eriştirecek ibadetlerden biri olan bu ibadete, insanın gerekli özen ve ihtimamı göstermesi gerekir.

Peygamber efendimiz (s.a.v) namazın dinin direği olduğunu ve iman ile küfrün ayırımını namazın terk edilmesi olduğunu ifade etmiştir.¹⁹²

*“Namazı bitirince de ayakta iken, otururken ve yatarken Allah'ı anın. Güvenlik içinde olduğunuzda namazı gerektiği gibi kılın. Şüphe yok ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir ödevdir.”*¹⁹³

*“Namazları ve orta namazı aksatmadan kılın, huşû içinde Allah'ın huzurunda durun.”*¹⁹⁴

Müfessir Küçük, namazı tekbirle başlayan, kıyamı ve kıraati barındıran, rükûsu ve secdesi olan, en sonda selamla biten bir manzume olarak tarif etmiştir.¹⁹⁵ Küçük, insanın namazla (farz ve sünnet) birlikte günde kırk defa Allah'tan talep etmiş oldukları ile kişinin namaz dışı hayatının birbirine paralellik göstermesi gerektiğini vurgulamıştır.

O, namazda verilmiş sözlerin namaz dışında uygulanarak gerçek bir Müslüman olunabileceğini belirtmiştir.¹⁹⁶

¹⁸⁹ İbrahim Paçacı, Fıkıh Terimleri Sözlüğü, “Namaz” (Erişim 19.06.2024). M. Kâmil Yaşaroğlu, “Namaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/350-357.

¹⁹⁰ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 567.

¹⁹¹ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Ensar Neşriyat,2005), 492. Yaşaroğlu, “Namaz”, 32/350.

¹⁹² Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf*, 1/140. Müslim, “İman”, 134.

¹⁹³ en-Nisâ 4/103.

¹⁹⁴ el-Bakara 2/238.

¹⁹⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/16.

¹⁹⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/80-81.

Ali Küçük, namaz ile ilgili âyetleri tefsir ederken namazın bireysel ve toplumsal yönlerine işaret etmiş ve namaz ile ilgili fikhî konulara çok fazla değinmeden namazın hayatın akışındaki yerini ele almıştır. Onun aktardığına göre, kişinin gerçek bir Müslüman olabilmesi ve şahsiyet kazanılabilmesi için günde kırk defa namazlarda verilen sözlerini tutması gerektiği ayrıca namaz sonrasında hayata müdahale edecek herhangi bir efendi, ilah ve rab edinmemesi, hayatın bir bölümünü Allah'a diğer bir bölümünü de başka ilah ve efendilere vermemesi gerektiğini vurgulamıştır.¹⁹⁷ Namaz kılmayan birinin Allah'ın istediği şekilde Müslümanca bir hayat yaşamasının mümkün olmayacağını vurgulayan Küçük, namaz kılınmayan bir hayatın bozuk bir hayat olacağını ifade etmiştir.¹⁹⁸

Müfessir Küçük, namazın önemini şu âyetle açıklamıştır:

“O muttakiler, “Namazı ikâme ederler.” Bakara sûresi 3. âyetinin tefsirinde şu açıklamalarda bulunmuştur;

“Kur’ân’dan istifade edebilmenin üçüncü şartı da kişinin ondan öğrendiklerini hemen pratiğe aktarmaya hazır olmasıdır. Namaz, Kur’ân’ın emrettiği ilk ve en önemli görevlerden biri olduğu için imandaki samimiyetin ölçüsü ve pratik bir delilidir. Ama bakıyoruz, Kur’ân-ı Kerim’de hiçbir yerde: “Elleziyne yusallune’s-salâte” Onlar namazı “sallâ” yaparlar yâni namazlarını kılarlar ifadesi kullanılmamıştır. Namazla alakalı olarak sürekli “ikâme” kelimesi kullanılmıştır. İkâme lügatte ayağa kaldırıp dikmek demektir. Onun içindir ki: “Namaz dinin direğidir” buyurur, Allah’ın Rasûlü. Öyleyse namazla dinimizin direğini dikmemiz emrediliyor bu âyet-i kerîmede. Yâni öyle bir namaz kılacağız ki; kıldığımız bu namaz hayatımıza hâkim olan bir namaz olacak. Değilse başka âyetlerden öğreniyoruz ki; hayata etkili olmayan, hayatı düzenleme konusunda varlığından söz edilemeyen bir namaz, Allah’ın istediği bir namaz değildir.” (Küçük, Besâiru’l Kur’ân, 1/134-135.)

Ona göre namaz, iki vakit arasında, cemaatle birlikte ayakta tutulabilen büyük bir direğe benzetilmiştir. Bu, namazın sosyal hayatı düzenleyici bir işlevi olduğuna işaret eder. Toplumda namaz ihya edildiğinde, dinî hayat da ihya edilmiş olur.¹⁹⁹ Ali Küçük, namazı, bedeni bir ibadet ve bireysel kulluğun ifadesi olarak değerlendirmiştir.²⁰⁰ Bununla beraber o, namazın Allah’tan mesaj alma özelliğinin bulunduğunu, aynı zamanda Allah’a tekmil özelliğini sağlayan emir kaynağı ve makamı olarak değerlendirmiştir.²⁰¹

¹⁹⁷ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/91.

¹⁹⁸ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/107.

¹⁹⁹ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/134-135.

²⁰⁰ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/302.

²⁰¹ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/303.

2.1.3.1. Korku namazı

Müfessir, Kur'ân'da Allah'ın, muhacirlere ve sefere çıkanlara ticaret yapma ve cihad edenlere namazı kısaltma ayrıcalığı tanıdığını belirtmiştir. Kâfirlerin esaretine düşmekten veya dini fitnelere maruz kalmaktan endişe ettikleri zamanlarda namazlarını kısaltabileceklerini ifade eden Küçük, bu durumun, seyahat veya zorlu koşullarda olanların ibadetlerini daha esnek bir şekilde yerine getirebilmelerine olanak tanıyacağını vurgulamıştır.²⁰²

Her seyahate çıkan insan, Rabbine sürekli olarak bağlı olmalıdır. Bu bağ, onun güçlenmesine, desteklenmesine, çeşitli tehlikelere karşı hazırlıklı olmasına ve yolda korunmasına yardımcı olur. Bu, Allah ile kulu arasında kurulan bir ilişkidir. Şüphesiz ki namaz, tüm bağların Allah'a en yakın olanı olarak tarif edilmiştir.²⁰³

Fıkıhta "korku namazı" anlamına gelen "salâtü'l-havf" (صلاة الخوف) terimi, düşman saldırısı, hayvan saldırısı, yangın, sel gibi tehditler karşısında farz namazların, tek bir imama uyularak nöbetleşe kılınmasını ifade eder. Fakihlerin çoğunluğuna göre, salâtü'l-havf (korku namazı), Hz. Peygambere özgü bir uygulama değil, tüm Müslümanlar için geçerli bir ruhsat hükmüdür.²⁰⁴

Kur'ân'da, korku namazı olarak da bilinen ibadetin kılınma şekli diğer namazlardan farklılık gösterir. Bu namaz Kur'ân da şöyle tarif edilmiştir:

"Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin sizi gafil avlamalarından korkarsanız namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. Şüphesiz kâfirler sizin apaçık düşmanınızdır. Sen de içlerinde bulunup onlara namaz kıldırmanın zaman onlardan bir bölük seninle beraber namaza dursun, silâhlarını da yanlarına alsınlar. Bunlar secde ettiklerinde ötekiler arkamızda olsunlar, sonra henüz namazlarını kılmamış bulunan (bu bölük gelip seninle beraber namazlarını kılınlar ve bunlar da ihtiyat tedbirlerini ve silâhlarını alsınlar. Kâfirler isterler ki, siz silâhlarınızdan ve eşyanızdan gafil (uzak ve unutmus) olasınız da üzerinize ansızın bir baskın yapsınlar! Eğer yağmur yüzünden bir zarar görürseniz veya hasta olursanız silâhlarınızı bırakmanızda size bir günah yoktur. Yine de ihtiyat tedbirinizi alın! Allah elbette kâfirler için alçaltıcı bir azap hazırlamıştır. Namazı bitirince de ayakta iken, otururken ve yatarken Allah'ı anın. Güvenlik içinde olduğunuzda namazı gerektiği gibi kılın. Şüphe yok ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir ödevdir". (Kur'ân-ı Kerim, Nisa 4/101-103)

Müfessir Küçük, yukarıdaki âyetlerin tefsirinde korku namazının nasıl kılınacağını tarifini yaptıktan sonra Müslümanların her durumda Allah ile ilişkilerini güçlü tutmaları gerektiğini ve namazın bu ilişkiyi güçlendiren kilit bir

²⁰² Seyyid Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/487.

²⁰³ Kutub, *Fî Zılâli'l-Kur'ân*, 3/487.

²⁰⁴ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 493. Mehmet Erdem, "Salatü'l-Havf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 36/21-23.

pratik olduğunu vurgulamıştır. Müellif, savaş sırasında bile Müslümanlara zaferi sağlayacak olanın Müslümanların, Allah ile olan diyalogları ve namazları olduğunu belirtmiştir.²⁰⁵

2.1.3.2. Cuma namazı

Cuma namazı, beş vakit kılınan farz namazlar dışında²⁰⁶ cuma günü, öğle vaktinde kılınan farz namazdır.²⁰⁷ Bu namaz, Müslümanların haftalık olarak bir araya gelip omuz omuza vererek birlikte ifa ettikleri ibadettir.

İmam Ebû Hanife'ye göre cuma namazı, imam hariç en az üç kişiyle kılınabilir. Ebu Hanife'nin öğrencileri İmam Muhammed ve Ebu Yusuf ise, “İmamdanda başka iki kişi daha olursa yeterlidir” demişlerdir. Ancak bu görüşü yalnızca İmam Ebû Yusuf savunmuştur. Ebû Yusuf'a göre, “Cuma kelimesi toplantı anlamına gelir. Dolayısıyla, imamla birlikte en az üç kişi olduğunda bir toplantı gerçekleşir.”²⁰⁸

Cuma namazının geçerliliği için cemaatle kılınması gerekmektedir. Ayrıca, Cuma namazının şartlarından biri de hutbenin verilmesidir. İmam Ebu Hanife'ye göre hutbede sadece Allah'ın adını anmakla yetinmek caizdir. Diğer iki imam (İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed) ise, hutbenin uzun bir zikir gerektirdiğini belirtmişlerdir. İmam-ı Şâfi'ye göre, Cuma namazının, iki hutbe arasında oturulmadığı takdirde geçerli olmayacağı belirtilmiştir.²⁰⁹

Ebû Hanife'ye göre, cuma namazı imamın dışında en az üç kişiyle kılınabilirken, Şâfi mezhebine göre ise bu sayı en az kırk kişidir. Yolculara, kölelere, kadınlara, hastalara, yatalaklara ve Ebû Hanife'ye göre iş göremeyecek kadar yaşlı olanlara cuma namazı farz değildir.²¹⁰

Ali Küçük, cuma namazının Müslümanlar için haftalık şûra mahiyetinde toplumsal bir görevi ihtiva ettiğini ve toplu olarak icra edilebilecek bir görevi çağrıldığında bireysel meşguliyetlerin terk edilmesi gerektiğini belirtmiştir.²¹¹

²⁰⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 3/168.

²⁰⁶ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 79.

²⁰⁷ İbrahim Paçacı, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, “Cuma Namazı” (Erişim 19.06.2024).

²⁰⁸ Merginâni, *el-Hidaye*, 1/ 187.

²⁰⁹ Merginâni, *el-Hidaye*, 1/ 186-187. Zemahşerî, *Keşşâf*, 6/724.

²¹⁰ Zemahşerî, *Teşîru'l-Keşşâf an Hakâiki't-tenzîl ve Uyûnü'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil*, çev. Necdet Çağıl (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016), 6/722.

²¹¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 10/474.

Cuma namazının farziyetine dair âyette, Allah şöyle buyurmaktadır: “*Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.*”²¹²

Âyetin devamında, “*Namaz kılındı mı artık yeryüzüne dağılın ve Allah’ın lütfundan nasip arayın. Allah’ı da daima çok anın ki kurtuluşa eresiniz*”²¹³ buyrulmaktadır.

Müellif, Cuma vaktinde alışverişin terk edilmesinin özel olarak vurgulandığını belirtmiştir. Bu durumun sebebini, insanların genellikle alışverişten en çok fayda sağlamayı amaçlaması olarak açıklamıştır. Bu sebeple Allah insana, Cuma namazından alıkoyacak her şeyin terk edilmesi gerektiğini emretmiştir.²¹⁴

Müfessir Küçük, Yahudilerin “*Cumartesi*” ve Hristiyanların “*Pazar*” gününe karşılık Müslümanlara “*Cuma*” gününün verildiğini, Yahudilerin “*Cumartesi/Yevmu’s-Sebt*” gününe karşı takındıkları tavrın Müslümanlar tarafından “*Cuma*” gününe karşı takınılmaması gerektiğini vurgulamıştır.²¹⁵ Müellif, Hz. Muhammed’in (s.a.v) hutbede iken Medine’ye bir ticaret kervanının geldiğini, bunu duyan kimi Müslümanların Hz. Peygamberi yalnız bırakmaları sebebiyle Cuma günü, ezan okunduğu andan itibaren her türlü iş, meşguliyet ve alış-verişin haram kılındığını belirtmiştir.²¹⁶ Bu husus ilgili âyette şöyle dile getirilmektedir: “*Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığında Allah’ı anmaya koşun ve alışverişi bırakın. Bilerseniz, bu sizin için çok hayırlıdır.*”²¹⁷ Müfessir, “*Cuma günü namaza çağrıldığınızda Allah’ı zikre koşun ve alışverişi terk edin*”, çağrısının yeni bir çağrı olmadığını, yeni bir emir gibi anlaşılıyor olsa da bunun öncesinde de Cuma namazının olduğunu ve kılındığını belirterek Cuma günü namaza çağrıldıklarında Müslümanların gevşeklik göstermemeleri ve alışverişi kesmelerinin konu edildiğini ve bu konuda uyarıldıklarını belirtmiştir.²¹⁸

Bununla bağlantılı olarak müfessir Küçük, Kur’ân’da olmasa bile Hz. Peygamberin emirlerinin aynen, Kur’ân’da varmış gibi bağlayıcı olduğunu ve itaati gerektirdiğini belirtmiştir. Burada namaza çağrıdan maksadın ezan olduğunu ancak

²¹² el-Cuma 62/9.

²¹³ el-Cuma 62/10.

²¹⁴ Cessas, *Ahkamul Kur’ân*, 1/391.

²¹⁵ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 10/446.

²¹⁶ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 10/446.

²¹⁷ el-Cuma 62/9.

²¹⁸ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 10/473.

Kur'ân'ın hiçbir yerinde ezan ile ilgili bir hükmün bulunmadığını, bunun Peygamberin koyduğu bir kural olduğunun altını çizen Küçük, ayrıca Cuma namazının vakti, rekâtları, kılınış şekli ve Cuma hutbesine ait bir hükmün de Kur'ân'da bulunmadığına vurgu yaparak sünnetin bağlayıcılığı konusuna dikkat çekmiştir.²¹⁹ Bu örnekleme üzerinden yola çıkarak, “Öyleyse şer’î hükümler sadece Kur’ân’da beyan edilmiştir, bizi sadece Kur’ân bağlar, onun dışında başka hiçbir kaynağa ihtiyacımız yoktur.” diyenlerin sadece sünneti değil aynı zamanda Kur’ân’ı da reddettiklerinin göstergesi olduğunu vurgulamıştır.²²⁰

Müfessir Küçük, Cuma hutbesine “Zikrullah” dendiğini, bu sebeple hutbede sadece Allah’ın yüceltilmesi, onun yasalarının konuşulması ve onun talimatlarının gündem edilmesi gerektiğini belirtmiştir.²²¹

2.1.4. Oruç

Lügatte, “bir şeyden uzak durmak, bir şeye karşı kendini tutmak” anlamlarına gelmektedir. Bu kelimenin karşılığı Arapça’da “savm” (صوم) kavramıdır.²²² Oruç yemek, içmek, konuşmak ve yürümek gibi bir şeyi yapmaktan geri durmaktır.²²³

Farsça “rûze” sözcüğünün Türkçeleşmiş şekli olarak “oruç” sözcüğü, Fıkhi bir terim olarak, tan yerinin ağarmasından güneşin batmasına kadar şeriatta belirlenmiş olan ibadeti yerine getirmek amacıyla yemekten, içmekten ve cinsel arzulardan uzak durmayı ifade eder.²²⁴ Oruçla iltisaklı “imsak”, oruca başlamayı ve orucun başlangıç anını ifade ederken; vakti geldiğinde orucu usulüne uygun şekilde açmaya yani orucun sonlandırılmasına da “iftar” adı verilir. Oruç anlamına gelen “savm” sözcüğünün çoğulu olarak “sıyâm”, Kur’ân’da on üç yerde geçmektedir.²²⁵

Cessas, savm’ın, ıstılahi olarak nafîle veya farz olan oruç günlerinde yemek, içmek ve bu manaya gelecek şeylerden ayrıca cinsel ilişkiden uzak durmak

²¹⁹ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 10/473.

²²⁰ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 10/473.

²²¹ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 10/473.

²²² Zebidi, *Tâcü’l-Arus*, 32/569.

²²³ El-İsfahânî, *el-Müfredât fi garibi’l-Kurân*, 500. El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 577.

²²⁴ İbrahim Paçacı, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, “Oruç” (Erişim 19.06.2024).

²²⁵ Ali İhsan Yitik, “Oruç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/414.

olduğunu belirtmiştir.²²⁶

Müfessir Küçük, savm'ın sözlük ve terim anlamlarını yukarıda verildiği şekliyle ele alarak orucu, kişinin imsak-iftar arasında en büyük istekleri olan yemek, içmek ve cinsel arzulardan kendisini menetmesi olarak tanımlamıştır. Orucun sadece bizlere has olmayıp bizden önceki toplumlara da farz kılındığını ancak önceki ümmetlerin orucun vaktini, şeklini değiştirdiklerini belirtmiştir.²²⁷

Küçük, İslâm'da çeşitli oruç türleri bulunduğuna işaret etmiştir. O, her Müslüman için farz olan ve Ramazan ayına özgü bir ibadet olan orucun, Hicret'in ikinci yılında (Şaban ayı, Şubat 624) farz kılındığını belirtmiştir.²²⁸ Ayrıca, Medine'de farz kılınan oruç ibadetinin yine medenî bir sûre olan Bakara sûresi içinde ele alındığı belirtmiştir.²²⁹

*“Ey iman edenler sizden öncekilere farz kılındığı gibi oruç size de farz kılındı, yazıldı. Umulur ki takva erleri olasınız.”*²³⁰

*“(Oruç) sizin üzerinize sayılı günlerde farz kılındı. Sizden hasta veya yolculuk halinde olan tutamadığı günler sayısınca diğer günlerde tutar. Ama oruca güç yetiremeyenler de bir miskini doyuracak kadar fidye verirler.”*²³¹

Bakara sûresi 183. âyetinde geçen “Sizden öncekilere” vurgusu ile Hz. Âdem'den itibaren tüm peygamberlere ve ümmetlerine orucun farz kılındığını belirten Zemahşerî,, öte taraftan orucun kendisine ilk farz kılınanın da Hz. Âdem olduğu ve o dönemden beri her ümmete farz kılındığı ayrıca eski ve asli bir ibadet olduğunu belirtmiştir.²³² Cessas ise, âyette belirtilen “sizden öncekiler” sözüyle ehl-i kitabın kastedildiğini belirtmiştir. O, ayrıca orucun üç aşamadan geçerek farziyet kazandığını belirtmiştir: İlk aşamada Hz. Muhammed (s.a.v)'in her ay üç gün oruç tutmayı emrettiğini, ikinci aşamada Aşure günü orucunun tutulmasını ve üçüncü aşamada da Allah Teâlâ'nın "oruç size farz kılındı" diyerek Ramazan orucunun farz kılındığını açıklamıştır.²³³

²²⁶ Cessas, *Ahkamul Kur'ân*, 1/545-546.

²²⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/643.

²²⁸ İbrahim Kâfi Dönmez, “İslâm'da Oruç”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 33/416.

²²⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/643.

²³⁰ el-Bakara 2/183.

²³¹ el-Bakara 2/184.

²³² Zemahşerî, *Keşşâf*, 1/606.

²³³ Cessas, *Ahkamul Kur'ân*, 1/545-546.

Müfessir Küçük, Bakara sûresinde oruçla ilgili âyetlere ilişkin iki görüşün bulunduğunu belirtmiş, birinci görüşün; oruç tutamayacak kadar yaşlı olanlar ve gitgide gücü azalanların bir fakiri doyuracak kadar fidye vermesiyle artık oruç tutmasına gerek kalmadığını belirtmiştir. İkinci görüşü ise bir fakiri/miskini doyurmaya güç yetiren kişinin dilerse oruç tutacağı, isterse de tutmadığı gün kadar fakiri doyuracak fidyeyi verebileceğini ifade etmiştir.²³⁴

Müellif Ali Küçük, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) zamanında ilk Müslümanlar arasında kimisinin oruç tuttuğunu kimisinin ise fidye vermek suretiyle oruç tutmadığını diğer bir ifadeyle ilk dönemlerde oruçla fidye arasında bir muhayyerlik olduğunu vurgulamıştır. O, bu durumda fidye verenlerin de orucu yerine getirmiş sayılacağını dile getirmiştir. Ancak “*Artık sizden her kim (Ramazan) ayını görürse oruç tutsun*”²³⁵ âyeti ile söz konusu muhayyerlik izninin kaldırıldığına dikkat çekmiş olan müellif, bir Müslümanın hasta olmadığı müddetçe oruç tutmasının zorunlu olduğuna vurgu yapmıştır. Fakat orucu tutmaya güç yetiremeyenlerin de fidye vererek bu yükümlülükten kurtulacaklarını aktarmıştır.²³⁶

Müfessir Ali Küçük orucu, dünya müstekbirlerinin insanların kanlarını emdikleri bir ortamda Müslümanların, onların yemek için çırpındıkları şeyleri yememek ve onların kullandıklarını kullanmamak olarak açıklamıştır. O, bu durumu oruç üzerinden verilen bir savaş olarak görülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Müfessir, oruç ile Müslümanlar helal olan şeylere bile el uzatmama eğitiminden geçtiğini ve haramlara karşı daha bir ihtimamla sakınma alışkanlığı kazanacağını vurgulamıştır.²³⁷

Müfessir, “*Oruç sabrın yarısıdır.*”²³⁸ hadis-i şerifini aktararak orucu bir sabır eğitimi olarak ele alırken, aynı zamanda orucun malda ve bedende Allah’ı söz sahibi kılmak olduğunu ifade etmiştir.²³⁹ Küçük, orucun sadece Allah için olduğu ve bu büyük fedakarlığın ancak Allah için yapılabileceğini belirtmiştir. O hiçbir gücün bir saatliğine de olsa insanları böyle bir şekilde terbiye edemeyeceğini dile

²³⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/645.

²³⁵ el-Bakara 2/185.

²³⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/645

²³⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/646.

²³⁸ İbn Mâce, *Sıyâm*, 44.

²³⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/646.

getirmiştir. Bu sebeple oruç mükafatının Allah tarafından bizzat verileceğini ve bunun insanlar için arınma, kulluk ve takva olduğunu belirtmiştir.²⁴⁰

Yukarıdaki açıklamalarından da anlaşıldığı üzere müfessir Küçük, bazı fikhî kuralları vererek orucun önemine dikkat çekmiştir. Oruç ile ilgili genel bilgiler üzerinde durduktan sonra daha çok orucun hikmeti, insana kazandırdığı hasletler ve bu hasletlerin korunması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu noktada müfessir Küçük, farklı yönlerine dikkat çekmiş ve orucun bedende, malda Allah'ı söz sahibi etmek olduğunu belirtmiştir.

2.1.5. Zekât

Zekât sözlükte, “bereket, artış, arınma²⁴¹ ve övgü” anlamlarına gelmekte olup terim olarak Kur’ân’da belirtilen sınıflara verilmek üzere dinen zengin sayılan Müslümanların malından alınan belirli miktarı/payı ifade etmektedir. Örfte de bu payın maldan çıkarılması işlemine zekât denilmektedir.²⁴²

Kur’ân ve sünnette namaz ile zekâtın genellikle bir arada anılmasının nedeni, bu iki temel ibadet arasında yakın bir ilişkinin bulunmasıdır. Namaz, kişisel ve bedensel ibadetleri temsil ederken, zekât ise toplumsal ve mali ibadetlerin bir ifadesi olarak kabul edilir. Dindarlığın en yüksek seviyesine ulaşmak, bu iki alanda sorumlulukların yerine getirilmesiyle mümkün olur.²⁴³ Fussilet sûresinde; “*Şu Müşriklere yazıklar olsun ki; arınmak için vermezler...*”²⁴⁴ âyetiyle zekâtın arınma sebebi olduğu açıklanmıştır. Zemahşerî’nin aktardığına göre Hz. Peygamber, zekâtın bir arınma vesilesi olduğunu ifade etmiş ve zengin ile fakir arasında bir köprü olduğunu belirtmiştir.²⁴⁵

Hür, ergin, akıllı ve İslam inancına sahip bir kimse, belirli bir miktar mala sahip olup, bu mal üzerinden bir yıl geçtiğinde, zekât ödemesi yapmakla yükümlüdür.²⁴⁶ İmâm-ı Âzam, nisap miktarı malı olan ancak aynı miktarda borcu

²⁴⁰ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 1/647.

²⁴¹ el İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 435. İbrahim Paçacı, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, “Zekat” (Erişim 19.06.2024).

²⁴² Mehmet Erkal, “Zekât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/197.

²⁴³ Erkal, “Zekât”, 44/197-207.

²⁴⁴ Fussilet 41/6-7.

²⁴⁵ Zemahşerî, *Tefsîru’l-Keşşâf*, 1/140.

²⁴⁶ Merginânî, *el-Hidaye*, 1/ 215.

olan kimseye zekât farz değildir demiştir. İmam Şâfiî'ye göre ise, bir kişinin borcu olabilir ancak sahip olduğu nisap miktarı malından dolayı zekât vermesi farzdır.²⁴⁷

Müfessir Küçük, zekât konusunu ele alırken Bakara sûresinin 83. âyetini de dikkate alarak zekâtın malî bir kulluk olduğunu; namazı Allah'tan mesaj alma işi, zekâtı da alınan mesajın insanlara ulaştırılma ameliyesi olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca namazın bireysel bir kulluk, zekâtın ise toplumsal bir kulluk olduğunu vurgulamıştır.²⁴⁸ O, malî yeterliği olup zekâtı vermeyen kişinin fâsık olduğunu belirtmiştir.²⁴⁹

Müfessir, zekâtın aynı zamanda Allah'ın mallarınıza karışma yetkisinde olduğunu kabullenilmesi anlamı taşıdığını dile getirmiştir. Küçük, Allah ile bireysel münasebetin namaz üzerinden, toplum ile münasebetin de zekât ile kurulacağını vurgulamıştır.²⁵⁰

Zekât ibadeti, Kur'ân'da Müslümanlara farz kılınmış ve kimlere verilmesi gerektiği de Tevbe sûresi 60. âyetinde açıklanmıştır. Tevbe sûresi 60. âyet meali şu şekildedir:

“Sadakalar (zekât gelirleri) ancak şunlar içindir: Yoksullar, düşkünler, sadakaların toplanmasında görevli olanlar, kalpleri kazanılacak olanlar, âzat edilecek köleler, borçlular, Allah yolunda (çalışanlar/cihad edenler) ve yolda kalmışlar. İşte Allah'ın kesin buyruğu budur. Allah bilmekte ve hikmetle yönetmektedir.”²⁵¹

Müfessir, bu âyet ile zekâtın sekiz yere harcanması ve kimlere verilmesi gerektiğini belirtmiştir. Müellif Ali Küçük bunlardan;

* Yoksulları/fakirleri; zaruri ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar ve başkalarına muhtaç olanlar diye açıklamıştır.

* O, düşkünleri/miskinleri; hiçbir şeyi olmayan, rızkını temin edemeyen ve geçimini sağlayamayan kimseler olarak tarif ederken üçüncü gruptaki zekât toplayıcılarının yani zekât memurlarının ister zengin ister fakir olsun zekât toplamakla görevli olanlara da zekât verileceğini belirtmiştir.

* Dördüncü grup Müellefe-i kulûb'un ise kalpleri dine ısındırılıp İslâm'a kazandırılan ve kâfirlerin safında Müslümanlarla savaşmalarının önlenmesi veya

²⁴⁷ Merginânî, el-Hidaye, 1/ 217.

²⁴⁸ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/433.

²⁴⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/229.

²⁵⁰ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/491.

²⁵¹ et-Tevbe 9/60.

kâfirlerin safına katılıp aktif hale geçmesinden şüphe edilen kimseler olduğunu belirtmiştir. Ancak bu uygulamanın bugün devam edip etmediği konusunda ihtilaflar olduğuna değinmiştir. Küçük, Hanefiler'e göre bu uygulamanın İslâm'ın güçlendiği Hz. Ömer döneminde kaldırıldığını ve zekât verilmesine gerek olmadığını belirtmiştir. Müellif, Hanefiler dışındaki bazı fukaha'nın ise Müellefe-i kulûb'a zekatın verilmesinin bugün de geçerli olduğunu aktarmıştır.

* Müellif, beşinci grupta yer alan mükâtep kölelerin, kölelikten kurtulmak için efendisi ile anlaşma yapan fakat hürriyetlerinin bedelini ödemekte güçlük çekenler olduğunu ve bunlara zekât verileceğini zikretmiştir.

* Küçük, altıncı grupta borç altında ezilen borçlulara da zekât verileceğini belirtmiştir.

* O, yedinci grupta Allah yolunda olanlara, Allah'ın dininin yüceltilmesi için çalışan, savaşıyor, mücadele edenlere de zekât verileceğini belirtmiştir.

* Müellif, sekizinci grupta ise yolda kalmışlara, yolda kalıp ihtiyacı olanlara zekât verilebileceğine yer verilmiştir.²⁵²

Kur'ân'da zekâtın Müslümanlar için farz olduğu ve kimlere verilmesi gerektiği belirtilmiş olsa da hangi üründen veya maldan ne kadar ve hangi oranda zekâtın verileceğine yer verilmemiştir. Bu mühim noktalar, peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.v) beyanına ve icrasına bırakılmıştır. Bu da sünnetle açıklanmıştır. Müfessir Küçük, zekât konusundaki detaylarda ise mezhepler arasında oluşan ihtilaflara girmeden bunlara fıkıh kitaplarına müracaat edilmesi gerektiğini belirtmiştir. O, Kur'ân'da yer alan "*Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka (zekât) al!*"²⁵³ âyetine dayanarak, bu âyetin zekâtların açıktan alınması gerektiği anlamı taşıdığını belirtmiştir. (Toplumda olası şüphelerin giderilmesi, insanların birbirini teşvik etmesi niyetiyle Müslümanlarca) zekâtın açıkça verilmesinin daha faziletli olduğunu savunmuştur.²⁵⁴

Küçük'ün tefsirinde zekât, İslâm toplumunda, mallar ile ilgili olarak Allah'ı söz sahibi etmenin yani sosyal kulluğun²⁵⁵ yolu olarak değerlendirilmiştir. İslâm'ın zekât, infak ve yardımlaşma yoluyla hırsızlığı ortadan kaldırıp Allah'ın istediği bir

²⁵² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 4/624-625.

²⁵³ et-Tevbe 9/103.

²⁵⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/659.

²⁵⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/302.

toplum oluşturma bilinci hedeflediğinin altını çizmiştir. Bu çerçevede o, zekâtla, İslâm'ın gerçekleşmesini istediği sosyal adalet ve mal dağılım dengesinin kurulmasını sağlamayı hedeflediğini belirtmiştir.²⁵⁶

2.1.6. Hac

Hac, ziyaret etmek amacıyla bir yerlere gitmek anlamına gelmektedir.²⁵⁷ İbranicede “hag” olan ve “bayram” anlamına gelen hac kelimesi “bir şeyin etrafında dönmek, dolanmak” manasında olan h-v-g kökünden türemiştir. Hac kelimesi fıkıh terimi olarak, “ziyaret etmek amacıyla bir yerlere gitmek”²⁵⁸ ve imkân bulan her Müslümanın belirlenmiş zaman içerisinde Kâbe’yi, Arafat, Müzdelife ve Mina’yı ziyaret ederek dini bazı görevleri yerine getirmek suretiyle yaptığı ibadettir.²⁵⁹

Yahudilik, Hristiyanlık, Budizm, Hinduizm, Eski Çin Dinleri, kabileci, milli ve evrensel dinlerin hepsinde kutsal mekân kavramları ve bu tür yerlerin ziyareti tarih boyunca mevcut olmuştur. Bu ziyaretler, kutsal mekânların insana vereceği maddi, manevi ve ahlaki faydaları elde etmek amacıyla yapılmıştır.²⁶⁰

*“Orada apaçık deliller, İbrahim’in makamı vardır. Oraya giren emniyette olur. Gitmeye gücü yetenin o evi ziyaret etmesi, Allah’ın insanlar üzerinde bir hakkıdır. Kim inkâr ederse bilmelidir ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir.”*²⁶¹

Kur’ân-Kerim de başka bir ayette de şöyle demektedir.

*“İnsanlara hac ibadetini duyur; gerek yaya olarak gerekse yorgun argın develer üzerinde uzak yollardan gelerek sana ulaşsınlar.”*²⁶²

Hac, İslam’ın rükün ve esaslarından biridir. Ömürde bir kez yerine getirilmesi gereken bu ibadet, emredilen ibadetlerin son halkasıdır ve İslam’ın tamamını oluşturur. Hac, dinin kemaline erişmenin bir yolu olarak kabul edilir.²⁶³

²⁵⁶ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 3/328.

²⁵⁷ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 247.

²⁵⁸ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 247.

²⁵⁹ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 164. Ömer Faruk Harman, “Hac”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/382-386.

²⁶⁰ Harman, “Hac”, 14/382-386.

²⁶¹ Âl-i İmrân 3/97.

²⁶² Hac 22/27.

²⁶³ Gazali, *İhyau ‘Ulümi’-d-Din*, çev. Mehmet A. Müftüoğlu (İstanbul: Eko Ofset, 1992), 1/619.

Hac, kişinin köle, deli veya çocuk olmaması, ayrıca herhangi bir sakatlık veya hastalık taşımaması durumunda, gitmek ve dönmek için gerekli yol masrafını ve geride bıraktığı ailesinin oturacakları meskeni sağlayacak kadar mali gücü bulunan ve yolculuğun güvenliği teminat altında ise farz kılınmıştır. Hac'ın farziyeti Kur'ân-ı Kerim'in bir emri olarak gelmiştir.²⁶⁴

Hac, bir kimseye ömrü boyunca sadece bir kez farzdır.²⁶⁵ Cessâs, farz olan hac için Hz. Muhammed'in (s.a.v) acele edilmesini farzların vaktinde ve gecikmeden yapılmasını emrettiğini söylemiştir.²⁶⁶ İmam Ebû Hanife'ye göre, Haccın vücubu fevridir, yani vacip olduğu ilk yılda yerine getirilmesi gerekir. İmam Ebû Hanife'ye aksi takdirde günah işlenmiş sayılacağını belirtmiştir. İmam-ı Şâfi'ye göre, Hac fevri değildir. Çünkü bütün ömürde bir kere vacip olduğuna göre onun vakti bütün ömürdür. Kişi namazı, nasıl vakti içerisinde istediği anda kılabilir ve bundan dolayı günah işlemiş olmuyorsa, Hacca da ömrü boyunca istediği bir zamanda gidilebileceğini ve bundan ötürü günah işlemiş olmayacağı belirtilmiştir.²⁶⁷

Ebu Hanife'ye göre, Haccın farz olması için, hac yolculuğunda gerekli olan azık ve binite sahip olmak da şarttır. O, Hacca gitmek isteyen bir kadının, beraberinde ya kocası ya da kendisiyle evlenmesi caiz olmayan bir yakın akrabasının bulunmasının şart olduğunu belirtmiştir. Eğer kadının evi Mekke'den üç günlük veya daha fazla mesafede ise, bu şartlara uymadan hac yoluna çıkması caiz değildir. İmam-ı Şâfi'ye göre ise, kadının eşliğinde kocası veya yakın akrabası olmaması durumunda, eğer beraberinde güvenilir kadın arkadaşları varsa, bu durumda hac yolculuğuna çıkması caizdir. Çünkü güvenilir kadınların varlığıyla birlikte kadın için herhangi bir tehlike söz konusu değildir.²⁶⁸

Müfessir Ali Küçük, hac ile ilgili olarak toplumda bazı insanlara “*Bir gün Hacca gidecek misin?*” diye sorulduğunu onların da “*İnşallah, eğer Allah dilerse, giderim.*” diye cevap verdiklerini belirtmiştir. Hatta bazılarının adeta yeniden davetiye bekliyor olduklarını “henüz çağrılmadık, ama belki yakında çağırılırız.” dediklerini ifade etmiştir. Hâlbuki müfessirin de belirttiği üzere Allah zaten insanın Hacca gitmesini istemiş ve bu konuda emirde bulunmuştur. Yine Hz.

²⁶⁴ Merginânî, *el-Hidaye*, 1/ 291.

²⁶⁵ Merginânî, *el-Hidaye*, 1/ 291.

²⁶⁶ Cessas, *Ahkamul Kur'ân*, 2/50.

²⁶⁷ Merginânî, *el-Hidaye*, 1/ 292.

²⁶⁸ Merginânî, *el-Hidaye*, 1/ 294.

İbrahim'in (a.s) iki bin yıl önce, Hz. Muhammed (s.a.v) de bin dört yüz yıl önce bu çağrıyla yaptığını ve dolayısı ile Kur'an ve sünnetin çağrısına kulak verilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁶⁹

Müfessir, haccın insan ömrünün bir parçası, insanın hayatının bir modeli olduğunu belirtmiş ve hac ile insan ömrü arasında doğrudan bir ilişkinin var olduğunu vurgulamıştır. Hac, Allah'ın istediği şekilde anlaşılıp ifa edildiğinde, insan hayatının düzgün olacağını ancak hac anlaşılmadan yapıldığında o zaman insan hayatının bozulacağını ifade etmiştir. Bu nedenle haccı ve umreyi Allah için ve Allah'ın istediği şekilde tamamlamanın önemine vurgu yapmıştır.²⁷⁰

Müellif Ali Küçük, bir kişinin ihrama girip Mina'da geceleyip ertesi sabah Arafat'a çıkması, ardından Arafat'tan Müzdelife'ye doğru yürüyüp ve sabah namazından sonra Mina'ya geri dönmesini dünyayla bağlantısını kesmiş, varlığını sıfırlamış ve her şeyi Allah için yapmış olduğunu vurgulamıştır. O, Arafat'ta vakfeye durulup tefekkür edilerek irfan elde edileceğini, böylelikle Allah için bilgi edinildiğini, Meş'ar'da bu bilgiyi Allah'a kulluk bilinciyle pekiştirdiğini ve Mina'da bu bilgiyi uygulamaya koyduğunu belirtmiştir. Küçük, hac ibadeti sırasında, kişi tüm karşılaşacağı engelleri kurban etme noktasına ulaşacağını ve onları aşacağı bu süreçte, farklı bir dünya ve hayatın sembolünü yaşadığını ve ihramdan çıkarken başını tıraş ederek eski hayatına geri döneceğini belirtmiştir. O, bu deneyimden kazandığı bilgi ve bilinçle hayata yeniden dönerek artık yaşadığı sembolik hayatı gerçek hayatında uygulamak zorunda olduğunu belirtmiştir. Müellif, Allah'ın sunduğu bu deneyimi, gerçek hayatımızda da yaşamamız gerektiğini bundan sonra tüm hayatımızı, bu deneyimdeki gibi yaşamakla yükümlü olduğumuzu belirtmiştir.²⁷¹

Müfessir, o mukaddes bölgenin seması, arzı ve kendisiyle birlikte Safa, Merve, Sa'y, Zemzem gibi her şeyiyle açıkça gözlemlenebilen belirtiler olduğunu, bu belirtilerin Allah'ın, "Rabb, İlah" ve O'nun dünya üzerindeki düzenini tanıtan apaçık işaretler olduğunu vurgulamıştır. O, bu işaretlerin, Rabbimizin bizlere açıkça bildirdiği, anlaşılır dilde ifade edilen âyetleri olduğu bu âyetlerin, herkesin

²⁶⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 1/400.

²⁷⁰ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 2/23.

²⁷¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 2/25.

anlayabileceği şekilde belirtildiğini veya insanın algısına, duyularına ve kalbine hitap ettiğini vurgulamıştır.

Örneğin, Kâbe'nin yanında, Makam-ı İbrahim adı verilen bir yer bulunduğunu belirten müfessir, Kur'ân, konularını sadece kendi istediği atmosferdeki insanlara anlatacağını, Kur'ân'ın atmosferine yükselme yeteneği olmayan insanların, o makamda, seviyede olmayanların bu mesajları gerçekten anlamakta zorluk çekeceğini vurgulamıştır. Yine Makam-ı İbrahim, İbrahim (a.s) gibi olma makamı olduğunu belirten müfessir, bunun, İbrahim'in (a.s) izinden gitme ve onun Hanif milletine uyma ve uygun yaşamak olarak ifade etmiştir. *İbrahim'in makamında olmak, onun ortamında bulunmak, onun fonksiyonunu icra edebilmek, onun yaptığını yapmak, o gibi olmaya çalışmaktır.*" Makam-ı İbrahim'de olmayı, Hz. İbrahim gibi olma onun seviyesinde ve konumunda olmak olduğunu ifade etmiştir. Yani o makamda bulunmanın, onun yaptıklarını yapmanın gerektiğini belirtmiştir.²⁷²

Müfessir Haccın, anlamını kaybedip hayatı düzenleyici rolünü yitirmeden, sadece turistik bir seyahate dönüştürülmemesi gerektiğini; Kâbe'den, Arafat'tan, Safa'dan, Merve'den, Say'dan, İbrahim'den (a.s) ve Hacer anamızdan bağımsız bir deneyim olmaması gerektiğini vurgulamıştır.²⁷³

Müfessir Arafat kavramını da şöyle açıklamaktadır: Arafat, "arafe" kökünden gelir. Ona göre irfanın ve bilginin merkezi, bilgiye ulaşma yeri ve aynı zamanda hacca gidildiğinde üzerinde bir süre vakfe yapılan yerdir. Müfessire göre gerçek anlamda bir kulluk için önce marifet gerekmektedir. Küçük, bilgisiz kulluğun mümkün olmadığını dolayısıyla, müminin Allah'ın istediği kulluğu icra edebilmesi için kulluk bilgisine ulaşması gerektiğini vurgular. Bu nedenle, mutlaka bir süre ilme zaman ayırmanın gerekli olduğunu belirtir. Yine ona göre, Arafat'taki vakfe, müminin irfana ulaşma, kulluk bilgisini elde etme makamı olduğunu ifade eder.²⁷⁴

Müfessir Küçük, Arafat'ta irfana ulaşıldığını ancak sadece ilim öğrenmek değil, bu bilgileri şura ve amele dönüştürmenin önemli olduğunu; Arafat'tan

²⁷² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/452-454.

²⁷³ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/286.

²⁷⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 12/155.

Meş'ar²⁷⁵'e hareket edildiğini Meş'ar'ın ise bilginin şuura dönüştürüldüğü, amele yansıtıldığı merkez olduğunu ifade etmiştir. O, Arafat'ta, edinilen bilgilerin sadece soyut bilgi olmaktan çıkarılması ve bunun bilinçli bir şekilde eyleme dönüştürülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu nedenle Arafat'ta uzun süre beklemek yerine hemen Meş'ar'e hareket etmek gerektiğini ifade eden Küçük, bir bilgiyi öğrendikten sonra hızla onu içselleştirip uygulamaya geçirmek ve bilinçli bir davranış haline dönüştürmek gerektiğini ifade etmiştir. Sonraki adım olarak Mina'ya hareket edileceğini belirten Küçük, Mina'nın, kurban kesme ve kurban etme yeri olduğu, Arafat'ta edinilen bilgilerin Meş'ar'da pratiğe döküldüğü ve minada hareket haline geldiğini ifade etmiştir.²⁷⁶

Müfessir, Hac için tüm duruşların Arafat'taki gibi, her adımın bilgi ve irfana ulaşma amacıyla olması gerektiği vurgulanırken, hiçbir zaman boş durulmaması gerektiğini ifade etmiştir. Tüm yürüyüşleri, Kâbe'nin avlusundaki gibi, Rabbin huzurundaki gibi olması gerektiğini belirten müellif, tüm dinlenmelerin, günaha bulaşmadan Müzdelife'deki gibi her zaman Allah'ın huzurunda olduğunun hatırlanması ve yaşamın her anını Allah'ın kontrolünde olduğunun farkında olunması şeklinde yorumlamıştır.²⁷⁷

Müfessir, Kâbe'nin hemen yanında zezem kuyusunun bulunduğunu ve zezem'in yani rızık yalnızca Allah'tan geldiğini vurgulamıştır. Safa ile Merve arasında yapılan sa'y'ı ise rızık arayışı için yapılan bir çaba olarak kabul etmiştir. Müfessir, zezemin çalışma ve rızık arama konularını temsil etmekte olduğunu belirtmiştir. O, ancak bu çaba, sadece Safa ile Merve arasında gerçekleştirilmesi gerektiği yani rızık aramak için belirlenmiş sınırlar ve hudutlar bulunduğunu her yerde çalışıp her yerden kazanmanın mümkün olmadığı ve bunun helal sınırlar dâhilinde olması gerektiğini belirtmiştir.²⁷⁸

Müellif, herkesin sa'ylerinin farklı olduğunu dolayısıyla, sa'yin sonunda elde edilen rızıkların da farklı olacağını vurgulamıştır. Kim nerede ve ne amaçla sa'y ediyorsa, bulacağı zezemin de o olacağını ifade etmiştir. Kim nereyi tercih

²⁷⁵ Meş'ar-i haram: Allah'a kulluğun açık alâmet ve işaretleri olan, şâirin, ibadetlerin eda edildiği yer manasındadır.

²⁷⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 12/156.

²⁷⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 12/159.

²⁷⁸ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 12/159.

ederse, ne için çaba sarf ederse, kafasındaki hedef ne ise ve o hedefe ulaşmak için çalışırsa, sonunda aradığı “zemez”in o olacağını ifade edilmiştir.²⁷⁹

Sonuç olarak müfessir haccın fikhî meselelerine çok fazla değinmeden haccın Müslümanlar için ifade ettiği anlamlar üzerine yoğunlaşmış ve haccın, bir yaşam modeli olduğunu, hayatın bir parçası ve yaşanılacak hayatın provası olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur. Küçük, haccın insan ömrüyle doğrudan bir ilişkiye sahip olduğunu, Allah’ın emirlerine uygun şekilde ifa edildiğinde insanın hayatının düzene gireceğini, ancak bu anlamın kaybedilmesi durumunda hayatın da bozulacağını belirtmiştir. O, haccın sadece sembolik bir ritüel olarak değil, aynı zamanda ilim, irfan ve bilinçle yaşamı şekillendiren bir süreç olarak anlaşılması gerektiğini savunmuştur. Küçük, haccın her aşamasının, Müslümanın hayatında karşılaştığı zorluklar, çabalar ve kazanımlar için bir rehber olduğunu, bu sürecin doğru anlaşılması ve uygulanması gerektiğini ifade etmiştir. Müfessir Ali Küçük’e göre hac, Müslümanın hayatını düzenleyen, Allah’a bağlılığı pekiştiren ve bu bağlılığı hayatın her alanına yansıtan bir ibadet olduğu vurgulanmıştır.

2.1.7. Cihad

Cihad, cehd (جهد) kökünden türemiştir. Lügatte gayret göstermek²⁸⁰, çaba sarf etmek, güç harcamak ve meşakkat çekmek anlamlarına gelir.²⁸¹ Arapçada “güç kullanmak ve gayret sarf etmek, bir işi başarmak adına elinde bulunan bütün imkânları kullanmak” anlamına gelmektedir.²⁸²

Cihad, İslam düşmanlarıyla savaşmak anlamına gelir ve Müslümanlar için farz-ı kifaye olan bir ibadettir. Yani bu görevi yerine getiren bir grup Müslüman varsa, diğerlerinin sorumluluğu kalkar.²⁸³

Müfessir Küçük, cihadı müminin inancını yaşama adına gayret ve çaba göstermesi olarak nitelemiştir. O, Müminin bir taraftan inancını yaşayabilmesi diğer taraftan inancını yaşayabileceği ortam oluşturma gayreti içinde olması gerektiğini vurgulamıştır. Öte yandan cihadın, Allah’a kulluktan uzaklaştıran dünya

²⁷⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 12/219-220.

²⁸⁰ El-İsfahânî, *el-Müfredât fi garibi'l-Kurân*, 608.

²⁸¹ Zebidi, *Tâcü'l-Arus*, 7/534.

²⁸² Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 75. Ahmet Özel, “Cihad”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/531.

²⁸³ Merjinânî, *el-Hidaye*, 2/277.

ve dünyalıklarla olan mücadele olarak yorumlayan müellif cihadın bu yönüne dikkat çekmiştir.²⁸⁴

Müfessir, cihadın Müslümanın kalbinde olan takvanın bir belirtisi olarak görmüştür. Bu nedenle, cihad ve takvanın, Allah'a yaklaşmanın bir yolu olduğunu ve Allah'ın rızasını arayanların bu ilkeler doğrultusunda davranması gerektiğini vurgulamıştır.²⁸⁵

“İman edenler, hicret eden ve Allah yolunda savaşanlar; şüphesiz işte bunlar Allah'ın rahmetini umarlar. Allah çok bağışlayıcıdır, sonsuz rahmet sahibidir.”²⁸⁶ Müfessir, bu âyeti nazar-ı dikkate alarak iman ve hicretten sonra cihad ve zaferin geldiğini belirtmiştir. O, âyet mealindeki sıralanan ifadelerden yola çıkarak iman, yaşamak gerektiğini, İslâmî toplumun ihya ve inşası için hicret ve cihadın göze alınması gerektiğini dile getirmiştir. Ona göre bu ikisini göze alamayanların İslâm toplumunu zafere ulaştırması ve gerçek İslâm'ı yaşamaları mümkün olmayacaktır.²⁸⁷

Müfessir Küçük, cihada dair değerlendirmelerini, âyetleri esas alarak yapmıştır. Bu bağlamda, “Allah'a ve rasûlüne iman edersiniz, Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihad edersiniz. Bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.”²⁸⁸ âyetine dayanarak İslâm'ı yaşayabilmek için hayatta imanın açığa çıkması için mal ve canla cihad edilmesi gerektiğini, cihadsız dinin yaşanabilmesi ve açığa çıkmasının mümkün olmadığını vurgulamıştır.²⁸⁹

“Mallarınızla ve canlarınızla cihad edin.” ayetini müellif açıklarken, mümkün ise hem mal ile hem de can ile cihad etmenin, mümkün değilse imkana göre ya mal ile ya da can ile cihad etmenin zorunlu olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁰

Hz. Peygambere hangi amelin daha faziletli olduğu sorusuna; “İman ve Allah yolunda cihad'dır.”²⁹¹ şeklinde cevap vermiştir. Bu hadisi referans alarak hayatı, iman ve cihad olarak gören müfessir; iman üzerine bir yaşam ve toplum inşasını ancak imana dayalı cihad ve gayretten ibaret görmüş, buna bağlı olarak

²⁸⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 10/434.

²⁸⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 3/325.

²⁸⁶ el-Bakara 2/218

²⁸⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 1/70.

²⁸⁸ es-Saf 61/11.

²⁸⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 10/434.

²⁹⁰ Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf*, 3/86.

²⁹¹ Müslim, *İmân* 137, *Tecrid-i Sarîh Tercümesi*, VII, 445

hayatın, inanç ve inanç için verilen bir savaştan/mücadeleden ibaret olduğunu belirtmiştir.²⁹²

Bu doğrultuda gösterilecek samimi davranışların ve yaşantıların neticesi olarak Küçük, Allah yolunda cihad edenlerin hem dünya hem de ahirette affedileceklerini, Allah'ın dünyada onların bireysel, toplumsal ve ailevi problemlerini bitireceğini, onlara rahat ve huzurlu bir hayat vereceğini ve geçmiş günahlarının affedeceği kanısındadır. O, ayrıca cihad edenlerin ahirette en büyük ödül olan cennetle ödüllendirileceklerini belirtmiştir.²⁹³

Cihad ile ilgili ele alınan âyetlerden bir diğeri, “*Fitne ortadan kalkıncaya ve dinin tamamı Allah için oluncaya kadar onlarla savaşın. Vazgeçerlerse kuşkusuz Allah yaptıklarını görmektedir*”²⁹⁴ mealindeki Enfal sûresi 39. âyetidir. Buradan yola çıkan müfessir, yeryüzünde küfür ve şirk kalmayıncaya kadar Müslümanların mücadelesinin devam edeceğini, yeryüzünde küfrün yayılması, Allah'ın dinin önüne geçilmesi ve Müslümanların dinlerinden döndürülmesinin onları öldürmekten beter olduğunu belirtmiştir. O, Allah düşmanlarının, Müslümanlardaki İslami ruhu öldürmek için tuzaklar kurmalarının ardından, tüm Müslümanlara bu tuzakları kaldırmanın cihad yoluyla vacip olduğunu savunmuştur.²⁹⁵

Ali Küçük'e göre fitne, insanın sahip olduğu inancı veya düşünceyi baskı ve şiddetle ortadan kaldırmak anlamındadır. Dolayısıyla insanların, dinlerinden ve inançlarından zorla ve gururları kırılarak uzaklaştırılıp yeni bir dini ve görüşü kabule zorlanmaları, kan dökmekten daha kötü bir durumdur. Ona göre Müslümanın en önemli görevlerinden birinin de bu baskı ve şiddeti dayatan insanlarla savaşmaktır.²⁹⁶

Müfessir tüm bunlardan yola çıkarak cihadı, Allah'ın istediği Müslümanca bir hayat yaşamak ve Müslüman kalmak için verilen bütün cehd ve gayretler olarak değerlendirmiştir. O cihadı, Müslüman kalma gayreti, Allah'ın istediği hayatı yaşama ve O'nu memnun etme çabası olarak ele almıştır.²⁹⁷

²⁹² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 9/182.

²⁹³ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 10/436.

²⁹⁴ el-Enfâl 8/39.

²⁹⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/15.

²⁹⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/15.

²⁹⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 6/660.

Müfessir, cihadın hangi şartlarda ve ne zaman farz olduğuna, fikhî boyotuna pek değinmemiş ancak cihadın her Müslümana farz olduğunu ifade etmiştir. Aynı zamanda cihadı bireysel ve toplumsal olarak, İslâm'ın önündeki engellerin kaldırılması yönünde gösterilen her tür çaba ve gereklilik olarak değerlendirmiştir.²⁹⁸

2.2. Muâmelât

Muamelat, hukuki sonuç doğuracak şekilde irade beyanı anlamına gelen muamele kelimesinin çoğuludur. Fıkıhın ibadetler dışındaki kısmını kapsayan, özellikle mal varlığına ilişkin hükümleri içeren kısmı olarak da tanımlanmıştır.²⁹⁹

Muâmelât, ilk olarak, toplum hayatını ve dışa yansıyan beşeri ilişkileri zorlayıcı yaptırımlarla düzenleyen kurallar bütünüdür. İkinci olarak amelde yasaların, dini hükümlerin tanıdığı yetki, güç ve ayrıcalıkları ifade eder. Kişinin Allah ile olan ilişkilerini ibadetler oluştururken, kişilerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkileri de muamelat olarak isimlendirilir.³⁰⁰

Bu konuda Ali Küçük'ün genel yaklaşımı, İslam'ın sosyal adalet, yardımlaşma ve kardeşlik prensiplerini ortaya koymak şeklindedir.. Küçük, toplumda adil bir ekonomik düzenin kurulması gerektiğini vurgulamış, nikâh konusundaki açıklamaları, evlilik kurumunun ve mehirin önemini ortaya koymaya çalışmıştır. Müellif, ela alınan,faiz, nikâh, miras ve talak konularında İslam'ın ahlaki ve toplumsal değerlerine bağlı kalmanın gerekliliğini savunmuştur.

2.2.1. Faiz

Türkçede genellikle “faiz”, Arapça “riba” kelimesi ile karşılır. Faiz lügatte; yükseğe çıkma, tepe fazlalık,³⁰¹ artma³⁰² nemâ, çoğalma³⁰³, serpilip gelişme” anlamlarını ifade eder. Arapçada yüksek yerler düz yerlere göre “rabia” olarak adlandırılır. Riba, bir şeyin kendi içinde bulunmayan, karşılaştırmadan kaynaklanan artışı ifade eder. Fıkıh literatüründe ise, riba, borç verilen paranın veya

²⁹⁸ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 2/115-16.

²⁹⁹ Bilal Aybakan, “Muâmelât”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 30/316.

³⁰⁰ Ali Bardakoğlu, “Hak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 15/139-151.

³⁰¹ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız,388.

³⁰² Cessas, *Ahkamul Kur'an*,3/221.

³⁰³ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 134.

malın belli bir süre sonunda belirli bir artışla geri alınması veya borç ilişkisinden kaynaklanan ve vadesinde ödenmeyen bir alacağa ek süre ve artışla tahsil edilmesi olarak tanımlanır.³⁰⁴

Müellif, faizi, cins veya miktarı aynı olan iki şeyi fazlalıkla satmak veya değiştirmek olarak tanımlamıştır. Küçük, müfessirlerin, faizi, borç alan kişinin ödeme süresinde geciktiği durumlarda borcun iki katı şeklinde uygulanan bir artış olarak yorumladıklarını belirtmiştir. Yani herhangi bir malı kendisinden daha fazlasıyla borçlanmak olarak ifade eden müfessir, faizin âyetlerin nazil olduğu dönemde de günümüzde olduğu gibi borç alan kişinin borcunu zamanında ödeyemediği takdirde iki kat olarak alınmak olduğunu belirtmiştir.³⁰⁵

Ali Küçük, bir Müslümanın, kardeşleriyle olan ilişkilerini iki temel esasa dayandığını belirtmiştir. Birinci esas, Allah rızasını kazanmak amacıyla kardeşlerine karşılıksız verilen şeylerdir. İkincisi ise, Müslümanın kardeşleri ile ilişkilerinde borç vermeye yönlendirilmesidir. Müslüman, kardeşlerine borç verirken onların sıkıntılarını gidermek ve malın sadece verilen kısmının geri gelmesi amacıyla hareket eder. Bu süreçte, malın verdiğiinden fazlasını beklemez ve yalnızca Allah'ın rızasını kazanmaya çalışır. Küçük, aslında Müslümanın o parayı ya da malı kardeşine değil, bunların ve kendisinin gerçek sahibi olan Allah'a borç vermiş olarak gördüğünü vurgulamıştır. Bu bakış açısıyla, Müslümanların karşılıklı yardımlaşma ve dayanışma içinde olmaları gerektiğini ifade etmiştir.³⁰⁶

Müfessir, faizi yoksul insanları daha da yoksullaştıran buna mukabil kapital sahiplerinin daha da zenginleşmesine sebep olan bir mikrop olarak gördüğünü belirtmiştir. O, fakirin ihtiyaç için alacağı borç parayla daha da fakirleşeceğini ve faizcinin elinde oyuncak hale geleceğini, bunun fert ve toplum açısından yıkım olacağını vurgulamıştır. Müellif, maddi serveti, imkân ve zenginlik kaynaklarının bir avuç kapital sahibinin elinde toplanması sonucu bu grubun zalimce fakirlerin sırtından lüks bir hayat yaşamaları sonucuna evrileceği kanısına varmıştır. O, bu durumda fakirlerin, zenginleri omuzunda taşıyan, onlar adına yorulan, çalışan adeta bir robot haline geleceğini belirtmiştir. Müfessir, aynı zamanda iktisadi güç bakımından oluşacak tekel hali ile bu gücü ellerinde bulunduranların mevcut

³⁰⁴ İsmail Özsoy, "Faiz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/110-126.

³⁰⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/243.

³⁰⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/243.

ekonomik güç üzerinden toplumsal, siyasal ve iktisadi hayata egemen olacaklarını ve daha kolay bir şekilde insanları sömürebileceklerini vurgulamıştır. Müellif, sömürü düzenini sürdürebilmek adına mezkûr tekeli ağı işletenlerin, gerekli yeni kanunlar çıkararak sömürü düzenlerini meşrulaştıracaklarını ifade etmiştir. O, böylesi bir ortam ve sistem zuhur ettiğinde tüm toplumun onlar için köle, onların ise efendi olacaklarını savunmuştur.³⁰⁷

“Faiz yiyenler ancak şeytanın çarparak sersemlettiği kimse gibi kalkerler. Bunun sebebi onların, ‘Alım satım da ancak faiz gibidir’ demeleridir. Hâlbuki Allah alım satımı helâl, faizi ise haram kılmıştır. Artık kime Allah’tan bir öğüt erişir de faizciliği bırakırsa geçmişteki kendisininidir, durumunun takdiri Allah’a aittir. Kim de yine faizciliğe dönerse işte bunlar orada devamlı kalmak üzere cehennemliklerdir.”³⁰⁸

“Allah faizi tüketir, sadakaları ise artırır ve Allah hiçbir inkârcı günahkârı sevmez.”³⁰⁹

Faizin hükmüne dair fıkıh âlimleri arasında hiçbir ihtilaf yoktur yani icmâ söz konusudur. Zira yukarıdaki âyet-i kerimeler ile faizin haram olduğuna açık bir şekilde hükmedilmiştir. Fakat Kur’ân’da hangi tür ürünlerde faiz oluştuğu detayına yer verilmemiştir. Buna dair ayrıntılar hadis-i şeriflerde açıklanmıştır. Hz. Peygamber’in (s.a.v) *“Altını altınla, gümüşü gümüşle, buğdayı buğdayla, hurmayı hurmayla, arpayı arpayla ve tuzu tuzla aynı miktarlarda ve peşin olarak (değişin). Zira bunlardaki fazlalık ribadır. Bunlardan farklı sınıflar arasında olursa, peşin olmak kaydı ile istediğiniz miktarlarda satabilirsiniz.”* hadisi, bunlardan biridir.³¹⁰

Müfessir, yukarıdaki faiz âyetin hemen öncesinde infak âyetlerinin yer aldığını bu âyetlerin ardından faiz âyetlerinin geldiğini belirtmiştir. Faiz âyetlerinden önce infak âyetleriyle ilgili açıklamalarda bulunan müfessir, infakın; sadaka, cömertlik, malda ve nefiste temizlik ve arınma olduğunu ayrıca insanlar arasında dayanışma, kardeşlik, fedakârlık ve yardımlaşma gibi bireysel ve toplumsal hayata dair güzel ahlakı içerdiğini belirtmiştir. Küçük, faizin, cimrilik, bencilik, insanları ezme olduğunu vurgulamıştır. O, faizin toplum içinde kökünün kazınmasının yolunun da Allah’a imandan, salih amelden ve infaktan, karşılıksız borçtan geçtiğini vurgulamış dolayısıyla faizin yok edilmesinin ancak infak ahlakının ve sadaka bilincinin toplumda yaygınlaştırılmasıyla mümkün olacağını savunmuştur.³¹¹

³⁰⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/245.

³⁰⁸ el-Bakara 2/275.

³⁰⁹ el-Bakara 2/276.

³¹⁰ Merjinânî, *el-Hidaye*, 3/105.

³¹¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/246.

Müfessir Küçük, faizin ilk bakışta malı arttırdığı, insanı zengin ettiği, sadakanın ise malı azaltıp insanı fakirleştirdiği anlayışının tamamen bir yanılgı olduğunu, hakikatte bunun aksi olduğunu belirtmiştir. O, faizin ayın on dördü gibi parlak ve temiz görünen servetleri aynen hilal gibi gitgide küçülterek gözle görünmez hale getireceğini, buna mukabil sadakanın ise gitgide çoğalacağı ve büyüyeceği misalini vermiştir. Küçük, Allah'ın faizi yok edeceğini, toplumda üretim yapacak olanları da adeta bir güve gibi kemirerek onları bitireceğini ve toplumun üretim gücünü öldüreceğini vurgulamıştır. O, ayrıca faizin varlığı ve yaygınlaşmasının çalışan zümrede yetersiz beslenme ile istismar meydana getirdiğini, kendilerini yeterince üretime verememeleri sebebiyle üretim randımanının düşmesi gibi durumlara da neden olacağını belirtmiştir.³¹²

Müfessirin, dikkat çektiği bir başka husus ise, faizin sosyo-psikolojik boyutunun da olduğunu ve faiz realitesi üzerinden hareket edenlerin diğer insanların mallarına göz koyduklarını, aşırı hırs ile akıllarını sekteye uğrattıklarını, paradan para kazanmak dışında bir şey düşünmediklerini, hayatlarını buna adadıklarını bunun ise onlarda manevi çöküşe ve buhrana yol açtığını, ahiretlerinin ise daha da berbat olacağını savunmuştur.³¹³

Müfessir, mallar ve bedenler konusunda Allah'ın söz sahibi olduğunun bilinmesi, malların ve bedenlerin Allah'ın istediği biçimde Allah'ın yolunda infak edilebilmesi için fâizden uzak durulması ve Allah'a, Allah'ın istediği şekilde iman etmek ile mümkün olacağını belirtmiştir. Müellif, Allah'ı, O'nun kendini tanıttığı şekilde tanımayan ve Ona, onun istediği biçimde inanmayan birisinin; infak etmesinin de fâizi terk etmesinin de mümkün olmadığını vurgulamıştır. Dolayısıyla O, bu aşamaya gelebilmek, infak edip faizden beri olabilmenin ön koşulunun Allah'a, Allah'ın istediği şekilde iman etmek olduğunun altını çizmiştir.³¹⁴

2.2.2. Nikâh

Nikâh, (النكاح) sözlükte “*evlilik sözleşmesi, cima, cinsel ilişki*”³¹⁵, “*birleştirme, bir araya getirme; evlenme, evlilik; cinsel ilişki*”³¹⁶ anlamlarına

³¹² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/253.

³¹³ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/247.

³¹⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/242-254.

³¹⁵ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 979.

gelmektedir. Nikâh, iki tarafın “nikâhladım” ve “kabul ettim” şeklinde ifade ettiği icab ve kabul adı verilen iki beyanın bir araya gelmesiyle oluşan bir akittir.³¹⁷

Ali Küçük, Nikâhı açıklarken önce mehiri açıklayarak konuya giriş yapmıştır. O, mehiri, evlenme sırasında kadına verilen meblağ olarak ifade etmiş ve mehir terimi yerine “sadûk”, “saduka”, “nihle”, “fariza”, “ecr”, “hıbâ”, “ukr”, “alâik”, “tavl” ve “nikâh” gibi terimler de kullanılabileceğini belirtmiştir. Müfessir, İslam’ın Hristiyanlıktaki (Drahoma) kadının erkeğe para vermesi yerine, erkeklerin kadınlara olan ilgisinin bir sembolü olarak kadınlara hediye niteliğinde bir meblağ verilmesini emrettiğini belirtmiştir. Mehirin, kadına değil erkeğin üzerine vacip olduğunu ve İslam toplumunda bir kadınla cinsel ilişkinin ya had cezasını gerektirdiğini ya da mehir hakkını doğurduğunu ifade eden Küçük, bunun, kadına saygının bir göstergesi olduğunu açıklamıştır.³¹⁸

Müfessir, Hz. Ali’nin Hz. Fâtıma ile evlenirken Resûlallah’ın (s.a.v) Hz. Fâtıma için bir şey vermesini istemesi üzerine, Hz. Ali’nin elinde bir şey olmadığını, bunun üzerine Resûlallah’ın, “*Hutamî zırhını verebilirsin*” buyurduğunu belirtilmiştir. Benzer şekilde, bir başka sahabinin bir kadınla evlenmek istediğini belirten müellif, Allah’ın elçisinin mehir vermesini emrettiği ve evinden eli boş dönen kişi için demirden yüzük bile olsa bir şey vermesini emretmiş sahabi yine boş bir şekilde dönünce Allah’ın elçisinin o sahabiye ne kadar Kur’ân-ı Kerim bildiğini sorduğu ve sonunda kadını Kur’ân-ı Kerim ezberi karşılığı mehir olarak ikna ettiğini belirtmiştir.³¹⁹

Müfessir, mehirin, nikâh akdinin rükün veya şartlarından biri olmadığını bu nedenle, mehirsiz olarak akdedilen nikâhın geçerli olduğunu ve kadının, emsal mehire hak kazandığını belirtmiştir. Ancak Maliki mezhebi, mehiri nikâhın bir rükünü olarak kabul ettiğini belirten müellif, Ebû Hanife’ye göre, mehirin en az miktarı on dirhem gümüş veya bunun karşılığıdır ki bu, Hz. Peygamber devrinde yaklaşık iki kurbanlık koyun bedeline denk geldiğini ve hırsızlıkta, had cezasının uygulanması için gerekli en az miktarın bir dinar altın para olduğu, mehirde buna

³¹⁶ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 456. Fahrettin Atar, “Nikâh”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007),33/112. İbrahim Paçacı, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, “Nikâh” (Erişim 19.06.2024)

³¹⁷ Merginânî, *el-Hidaye*, 2/ 5.

³¹⁸ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 2/670.

³¹⁹ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 2/670.

benzer bir sınır belirlendiğini açıklamıştır. Müellif, İmam Malik'e göre, mehirin en az miktarının üç dirhem olduğu Mâlikî mezhebinin kendi hırsızlık nisabını ölçü olarak aldığı, İmam Şâfiî ve Ahmed b. Hanbel ise mehir için bir sınır belirlemediklerini çünkü mehir âyetinde malın miktarına dair bir sınır konulmadığını belirtmiştir.³²⁰

Ali Küçük, satışı veya kullanımı yasak olmayan her şeyin mehir olarak verilebileceğini belirtmiş, bunlar arasında menkul ve gayrimenkul mallar, ziynet eşyaları, hayvanlar, misli şeyler ve hatta menkul veya gayrimenkul bir maldan yararlanma hakkı olarak mehir verilebileceğini vurgulamıştır. O, ancak İslam'ın yasakladığı şeyler, örneğin alkollü içkiler, domuz eti ve ölmüş hayvan etleri, mehir olarak kabul edilemeyeceği ve bu gibi şeyler mehir olarak belirlenirse, nikâh akdi mehirsiz yapılmış sayılacağını ve kadının emsal mehire hak kazanılacağını belirtmiştir. Fakihler arasında, Kur'ân-ı Kerim veya helâl-haram gibi dini hükümleri öğretmenin mehir kapsamına girip girmediği konusunda tartışmalar yaşandığını belirten Küçük, ilk Hanefî müçtehitlere göre, Kur'ân ve fıkıh öğretimi mehirle talep edilemez olduğunu çünkü "*mallarınızla istemeniz*" ifadesinin bunu engellediğini vurgulamıştır. O, Kur'ân öğretimi ve benzeri faaliyetler, bir nevi ibadet niteliğindedir ve kişi bunları Allah'a yaklaşmak için yapar, bu yüzden iş akdi yapmanın uygun görülmediğini ve kadının emsal mehire hak kazanacağını, sonraki Hanefî fakihleri ise, Kur'ân-ı Kerim öğretimi ve diğer dini hizmetlerin, ihtiyaçlar ve şartların değişmesi gibi sebeplerle ücret karşılığında yapılmasına fetva verdiklerini belirtmiştir. O, bu görüşü destekleyenlerin delil olarak Hz. Peygamberin Kur'ân'ı eşine öğretmesi karşılığında bir erkeği evlendirmesini örnek göstermiştir. İlk Hanefî müçtehitleri ise, bu hadisi yorumlayarak, mehirsiz evlendirmenin Hz. Peygambere mahsus bir uygulama olduğunu ifade etmişlerdir.³²¹

Müellif, bu konudaki âyet ve hadislerden şu sonuca varılacağını belirtmiştir: Peygamber Efendimiz (s.a.v), mehirsiz hiçbir evliliğe izin vermediğini, eğer mehir vacip olmasaydı, bunu göstermek için arada bir mehiri terk edeceğini belirtmiştir. Diğer yandan, sahabi devrinden itibaren İslam bilginlerinin mehir konusunda icma ettiklerini vurgulamıştır.³²²

³²⁰ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/671-672.

³²¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/672.

³²² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/670.

Müfessir, batı toplumlarında fuhuşun yaygınlaştığı ve evlilik dışı ilişkilerin normalleştiğini hatta aynı cinsler arasındaki ilişkilerin ve hatta evliliklerin de kabul gördüğünü ifade etmiştir. Müellif, Müslümanların İslam'ın ölçülerine uyarak kötü davranışlardan kaçınmaları gerektiğini vurgulamış ve İslam'ın fuhuşu ve diğer ahlaksız davranışları yasakladığını ve müminlerin temiz bir hayat yaşamaları gerektiğini teşvik ettiğini ayrıca Müslümanların izzet, şeref, haysiyet ve insanlıklarını çağın bu hayâsızlık hastalıklarından koruyarak ancak İslam'ın getirdiği ölçülere uyarak ve onu ahlak haline getirerek korunabileceklerini belirtmiştir. Yine insanları ifsat eden ahlaksızlığı, şeytanın bir çağrı ve tuzağı olarak görülmesi gerektiğini belirten Küçük, Allah'ın belirlemiş olduğu helâl-haram sınırlarına uygun bir şekilde hayatın yaşanması gerektiğini ifade etmiştir. Küçük, İslam'ın evlilik dışı ilişkileri ve diğer ahlaksız davranışları “fuhuş” ve “fahşa” olarak adlandırdığını ve bunları yasakladığını, Müslümanların İslam'ın öğretilerine uyarak iffet, ahlak, evlilik ve aile hayatı ölçülerine göre yaşayarak bu tür ahlaksızlıklardan kaçınabileceklerini vurgulamıştır.³²³

Nisa sûresinin 22. âyetinde belirtilen; *“Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin, geçmişte olanlar artık geçmiştir çünkü bu bir fuhuş ve iğrenç bir şeydi, ne kötü bir yoldur.”*³²⁴

Müfessir bu âyeti açıklarken İslam öncesi dönemde ve bugün, vahye dayanmayan ve vahiyden habersiz bir şekilde yaşayan müşrik toplumlarda, üvey annelerle evlenmenin hala yaygın olduğunu belirtmiş olup özellikle babanın ölümü sonrasında üvey annelerle evliliklerin yaşandığına dikkat çekmiştir. Küçük, bu âyet ile bu tür evliliklerin caiz olmadığını belirtmiştir.³²⁵

*“Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşin kızları, kız kardeşin kızları, sizi emziren anneleriniz, süt bacılarınız, eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiğiniz eşlerinizden olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla birleşmiş değilseniz (nikâh ortadan kalktığında) kızlarını almanızda size bir sakınca yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleri ve iki kız kardeşi birden almak da size haram kılındı; ancak geçen geçmiştir, Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.”*³²⁶

Müfessir bu âyeti tefsir ederken bunların ilk yedisinin neseben haram olanlardan oluştuğu sonrakilerin ise sebeben haram olduğunu belirtmiştir. Allah'ın

³²³ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/663.

³²⁴ en-Nisâ 4/22.

³²⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/662.

³²⁶ en-Nisâ 4/23.

önce neseben haram olanları sonra da süt akrabalığı dolayısı ile ve sıhri akrabalık nedeni ile haram olanları anlattığını ifade etmiştir.³²⁷

Müellif Ali Küçük, âyette adı geçen tüm gruplarla evlenmenin haram olduğunu belirttikten sonra süt emme miktarı ile ilgili mezhep görüşlerini vererek açıklamaya çalışmıştır. Süt emme miktarı konusuyla ilgili olarak İmam Ebu Hanife ve İmam Malik'e göre orucu bozacak kadar bir miktar süt emmenin haramlığın gerçekleşmesi için yeterli olduğunu belirten müellif, İmam Şâfiî'nin en az beş kez emme şartı getirdiğini vurgulamış emme yaşı ile ilgili olarak da kimilerinin çocuğun süttten kesilmesinden sonraki emmeleri su içmeye benzettiklerini ve haramlığın gerçekleşmeyeceğini belirtmiştir. Yine kimilerinin ise iki yaşına kadarki emmelerin geçerli olduğunu sonraki emzirmelerin geçerli olmadığını vurgulamıştır. İmam Ebu Hanife iki buçuk yaşına kadarki emmelerin geçerli olduğunu belirtmiştir.³²⁸

*“Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı.”*³²⁹

Müfessir, bu âyetle başkalarının evli ve hür kadınlarıyla evlenmenin yasaklandığını ve nikâh altındaki kadınlarla evlenmenin de haram olduğunu belirtmiştir. Küçük, savaş esiri olarak ele geçirilen evli kadınların eşleri de esir alınmışsa, İmam Ebu Hanife'ye göre bu kadınlarla cinsel ilişkinin yasak olduğunu belirtmiş çünkü evliliklerin devam ettiğini vurgulamıştır. İmam Mâlik ve Şâfiî'ye göre ise, savaş esiri olan evli kadınların evliliklerinin sona erdiği için cinsel ilişkinin caiz olduğunu belirtmiştir.³³⁰

Müfessir bahsi geçenlerin dışında nikâh ile ilgili çok fazla ayrıntılara girmemiş, meseleyi detaylı bir şekilde öğrenmek isteyenleri fıkıh kitaplarına yönlendirmiştir. Ancak nikâh ve mehir bahsinde mezhep görüşlerini de yüzeysel vermiş ve okuyucunun konuya vakıf olarak anlayabilmesini sağlamaya yardımcı olarak daha çok toplumsal ve sosyal etkilerine değinmiştir.

³²⁷ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/664.

³²⁸ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/665.

³²⁹ en-Nisâ 4/24.

³³⁰ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/667.

2.2.3. Miras

Miras, sözlükte, anlaşma olmadan ya da anlaşmaya tabi bir durum olmaksızın başka birisine geçen ve kalan mala verilen isimdir.³³¹ Bir ölünün ardında yakınlarına kalan mala verilen isimdir.³³² Miras, kök, temel olan ve birinin diğerinden devraldığı, bakiye ve eski durum anlamlarına gelen irs kökünden türemiştir. Birçok defa “irs” ile eş anlamlı olmak üzere bir şeyin bir kişiden veya topluluktan başka bir kişiye geçmesi, öncekinden kalan veya miras olarak alınan şey manalarında kullanılmıştır.³³³

Miras, İslam dininin en önemli konuları arasındadır. Bu sebeple bu ilmin öğrenilmesi de şiddetle tavsiye edilmiştir. Hz. Peygamberin şu hadisi bunu teyid etmektedir:

“Feraizi öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz. Çünkü o ilmin yarısıdır. Unutulacak ilk şey o olduğu gibi, ümmetimin arasından çekilip kaldırılacak ilk şey de odur.”³³⁴ Yine Abdullah bin Mesud’tan rivayetle “Kur’ân’ı öğreniniz onu insanlara öğretiniz. Feraizi de öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz. İlmî öğreniniz ve onu insanlara öğretiniz. Çünkü ben (zamanı gelince) ruhu kabz olunacak birisiyim. Şüphesiz ki, ilim de kabz olunacak ve fitneler ortaya çıkacaktır. O kadar ki, iki kişi bir miras taksimi hususunda anlaşmazlığa düşecekler fakat aralarında hüküm verecek bir kimseyi bulamayacaklardır.”³³⁵

Müfessir, Müslümanların Kur’ân’ın sosyal düzenlemelerinden habersiz bir şekilde veya benzerlik gösteren ancak aslında İslam’a aykırı olan sosyal sistemleri benimsemiş bulunmakta olduklarını vurgulamıştır. Küçük, İslam’ın sosyal ve ekonomik düzenlemelerini anlamayan kişilerin, diğer İslam dışı sosyal düzenlemelerden etkilenmeye ve onları benimsemeye, onlara yönelmeye sebep olacağını belirtmiştir. O, bunun, sadece yüzeydeki bir problem değil, aynı zamanda İslam’ın özünün anlaşılmasına ve yanlış taklit edilmesine yol açtığını savunmuştur. Müslümanlar, Kur’ân’ın sosyal düzenlemelerini ve ekonomik prensiplerini öğrenmeden, diğer sistemleri benimseyerek yanlış bir yola sapmış olduklarını Kur’ân’ın miras hukukuna nazire olması için oluşturulan Roma miras

³³¹ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 1001.

³³² Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 379. İbrahim Paçacı, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, “Miras” (Erişim 19.06.2024).

³³³ Hamza Aktan, “Miras”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2020), 30/ 143.

³³⁴ Dârakutnî, 4/67.

³³⁵ Dârekutnî, 4/80-81.

hukukunun, aslında Kur'ân'ın öngördüğü adaleti sağlamadığını belirten Küçük, bunun Kur'ân'ın yerine ikame edilmeye çalışıldığına vurgu yapmıştır.³³⁶

*Birinize ölüm yaklaştığında, eğer geriye mal bırakıyorsa anasına, babasına ve akrabasına uygun bir vasiyette bulunması, sakınanlara bir borç olmak üzere yazıldı.*³³⁷

Miras ile ilgili olarak Zemahşerî, mirasçı için vasiyetin İslam'ın ilk dönemlerinde bulunulduğunu ancak Nisâ 11,12, 176 âyetlerinin gelişinden sonra bunun neshedildiğini belirtmiştir.³³⁸

Müfessir Küçük, bu âyette anlatılan vasiyet konusunun, Nisâ sûresinde daha sonra gelen miras âyetinin nüzulünden önce geçerli olduğunu iddia eden bazı müfessirlerin bulunduğunu belirtmiştir. Onlara göre, Nisâ sûresindeki miras âyeti geldikten sonra, ölen kişinin varislerine bir şeyler vasiyet etme zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Çünkü miras âyetiyle birlikte varislerin ne kadar miras alacaklarının belirtildiği, vasiyet etme ihtiyacının ortadan kalktığı vurgulanmıştır. Küçük, dolayısıyla bu âyette anlatılan varislerin vasiyete konu olması durumunun neshedildiğini belirtmiştir. Diğer bir görüşte ise bu vasiyetin sadece varis olan akrabalar hakkında neshedilmiş olduğunu, ancak bunun dışında kalan, yani varis olamayan diğer akrabalar hakkında geçerli olduğu açıklanmıştır. O, bu durumda, ölen kişinin varislerine vasiyet etme zorunluluğu ortadan kalkmış olduğunu buna rağmen, varis olmayan diğer akrabalara vasiyet etme hakkının devam ettiğine işaret etmiştir. Ona göre Kur'ân'da ki vasiyetin vacip oluşu, miras âyetiyle tamamen neshedilmemiş; varis olmayan kimseler hakkında geçerliliğini korumaktadır. Yani borçlu olan, birilerine alacağı olan veya malının üçte birini aşmamak kaydıyla varislerinden başkalarına bir şeyler vasiyet etmek isteyen veya yanında başkalarına ait mal bulunan ve onun sahibine ulaştırılmasını isteyen kişinin, vasiyetini yazılı olarak belgeleyebileceğini belirtmiştir.³³⁹

³³⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/211.

³³⁷ el-Bakara 2/180.

³³⁸ Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf*, 1/604.

³³⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 1/640-642.

*“Anne babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere pay vardır; yine anne babanın ve akrabanın bıraktıklarından kadınlara da pay vardır; azından çoğundan, belli pay.”*³⁴⁰

Müfessir, mirasın adaletle paylaşılması gerektiğini vurgulamış erkekler ve kadınlar için belirlenen payların ve hakların Kur’ân’da açıklandığını belirtmiştir. Küçük, özellikle kadınların ve çocukların miras hakkının korunması gerektiğini ve cahiliye dönemindeki uygulamaların sonlandırıldığını İslam’ın miras konusunda getirdiği adaletin önemini vurgulamış, bu adaletin, Allah’ın koyduğu bir yasa olduğunu belirtmiştir. Yine mirasın hak sahipleri arasında adil bir şekilde paylaşılması gerektiğini ve cahiliye dönemindeki haksız uygulamalara son verildiğini ifade etmiştir.³⁴¹

Müellif, Allah’ın müminlere miras yasasını belirlediği ve müminlerin bu yasaya uymak zorunda oldukları vurgulanmış, erkek-kadın ayrımı yapmaksızın, müminlerin Allah’ın takdir ettiği payı kabul etmeleri gerektiğini ifade etmiştir. O, hiçbir müminin, kendisine tanınan hakkın ötesinde bir talepte bulunamayacağını ve Allah’ın belirlediği payın dışında daha fazlasını istemesinin doğru olmayacağını vurgulamıştır. O, Müminlerin Allah’ın belirlediği miras yasasına uyması gerektiğini ve bu yasanın adalet ve hikmetle belirlendiğini, hiçbir müminin Allah’ın takdir etmediği bir payı zorla almak için gücüne veya siyasi etkisine güvenemeyeceğini vurgulamış ve herkesin Allah’ın belirlediği paya razı olması gerektiğini ifade etmiştir. Allah’ın taksimine razı olmanın ona imanın bir gereği olduğunu vurgulayan Küçük, yine Allah’a imanın, Allah’ın hayata karıştığına ve onu düzenlediğine iman olduğunu ifade edilmiştir.³⁴²

*“(Vâris olmayan) yakınlar, yetimler ve yoksullar miras taksiminde hazır bulunurlarsa bundan, onları da rızıklandırın ve onlara güzel söz söyleyin.”*³⁴³

Müfessir, mirasın paylaşımı sırasında, mirastan pay almayan fakirler, yetimler, miskinler ve garibanların bulunması durumunda, mirasın paylaşımı sırasında, bu kişilere bir şeyler verilerek gönüllerinin hoş edilmesinin önemli olduğunu belirtmiştir. Bu durumun, Allah’ın rızasını kazanmaya yönelik bir ibadet

³⁴⁰ en-Nisâ 4/ 7.

³⁴¹ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 2/626.

³⁴² Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 2/627.

³⁴³ en-Nisâ 4/8.

eylemi olduğu için, paylaşımın sadece mirasın hak sahipleriyle sınırlı kalmaması, aynı zamanda mirasın paylaşımına tanıklık eden ve bu ibadetin içinde yer almayan fakirlere de bir şeyler verilmesi gerektiğini aktarmıştır.³⁴⁴

Müfessir, mirası mecazî bir anlamda yorumlayarak geçmişten kalan bir bakiye olarak gördüğünden geçmiş ümmetlerden Hz. Âdem'den bu güne insanlara bir miras sunulduğunu belirtmiştir. Bu mirasın geçmiş ümmetlerin üzerinden geçen durumlardan örnek almaları ve aynı hataları tekrar etmemeleri konusunda insanları uyarmıştır. O, insanların dünyevi hırsları ve dünya adına yaptıkları planları ön plana çıkararak, ahireti unutanları, Allah'la mücadele halinde olanları ve Allah'ın rehberliğini kabul etmeyerek kendi bilgilerine güvenenlerin başlarına gelenleri ve bu kişilerin bu tutumlarından dolayı uğradıkları akıbetleri bir ibret levhası olarak ve miras olarak insanlara sunulduğunu belirtmiştir. Küçük, bunu belirten âyetlerin bize bir miras olarak sunulduğunu bu sebeple, aynı hatalara düşmemek için ibret alınması gerektiğini belirtmiştir.³⁴⁵

Sonuç olarak, İslam miras hukuku, adaletin ve hakkaniyetin sağlanmasında önemli bir araçtır. Müslümanların, Kur'ân'ın sosyal ve ekonomik düzenlemelerini doğru anlamaları ve uygulamaları, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde barış ve adaleti temin eder. Hz. Peygamber'in miras ilminin öğrenilmesi ve öğretilmesine yönelik teşvikleri, bu konunun İslam'da ne denli önemli olduğunun bir göstergesidir. Müslümanların, Allah'ın belirlediği miras yasasına uygun hareket etmeleri, İslam'ın adalet anlayışını ve toplumsal düzenini korumada temel bir gerekliliktir.

2.3.4. Talak

Talak (الطلاق) sözlükte özgür olmak³⁴⁶ serbest bırakmak, bağıını çözüp kurtulmak³⁴⁷ nikâh akdinin belirli bir lafız ile sonlandırılması, kaldırılması³⁴⁸ karı – koca arasındaki evlilik bağıının kaldırılması anlamlarına gelir.³⁴⁹ Kur'ân'da müstakil bir sûre olarak³⁵⁰ yer alan Talak Sûresi, aile hayatının sürdürülemez

³⁴⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/627-28.

³⁴⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 12/143-144.

³⁴⁶ Zebidi, *Tâcü'l-Arus*, 3/59. El-İsfahânî, *el-Müfredât fî garibi'l-Kurân*, 563.

³⁴⁷ H. İbrahim Acar, "Talak", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/ 496.

³⁴⁸ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 542.

³⁴⁹ İbrahim Paçacı, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, "Talak" (Erişim 19.06.2024).

³⁵⁰ et-Talâk 65/1.

bir noktaya geldiği durumlarda bile en uygun ve doğru yolların izlenmesi gerektiğini ve bu süreçlerin nasıl yönetilmesi gerektiğini açıklamaktadır.³⁵¹

Müfessir Ali Küçük, İslam hukukuna göre, bir kadının hayız (adet) halindeyken boşanamayacağını ancak eğer bir erkek bu dönemde karısını boşarsa, boşamanın geçerli sayılacağını ve bid'î tâlak adı alacağını belirtmiş olup buna da Talak sûresi 1. âyetini delil olarak getirmiştir.³⁵²

Talak, evliliğin yeni bir akde ihtiyaç duyup duymaması açısından ikiye ayrılır, Bunlar, “ric'î” ve “bâin” tâlaktır. Ric'i talak olarak adlandırılan boşama, erkeğin yeni bir nikâh akdi yapmadan iddet süresi içinde eşine dönebilmesini ifade eder. Ric'i talakın geçerli olabilmesi için birinci veya ikinci talakın olması, tarafların fiilen evlilik hayatı sürmüş olmaları, boşamanın bir bedel karşılığında yapılmaması ve Hanefi mezhebine göre sarih veya sarihe yakın belli lafızlarla gerçekleşmesi gerekmektedir. Hanefi mezhebine göre, kinayeli lafızlarla yapılan boşamalar genellikle bâin olarak kabul edilir. Diğer üç mezhebe göre ise, sarih veya kinayeli lafızlarla yapılan boşamalar genellikle ric'i olarak kabul edilir, ancak bazı istisnalar bulunabilir. Bâin talak ise yeni bir nikah akdinin gerekli olduğu boşamayı ifade eder. Bu tür boşamada, boşanma sonrası tarafların tekrar evlenmeleri için yeni bir nikâh akdi gereklidir. Bu boşamada boşamanın zifaktan önce veya bedel karşılığında gerçekleşmesi ve Hanefi mezhebine göre kinayeli lafızların kullanılması durumunda boşama bâin olarak kabul edilir.³⁵³

*“Boşamaya karar vermiş olurlarsa, şüphe yok ki Allah her şeyi işitir ve bilir.”*³⁵⁴

Müfessir mezhep görüşlerini vererek bu görüşler arasında herhangi bir tercih yapmamış, sadece fıkhi hükmün ne olacağını belirtmiştir. Bu görüş; Ebu Hanife'ye göre bir erkek, yemin ettikten sonra dört ay geçtiği halde, bu süre içinde karısına dönmemekle bâin talak meydana gelir, şeklindedir. Bu durumda erkeğin ayrıca karısına “seni boşadım” demesinin gerekmeceğini çünkü Ebu Hanife'ye göre, azmetmek, bir kişinin kesin olarak bir şeyi yapmaya karar vermek olduğunu ve bu kararını kalben aldığı zaman ayrıca bir de diliyle söylemesinin

³⁵¹Muhammed İbn Cerir Taberi, *Cami'ul-Beyan fi Tefsir'il-Kur'an, Tefsiru't-Taberi*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul:Ümit Yayıncılık,1995), 6/2548.

³⁵² Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 2/91.

³⁵³ Acar, “Talak”, 498-500.

³⁵⁴ el-Bakara 2/227.

gerkemeyeceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, aradan dört ay geçmesine rağmen erkeğin hala karısına dönmemesi, onu boşamaya azmettiği anlamına gelir. Cumhur ise, dört aylık süre içinde kişi karısına dönmemiş olsa bile boşamanın gerçekleşmeyeceğini açıklamışlardır. Müellif, kadının bu durumda mahkemeye başvuracağını, hâkimin, kocaya karısına dönmesi için bir talimat vereceğini, eğer erkek yine de karısına dönmezse, hâkimin kararıyla kadın kocasından boşanmış olacağını aktarmıştır.³⁵⁵

“Boşama iki keredir. Her ikisinden sonra ya iyilikle evlilik içinde tutmak veya güzellikle serbest bırakmak gerekir. (Eşlerin) Allah’ın koyduğu kurallara uymamalarından korkmadığınız sürece onlara verdiğiniz mehirden hiçbir miktarı geri almanız sizin için helâl olmaz. Eğer Allah’ın kurallarına uymamalarından korkarsanız, kadının evlilikten kurtulmak için bir meblâğ vermesinde taraflara bir vebal yoktur. Bunlar Allah’ın koyduğu kurallardır, öyleyse onları çiğnemeyin. Her kim Allah’ın koyduğu kuralları çiğnerse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.” (Kur’ân-ı Kerim, Bakara 2/229)

“Güzellikle salıverme” sünnete uygun talakın gerçekleşmesi, yani bir zarar vermeden boşamak olarak anlaşılmıştır.³⁵⁶ Zemaşşerî, kadının temizlik dönemi müddetince kendisiyle cinsel ilişkide bulunulmaması ve sonrasında iddeti sona erince bırakılmasının talak’ın en güzel şekli, pişmanlığa uzaklığı ve sünnete en uygun olanı olarak ifade etmiştir.³⁵⁷

Ali Küçük, İslam hukukunda, bir erkek karısını bir evlilik süresi boyunca ancak iki kez boşayabileceğini belirtmiştir. Üçüncü kez boşadığında ise, artık tamamen ayrılmış olurlar. Bu durumda, erkeğin karısına tekrar dönebilme hakkı sadece iki defa boşama ile sınırlı olduğu, üçüncü kez boşandığında, kadın başka bir erkekle normal bir evlilik kurabilir ve bu evlilikten sonra boşanırsa, ancak o zaman eski kocasına dönme hakkı doğabileceğini belirtir. Müellif, bu düzenlemeyle, kadınların oyuncak gibi değil, kendi haklarına ve onurlarına sahip bireyler olarak görülmesini sağlayacağı ve zulmü engelleyeceğini belirtir.³⁵⁸

“Boşanan kadınlar kendi başlarına (evlenmeksizin) üç âdet süresince beklerler. Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorlarsa, Allah’ın rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helâl olmaz. Eğer taraflar arayı düzeltmeyi istiyorlarsa kocaları, onları kendilerine geri çevirme hususunda başkalarından daha ziyade hak sahibidirler. Kadınların, mâkul ve meşrû ölçülerde ödevlerine denk hakları vardır; erkeklerin ise onların üzerinde bir dereceleri mevcuttur. Allah izzet ve hikmet sahibidir.” (Kur’ân-ı Kerim, Bakara 2/228)

Müellif, İslam’da kadın ve erkeğin, İslami sorumluluklar açısından aynı konumda olduğunu belirterek Allah’ın istedikleri, emirler, farzlar ve haramlar

³⁵⁵ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 2/99.

³⁵⁶ Zemaşşerî, *Tefsîru’l-Keşşâf*, 5/380.

³⁵⁷ Zemaşşerî, *Tefsîru’l-Keşşâf*, 6/765,6/772.

³⁵⁸ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 2/107.

konusunda kadın ile erkek arasında hiçbir fark olmadığını savunmuştur. Kur'ân'a göre, zina eden bir kadın ile zina eden bir erkek aynı cezaya tabi olduğu, salih bir kadının, salih bir erkek gibi olduğu ve her ikisine de aynı cennetin vadedildiğini vurgulamıştır. O, namaz, oruç, sadaka ve iffet gibi ibadetlerde kadın ile erkek arasında bir fark olmadığını belirtmiştir. Ancak aile içindeki müşterek sorumluluklarda, Allah her birine farklı roller vermiştir. Bu roller gereği olarak, erkeğe şahsi ve malî konumundan ötürü bir imtiyaz verilmiştir.³⁵⁹

Müfessir, Talak sûresinin küçük Nisa sûresi³⁶⁰ olduğunu ve adını ilk âyette geçen Talak kelimesinden aldığını ve boşanma sürecinde zamanın ve iddetin hesaplanmasıyla ilgili hükümler bulunduğunu belirtmiştir. Müellif, boşanan kadınların iddet müddeti boyunca kocalarının evlerinde kalmaları gerektiğini ayrıca, boşanma sürecinde Müslümanların Allah'tan korkmaları ve hükümleri doğru bir şekilde uygulamaları konusunda uyarılarda bulunmuştur. Boşanma hükümleri, Allah'ın sınırları olarak nitelendirilmesi gerektiğini ve bu sınırları aşan kişilerin kendilerine zulmetmiş olacaklarını vurgulamıştır. O, boşanma sürecinde dini hükümlere saygı duymanın ve doğru bir şekilde uygulamanın gerekli olduğunu vurgulamıştır.³⁶¹

Boşanmayı, istenmeyen ve zor bir süreç olarak değerlendirilen müfessire göre eğer taraflar birbirleriyle anlaşamıyor, tahammül edemiyor ve birbirlerine zarar vermeye başlıyorsa, bu durumda boşanmanın kaçınılmaz olduğunu ifade etmiştir. O, boşanma sürecinde güzellikle ayrılmanın ve her iki tarafın da yeni bir hayat kurabileceği şekilde barışçıl bir yol izlemenin önemli olduğunu ifade etmiştir. İslam, boşanmanın sünnete uygun bir şekilde yapılmasını tavsiye etmiştir. Küçük, buna göre, kadın adet dönemini tamamladıktan sonra cinsel ilişki olmadan kocası tarafından bir talakla boşanacağını ve bu boşanmadan sonra beklenileceğini belirtmiştir. O, bu bekleme süresini, tarafların belki pişman olabilecekleri ve barışma şanslarının olduğu düşüncesiyle verilen zaman olarak ifade etmiştir. Küçük, iki tarafın da pişmanlık duyabileceğini ve hatalarını anlayarak tekrar bir

³⁵⁹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 10/99.

³⁶⁰ Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf*, 6/776.

³⁶¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 10/538.

araya gelmeye karar verebileceklerini ifade etmiş ve bu şekilde, boşanma sürecinin daha olgun ve anlayışlı bir yaklaşımla tamamlanabileceğini, beyan etmiştir.³⁶²

Müfessir, Müslümanlar olarak Talak konularını hafife almak yerine son derece dikkatli olunması gerektiğini ve Allah'ın âyetlerini oyun ve oyuncak haline getirilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Allah'ın bize sorumluluk yüklediğini bunun için kitap verdiğini, hikmeti öğrettiği, bizi diğer milletlere önder kıldığını ve denge unsuru yaptığını beyan etmiştir. Bu nedenle, diğer insanların doğru yolu bulabilmesi için yaşantının dengeli ve örnek olması gerektiğini belirtmiştir.³⁶³

Boşanma sürecinin dini hükümlere uygun bir şekilde yürütülmesi, toplumda adaletin ve düzenin korunmasında kritik bir rol oynar. İslam, boşanma sürecinde adalet, hakkaniyet ve toplumsal düzeni sağlamak için detaylı hükümler getirir. Müslümanların bu hükümlere uygun hareket etmeleri, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde barış ve adaleti temin eder. Talak konusu, sadece bir hukuki mesele değil, aynı zamanda sosyal ve ahlaki bir sorumluluktur ve Müslümanların bu konuda son derece dikkatli olmaları gerekir.

2.3. Ukûbat

Ukûbat, Arapçada “ukubet” kelimesinin çoğuludur. (عقب) A-K-B ceza anlamlarına gelmektedir.³⁶⁴ Ukûbat, hukuk düzeni tarafından suçluya dünyada uygulanacak maddi ve manevi yaptırımları ifade eder. İslam dini, iman, ibadet, muameleler ve ahlak alanlarındaki prensiplerin uygulanmasını sağlamak, bu konularla ilgili emir ve yasakların ihlalini önlemek, bireysel ve toplumsal yaşamı tüm yönleriyle düzenlemek amacıyla dünya ve ahiret hayatına yönelik özendirici veya caydırıcı tedbirler alır.³⁶⁵

Âyetler de Allah hakkı olarak yerine getirilmesi gereken ve âyetle belirlenmiş olan cezai hükümlere “had” denir.³⁶⁶ Fıkıhta had suçları, cinayetler gibi

³⁶² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/107.

³⁶³ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/113.

³⁶⁴ Zebidi, *Tâcü'l-Arus*, 7/8 . El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 673.

³⁶⁵ Adil Bebek, “Ceza”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 7/ 469.

³⁶⁶ Ali Bardakoğlu, “Had”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/ 547.

belirli cezaları bulunmayan suçlara yönelik, ceza miktarı ve uygulanması yetkililere veya hâkimlere bırakılmış olan cezaları ifade eder.³⁶⁷

Kur'ân'da belirlenmiş olan had cezaları beş tanedir. Bunlar iffete iftira, içki cezası, hırsızlık, zina cezası, yol kesme cezasıdır.³⁶⁸ Biz bu bölümde sadece hırsızlık ve zina konularını ele alacağız.

2.3.1 Hırsızlık

Hırsızlık, bir kimsenin izinsiz olarak başkasına ait bir malı alması veya gizlice el koymasındır. İslam hukukunda ise belirli bir yerden ve belirli bir miktarın çalınması şeklinde tanımlanır.³⁶⁹ Bir kişiye ait olan bir malın mülk edinmek amacıyla muhafaza altına alınmış olan yerden gizlice alınmasıdır.³⁷⁰ Şer'an, koruma altında bulunan bir malın çalınmasıdır.³⁷¹ Diğer bir tanımda hırsızlık, birinin malik olmadığı ve malik olması konusunda şüphe bulunmayan, belirli bir miktar malı gizlice almaktır.³⁷²

*“Hırsızlık eden erkek ve hırsızlık eden kadının yaptıklarına karşılık bir ceza, Allah'tan bir ibret olarak ellerini kesin. Allah güçlüdür, hikmet sahibidir.”*³⁷³

Küçük, bu âyeti açıklarken, hırsızlık yapan erkek ve kadının cezasının Allah tarafından belirlendiği ve bu cezanın caydırıcı olarak ellerinin kesilmesi, şeklinde olduğunu ifade etmiştir. O, bu ceza ile topluma ibret olması ve hırsızlığın yaygınlaşmasının önüne geçilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Müellif, Allah'ın emirlerinin insanların hayrına olduğunu ve her emrinin hikmetle dolu olduğunu ifade etmiştir. İslam'ın, bu cezayı sınırladığı ve sadece alışkanlık haline getiren kişilerin elinin kesilmesini emrettiğini ifade etmiştir. Müfessir, bu cezanın tüm hırsızlık yapanların ellerinin değil sadece bunu alışkanlık haline getiren kişilerin

³⁶⁷ Tuncay Başoğlu, “Ta'zir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40/198.

³⁶⁸ El-Halebi, *İslâm Fıkhi*, Trc. Hüsamettin Vanlıoğlu, 2/390.

³⁶⁹ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 467.

³⁷⁰ Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 195. Ali Bardakoğlu, “Hırsızlık”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 17/385. İbrahim Paçacı, *Fıkıh Terimleri Sözlüğü*, “Sirkat” (Erişim 19.06.2024).

³⁷¹ Zemahşerî, *Tefsîru'l-Keşşâf*, 2/436.

³⁷² El-Halebi, *İslâm Fıkhi*, Trc. Hüsamettin Vanlıoğlu, 2/435.

³⁷³ el-Mâide 5/38.

ellerinin kesilmesini emrettiği ve cahiliye dönemindeki el kesme uygulamasını sınırladığı ve adaletin sağlanmasına yönelik olduğunu belirtmiştir.³⁷⁴

Müfessir, hırsızlıkta uygulanan had cezası için en az miktar bir dinar altın para olduğunu, bu meblağın mehir miktarıyla karşılaştırılarak belirlendiğini ifade etmiştir. İmam Malik'e göre mehirin en düşük miktarı, üç dirhemdir ve bu miktar, hırsızlık nisabı olarak kabul edilmiştir. Ancak İmam Şâfiî ve Ahmed bin Hanbel, hırsızlık için belirli bir alt sınır belirlememişlerdir.³⁷⁵

Müfessir, hırsızlık yapan kişilere uygulanan cezanın şartlarını açıklamış ve İslam'ın bu konudaki hükümlerinin adil ve dengeli olduğunu vurgulamıştır. Hırsızlık cezasının uygulanabilmesi için bazı koşulların sağlanması gerektiğini belirtmiş olup bunların; hırsızlık yapan kişinin akıl baliğ olması gerektiği, yani yaptığının haram olduğunu anlayabilecek yaşta olması, çalınan malın belirli bir değere sahip olması gerektiği, malın korunaklı olmaması ve çalınan malın başka bir yere götürülmemesi gibi durumlar da cezanın uygulanmasını etkileyeceğini, muhtaç durumda olan kişilerin hırsızlık yapması durumunda ceza uygulanmayacağını, İslam toplumunda hırsızlık olaylarını önlemek için çeşitli sosyal ve ekonomik önlemler alınması gerektiğini, yiyecek maddelerini, sebze ve meyvelerin çalınmasında had uygulanmayacağını belirtmiştir. Müfessir, cezanın amacının sadece bireyi cezalandırmak değil, toplumda huzur ve güvenliği sağlamak olduğu ve cezanın caydırıcı etkisi bulunduğunu belirtmiştir. Bu, cezaların suç işleyenleri ve toplumu temizlemek amacı güttüğünü, İslam'ın bu tür cezaları uygulamasının toplumda adaletin ve huzurun sağlanması için önemli olduğunu ifade etmiştir. Küçük, bu cezaların uygulanmasının adaletli bir şekilde yapılması ve toplumun sosyal ve ekonomik dengesinin sağlanması açısından önemli olduğunu vurgulamıştır.³⁷⁶

Ali Küçük, Peygamberimizin “*Şüphelerle haddi kaldırın uygulamayın*”³⁷⁷ prensibini belirterek kıtlık dönemlerinde Hz. Ömer'in gerçekleşen hırsızlık olaylarına had uygulamadığını belirtmiştir.³⁷⁸

Müfessir Maide sûresinin “*Kim bu haksız davranışından sonra tövbe eder ve halini düzeltirse bilsin ki Allah onun tövbesini kabul eder. Şüphesiz Allah*

³⁷⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/327.

³⁷⁵ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2 /672. Zemahşeri, *Tefsîru'l-Keşşâf*, 2/436.

³⁷⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 3/328.

³⁷⁷ Tirmizî, *Hüddud*,2.

³⁷⁸ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 9/286.

çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.”³⁷⁹ şeklindeki 39. âyetinin tefsirini yaparken, hırsızlık yapanın yaptığı zulümden sonra tövbe etmesi ve Allah’la ilişkisini düzeltip ıslah olması gerektiğini ve böylelikle Allah’ın onun tövbesini kabul edeceğini belirtmiştir. Âyette, hırsızlık yapan kişiye had cezası uygulansın ya da uygulanmasın, Allah’ın tövbe edenleri affedeceği müjdesi verildiğini belirten Küçük, hırsızlık yapan kişinin had cezasına çarptırılmış olması, yani kul hakkının alınmış olsa bile bunun yanı sıra Allah’a karşı işlenen bir haksızlığın da söz konusu olduğunu vurgulamıştır. Çünkü ona göre Allah’ın hukuku ve yasası çiğnenmiştir. Dolayısıyla müfessir, tövbe ile Allah’tan bağışlanma ve af dilenilmesi gerektiğini belirtmiştir.³⁸⁰

Hırsızlık suçu, İslam hukuku çerçevesinde, Allah tarafından belirlenen ve caydırıcılığı amaçlayan bir ceza olan el kesme ile cezalandırılır. Ancak bu cezanın uygulanabilmesi için suçun tekrarlanması ve alışkanlık haline gelmiş olması gibi belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşım, İslam’ın adalet ve denge prensipleriyle uyumlu olup, cezanın asıl amacı toplumsal huzur ve güvenliği sağlamaktır.

2.3.2. Zina

Zina kelimesinin sözlük anlamı, şer’i bir anlaşma olmadan kadınla cinsel birliktelik,³⁸¹ meşru olmayan cinsel ilişki³⁸² anlamlarına gelmektedir. Zina, mükellef bir erkeğin nikâhlısı ve cariyesi olmayan bir kadınla ilişkide bulunmasıdır.³⁸³

Zina suçunu işleyenlerin evde tutulması gerektiği ve onlara sopa cezası uygulanması gerektiği âyetlerle açıklanmıştır.

“Kadınlarınızdan çirkin fiilde bulunanlara karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şahitlik ederlerse, o kadınları ölüm alıp götürünceye yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar evlerde tutun.”³⁸⁴

³⁷⁹ el-Mâide 5/39.

³⁸⁰ Küçük, *Besâiru’l Kur’ân*, 3/340.

³⁸¹ El İsfahânî, *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, 439.

³⁸² Hüseyin Esen, “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/ 440.

³⁸³ El-Halebi, *İslâm Fıkhı*, Trc. Hüsamettin Vanlıoğlu, 2/395.

³⁸⁴ Nisa 4/15.

Kur'an'da zina edenlere sopa cezası ön gören şudur: “Zina eden kadın ile zina eden erkeğin her birine yüz sopa vurun. Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dinini uygulama hususunda o ikisine karşı merhamet duygusuna kapılmayın. Müminlerden bir topluluk da onların cezalandırılmasına şahit olsun.”³⁸⁵

Müfessir Ali Küçük, İbni Abbas'tan naklettiği bir hadiste Nisa sûresinin 15. âyetinin tefsirini yaparken, bu fiili yapan kadınlar, ölünceye kadar evlerde hapsedilir âyetinin, Nur sûresinin ikinci âyeti ile şer'i cezaların tayini ve tespiti yapıldığını dolayısıyla bu âyetin nesh olduğunu belirtmiştir.³⁸⁶

Hanefî mezhebi, zinanın, dört erkeğin hepsi beraber oldukları halde zinaya şahitlik etmeleriyle sabit olacağını veya akıllı ve ergenlik çağına gelmiş birinin dört ayrı mecliste dört defa ikrar etmesiyle sabit olacağını belirtmiştir.³⁸⁷ İmam Şâfiî ise zina başka şeylere kıyas ederek kişinin bir kez zina ettiğini ikrar etmesiyle sabit olacağını belirtmiştir.³⁸⁸

Zina ettiğini ikrar eden kimse bu ikrardan dönerse Hanefî mezhebine göre, ceza uygulanmaz ve cezadan dönülür ancak Şâfiî mezhebine göre, ikrardan dönse bile artık cezalandırılması gerekecektir.³⁸⁹ İslam, zina eden evlilik yapmış olanlara had cezası uygulanırken bekârlara sopa cezası verileceğini belirtmiştir.³⁹⁰

Müfessir, Allah'ın Nisa sûresi 15. âyetten sonra yeni hükümler indirerek zina suçunu işleyen evli erkeklerle evli kadınların taşlanarak recm edilmelerini ve bekâr kimselere ise yüz değnek vurulmasını belirlediğini ve İslam'ın ilk yıllarında zinakâr kadınlara uygulanacak cezayı içeren bu âyetin, sonraki âyetlerle neshedildiğini ifade etmiştir. Ayrıca Rasûlullah efendimiz pratik uygulamalarıyla, zina suçunu işleyen câriye veya kölelere de 50 değnek cezasına çarptırıldığı vurgulamıştır.³⁹¹

³⁸⁵ Nûr 24/2.

³⁸⁶ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 2/643.

³⁸⁷ El-Halebi, *İslâm Fıkhı*, Trc. Hüsamettin Vanlıoğlu, 2/391.

³⁸⁸ Merginânî, *el-Hidaye*, 2/209.

³⁸⁹ Merginânî, *el-Hidaye*, 2/210.

³⁹⁰ El-Halebi, *İslâm Fıkhı*, Trc. Hüsamettin Vanlıoğlu, 2/391.

³⁹¹ Küçük, *Besâiru'l Kur'an*, 2/643-44.

Müellif, Allah'ın belirlediği zina yasalarının uygulanma imkânının olmadığı zamanlarda, bu suçu işleyenler ev hapsine alınacağını ve toplumun ahlaki dengesini tekrar tekrar sarsmalarına izin verilmeyeceğini belirtmiştir.³⁹²

*“İçinizden bu çirkin fiili işleyen ikilinin canlarını yakın. Eğer tövbe eder, durumlarını düzeltirlerse artık onlara eziyet etmekten vazgeçin; çünkü Allah tövbeleri çok kabul eden, çok esirgeyendir.”*³⁹³

Müellif, Nisa sûresi 15. âyetin evliler hakkında Nisa sûresinin 16. âyetin ise bekâr olan erkek ve kadınlar hakkında olduğunun selef âlimleri tarafından belirtildiğini vurgulamıştır. O, bunlara verilecek olan cezanın türü hakkında ihtilaf bulunduğu ve farklı yorumlar yapıldığı, bazılarının Hz. Lut (a.s) toplumunun bu tür ahlaksızlıklarının üzerine taş yağdırıldığı için buradan hareketle taşlanarak öldürülmeleri gerektiğini bazılarının sürgüne tabi tutulması gerektiği daha farklı kimselerin de farklı usuller ile öldürülmeleri gerektiğinin savunulduğunu belirtmiştir.³⁹⁴

Zina suç olarak toplumun temelini dinamitleyen, evlilik birliğini ve aile yapısını zayıflatıp çoğu zaman evliliklerin sona ermesine sebep olan bir durumdur. İslam, zina suçu için taşlanma ve değnekle vurulma gibi hükümler getirmiştir. Bu cezaların caydırıcı olarak aile ve toplumu muhafaza etmeyi amaçladığını, cezaların uygulanma imkânı olmadığı durumlarda ise suçluların ev hapsine alınarak toplumun ahlaki dengesini korumaya yönelik bir tedbir olarak değerlendirilmiştir.

³⁹² Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/644.

³⁹³ en-Nisâ 4/16.

³⁹⁴ Küçük, *Besâiru'l Kur'ân*, 2/645.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tefsir geleneğimiz, günümüze kadar çok çeşitli yaklaşımlar ve metotlarla telif edilerek gelmiştir. Tefsir müktesebatımız arasında yerini alan Merhum Ali Küçük'ün müellifi olduğu, *Besâiru'l-Kur'ân* tefsirinin, Kur'ân'ın tevhidi mesajının ve yaşam düsturlarının günümüz toplumuna ulaştırılmasında önemli bir rolü bulunmaktadır.

Besâiru'l-Kur'ân tefsiri, Kur'ân'ın derinliklerini ve hikmetlerini insanlara anlatarak Kur'ân'ın kültür, anlayış ve kavrayışını insanlara aktarmanın çabası içindedir.

Ali Küçük'ün ve *Besâiru'l-Kur'ân* adlı tefsirinin ele alınmaya çalışıldığı bu çalışmada, müfessirin hayatı ve ilmi kişiliği hakkında yakınlarıyla yapılan röportaj yoluyla bir takım bilgiler derlenmeye çalışılmıştır.

Nev-i şahsına münhasır zeki bir kişiliğe sahip olan Küçük, etrafında etki bırakan bir şahsiyet olmuştur. Müellif, Kur'ân mesajının tüm insanlara aktarılması gerektiğini vurgularken Kur'ân'ın, Hz. Peygamber, sahâbe ve tâbiünden bağımsız olarak anlaşılamayacağına dikkat çekmiştir. O, bu yaklaşım içinde Kur'ân'ın anlaşılması ve yeniden hayata hâkim kılınması gayreti içinde olmuş ayrıca Kur'ân ifadelerinin lafızlardan değil manalardan anlaşılması ve muhatapların hayatında bir yaşam şekline dönüşmesi gerektiğini belirtmiştir.

Merhum müfessir, tefsirinde sade bir dil ve üslup kullanarak toplumun tüm kesimlerine hitap etmeyi amaçlamış, bu amaç ekseninde yaşadığı dönemin teknik olanaklarından olan ses kayıt cihazlarını da kullanarak daha geniş bir kitleye ulaşmaya çalışmıştır. Söz konusu tefsiri de verdiği sohbet şeklindeki derslerin gelen talepler sonucu müstakil bir tefsir olarak yayınlanmasına sebep olmuştur.

Besâiru'l-Kur'ân tefsiri, âyetlerin mesajlarına odaklanmış ve uzun tartışmalara yer vermemiştir. Tefsirde, klasik ve yeni bilgiler harmanlanarak değerlendirmeler yapılmış, herkesin okuyup istifade edebileceği yalın bir üslup tercih edilmiştir. Fıkhi konularda ise, genel olarak ihtilaflardan kaçınılmış ve bazen okuyucular, fıkıh kitaplarına yönlendirilmiştir.

Müfessir, âyetleri tefsir ederken kendi bakış açısı ile sınırlı kalınmaması gerektiğini belirterek önceki İslam âlimlerinin ve fakihlerinin birikimlerinden

istifade edilmesi gerektiğini söylemiştir. Müfessir, kendi görüşünden başka diğer muteber yaklaşımlarla daha geniş bir bakış açısı sunmaya çalışmış, (hayatta iken) hatalarının kendisine bildirilmesinin okuyanlar için bir görev olduğunu dile getirmiştir.

Bu çalışmada Küçük'ün ahkâm âyetlerini tefsir ederken birçok tefsir ve hadis metinlerinden yararlanmış olduğunu müşahade ettik.

Küçük, ahkâm âyetlerini tefsir ederken; bazen ihtilaflı bir konuda, bir mezhebin görüşünü tercih ederken bazen de hiçbir mezhebin görüşünü tercih etmeden kendi görüşünü açıklamıştır. Yine kimi zaman ihtilaflı herhangi bir konuda, konunun detaylarına girmeden fikhî kitaplara yönlendirmiştir. Müellif, fikhî konularda açıklama yaparken genel olarak ihtilaflardan kaçınmıştır,

Mesaj odaklı bir tefsir olarak ele alınan eserde, uzun tartışmalara yer verilmemiş ve âyetlerden alınabilecek mesajlara ağırlık verilmiştir. Açıkça ifade etmek gerekirse *Besâiru'l Kur'ân* tefsiri, yeni bir bakış açısı ve yalın konuşma diliyle ele alındığından açık ve anlaşılır bir tefsir olduğu, bu bakımdan okuyana çok şeyler katacağı muhakkaktır. Ancak fıkıh konularının detaylı bir şekilde öğrenilmesi için tek başına yeterli olmadığı bir gerçektir. Ayrıca mezkûr tefsirin yazılış sebebinin de bilhassa ahkâm âyetlerinin yorumlanması ve hükme bağlanması olmadığı da bilinmelidir.

Besâiru'l-Kur'ân tefsiri, açık ve anlaşılır bir dili, mesaj odaklı yaklaşımı ve Kur'ân'ı hayatın merkezine alma gayretiyle önemli bir tefsirdir. Ancak, fıkıh konularının detaylı öğrenilmesi için tek başına yeterli olmadığını ve daha geniş bir fıkıh literatürü ile desteklenmesi gerektiğini de belirtmemiz lazımdır. Bu tefsirin yazılış amacı, özellikle ahkâm âyetlerinin yorumlanması ve hükme bağlanması değil, daha çok Kur'ân'ın genel mesajının anlaşılması ve hayata tatbik edilmesidir. Bu bağlamda, *Besâiru'l-Kur'ân*, okuyucularına Kur'ân'ı anlamak ve onun mesajını hayatlarına yansıtmak konusunda değerli katkılar sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, H. İbrahim. “Talak”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.39/496. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Akbaş, Ahmet. “Mesaj Odaklı Tefsir ve Kur’ân Kültürünü Topluma Ulaştırmadaki Rolü: Ali Küçük Örneği”, *Batman Akademi Dergisi*, 4/2 (2020).
- Akbaş, Ahmet. *Din Bilimleri Klasik Sorunlar Güncel Tartışmalar*, Mardin: Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2018
- Aktan, Hamza. “Miras”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/143 145.İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- Atar, Fahrettin. “Nikâh”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/112-117. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Aybakan, Bilal. “Muâmelât”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 30/316. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Bağış, Mehmet. “’Ahkâm Âyetlerinin Tefsirinde Mezhebe Bağlılık (Beydâvî ve Nesefî Örneği)”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt:10, Sayı:23 (Aralık 2019).
- Bağış, Mehmet. Beydâvî Tefsirinin Ulumu’l Kur’ân ve Tefsir Usulü Açısından Tahlili. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Temel İslami Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2017.
- Bardakoğlu, Ali. “Had”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.14/547.İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Bardakoğlu, Ali. “Hak”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15/139-151. İstanbul: TDV Yayınları,1997.
- Bardakoğlu, Ali. “Hırsızlık”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.17/384-396. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Başoğlu, Tuncay. “Ta’zir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/198. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Bebek, Adil. “Ceza”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7/469. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Beydavi, Ebu Said Nasıruddin Abdullah b. Ömer. *Envaru’t-tenzil ve esrarut-te’vil*, Diyarbakır: Seyda Yayınları,2019.
- Cerrahoğlu, İsmail. “Abdullah b. Mes’ud”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* 1/114-117. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usulü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 35.Basım, 2020.
- Cessas, Ebu Bekir Ahmet b. Ali er-Razi. *Ahkâmü’l Kur’ân*, Terc. Mehmet Keskin, Ankara: İ’timas Yayınları,
- Cezîrî, Abdurrahman. *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul: Çağrı Yayınları,1993.
- Çalışkan, İsmail. *Tefsir Tarihi*. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları, 3. Basım, 2020.
- Deliser, Bilal. *Ez- Zerkeşî ve Kur’ân İlimlerindeki Yeri*, Ankara: Afşar Matbaası, 2012.

- Demirci, Muhsin. *Tefsir Tarihi*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 65. Basım,2019.
- Döndüren, Hamdi. *Ahkâmul Kur'ân Kur'ân-ı Kerîm ve Fıkhî Tefsiri*. İstanbul; Erkam Yayınları, 2020.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. “İslâm'da Oruç”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/416-425. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Erdem, Mehmet. “Salatü-l- Havf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/21-23. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2.Basım, 2005.
- Esen, Hüseyin. “Zina”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/440. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Fergâni Merğînânî, Burhaneddin Ebu'l-Hasan Ali b. Ebu Bekir b. Abdülcelil. *Delilleriyle Haneî Fıkhı El-Hidaye*, çev. Ahmed Meylani, İstanbul: Kahraman Neşriyat. ts.
- Gazali, *İhyau 'Ulümi'd-Din*, çev. Mehmet A. Müftüoğlu 1 Cilt. İstanbul: Eko Ofset, 1992.
- Harman, Ömer Faruk.“Hac”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/382-386. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- <http://www.alikucukhoca.com/hakkinda> (Erişim 21.12.2023)
- <http://www.dinihaberler.com/diyanet-haber/tefsiri-ile-gonulleri-oksayan-ali-kucuk-hoca-vefat-etti-h127146.html> (Erişim 21.12.2022)
- İbnü'l-Arabî, Ebû Bekir Muhammed bin Abdullah el Ma'rufî. *Ahkamul Kur'ân* Beyrut: Darul Kitabul Alemiyye. ts.
- İbrahim El-Halebi, *İslâm Fıkhı Kelime Manalı Yeni Mülteka Tercümesi*. Trc. Hüsamettin Vanlıoğlu, İstanbul: Yasin Yayınevi, 2017.
- İbrahim Paçacı, “Fıkıh Terimleri Sözlüğü”. Erişim 19.06.2024. https://ibrahimpacaci.com.tr/2023/03/04/fikih-terimleri-sozlugu/#_Toc128693727
- İsfahânî, Ebu'l-Kâsım el-Huseyn b. Muhammed Râğıb. *el-Müfredât fî garîbi'l-Kurân*, thk. Safvân Adnân ed-Dâvudî, Dimeşk; Beyrut: Dâru'l-Kalem; Dâru'ş-Şâmiyye, 1412/1992.
- İsfahani, Ragıb. *El Müfredat* çev. Mustafa Yıldız, İstanbul: Çıra Yayınları, 2022.
- Karataş, Ali. *Kur'ân'a ve Tefsire Adanmış Ömürler*. İstanbul: Çamlıca Yayınları,2022.
- Kişisel Görüşme, (Görüşmeyi gerçekleştiren: Yakup Kaya, Görüşülen: Mehmet Küçükçıldur, Görüşme Tarihi:17.12.2022 (Tlf: 0536 682 48 92)
- Kur'an-ı Kerim*, Erişim 01 Ocak 2024. <https://kuran.diyanet.gov.tr/Tefsir>.
- Kurtubi, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmiu li-Ahkâmi'l-Kur'ân*, çev.M.Beşir Eryarsoy, İstanbul; Buruc Yayınları, 1997.
- Kutub, Seyyid. *Fî Zılâli'l-Kur'ân*. çev. İ. Hakkı Şengüler, M. Emin Saraç, Bekir Karlıdağ. İstanbul: Mirac Yayınları, 2021.
- Küçük, Ali. *Besâiru'l-Ehadis*. Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset, 2016.

- Küçük, Ali. *Besâiru'l-Kur'ân*. Konya: Adım Matbaacılık ve Ofset, 2016.
- Nesefi, Necmeddin Ömer. *Et-Teyisir fi'T-Tefsir*, çev. Muhammed Coşkun İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Özel, Ahmet. “Cihad”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 7/531. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Özel, Ahmet. “Ahkâm”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 1/550. İstanbul: TDV Yayınları, 1988.
- Özsoy, İsmail. “Faiz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/110-126. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Taberi, Muhammed İbn Cerir. *Cami'ul-Beyan fi Tefsir'il-Kur'ân*, çev. Mehmet Keskin, İstanbul: Ümit Yayıncılık, 1995.
- Ulaştırmadaki Rolü: Ali Küçük Örneği”, *Batman Akademi Dergisi*, 4/2 (2020).
- Yaşaroğlu, M. Kamil. “Namaz”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/350-357. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Yılmaz, Harun. “Manevi Önderler, Önde Giden Mücahit”. *Konya Yenigün Gazetesi*, 2018.
- Yitik, Ali İhsan. “Oruç”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/414-416. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Zebîdî, Muhammed Murteda Huseyni, Tâcu'l-Arûs, *Dâru'l-Hidâye*, ts.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Cârullâh Mahmûd b. Ömer. *Tefsîru'l-Keşşâf an Hakâiki't-tenzîl ve Uyûnü'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. çev. Necdet Çağıl. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Zerkeşî, Bedreddîn Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fi Ulûmi'l-Kur'ân*, tah. Mustafa Abdulkadir Atâ, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1988.

